

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
๒. แนวความคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษาโดยสังเขป
๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
๔. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร
๕. การกำหนดเกณฑ์พิจารณาเอกสาร
๖. การกำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์เอกสาร

๑. เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑.๑ นโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา

ก. ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๕

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับแต่ตั้งกระทรวงธรรมการ จนถึงสิ้นรัชกาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ มีผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดี ๒ ท่าน คือ เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ (กร บุนนาค) และเจ้าพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิกร (ม.ร.ว.คลี สุทัศน์) แนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญก็คือ การขยายการศึกษาทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองให้กว้างขวาง และพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับปรุง และขยายออกไปให้ถึงประชาชนพลเมืองให้มากที่สุด จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการจัดการศึกษา มี ๓ ประการ คือ เพื่อสนองความต้องการของทางบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการ เพื่อคุณประโยชน์ทั่วไป และเพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษา พระศาสนา การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการจัดการศึกษามีใหม่หลายประการ คือ ปัจจัยทางด้านการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก ปัจจัยทางด้านสติปัญญาและความคิดตามแบบตะวันตก ปัจจัยทางด้านที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีประสบการณ์จากต่างประเทศ ปัจจัยทางด้านการเลิกทาส และปัจจัยทางด้านความต้องการบุคคลเข้ารับราชการ (ศธ., ๒๕๓๓)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) มีผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ (เปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๖๒) ๒ ท่าน คือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๔-๒๔๕๘ และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๔๖๘ เมื่อวิเคราะห์แนวพระราชดำริและพระบรมราชโองการที่เกี่ยวกับการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดและแนวนโยบายในการจัดการศึกษาของเสนาบดีกระทรวงธรรมการทั้ง ๒ ท่านแล้ว พอจะสรุปเป็นนโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการขยายการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ออกไปให้กว้างขวาง โดยออกพระราชบัญญัติบังคับเด็กเข้าเล่าเรียน ในขณะที่เดียวกันก็พยายามส่งเสริมการศึกษาด้านวิชาชีพ และการศึกษาระดับสูงขึ้นไป อันได้แก่ มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อสร้างความรู้สึกราชาตินิยมแก่ประชาชนด้วย เพื่อผลทางการเมือง การปกครองและเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของราษฎร (ศธ., ๒๕๓๓)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จาก พ.ศ. ๒๔๖๘ จนถึงมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ มีพระบรมราชโองการหมิ่นพิทยลาภพฤติยากร (พระองค์เจ้าธานีนิวัต) ทรงเป็นเสนาบดี แนวนโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไม่แตกต่างจากรัชกาลที่ ๖ มากนัก เพราะเป็นการดำเนินงานตามโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๕ และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๕ เช่นกัน กล่าวคือ มุ่งหมายการจัดการศึกษาออกไปให้กว้าง ส่งเสริมการเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนทุกระดับ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น (ศธ., ๒๕๓๓)

กล่าวโดยสรุป นโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในช่วงแรกตั้งกระทรวงศึกษาธิการ จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็คือการขยายการศึกษาออกไปให้กว้าง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาของประชาชน และเพื่อประโยชน์ทางด้านการเมือง การปกครอง และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน และเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ

ข. ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๐

นโยบายและจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็คือ แนวนโยบายแห่งรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และแนวนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

แผนการศึกษาชาติที่รัฐประกาศใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๒๐ มี ๔ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ระบุความมุ่งหมาย เพื่อให้ประชาชนพลเมือง ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาอบรมพอดควรแก่อัตภาพ และเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้ ๓ ส่วนพอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา อบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม พุทธิศึกษา ให้มีปัญญาความรู้ พลศึกษา ฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีส่วนที่แตกต่างจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ บางประการ กล่าวคือ ในด้านความมุ่งหมายได้กำหนดเพิ่มเติมไว้ว่า ให้ประชาชนพลเมือง ได้รับการศึกษาเพื่อที่จะได้ทำหน้าที่พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้กำหนดความมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอดเหมาะแก่อัตภาพ เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย และได้กำหนดองค์สี่ของการศึกษา คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา โดยได้กำหนดแนวนโยบายในการจัดการศึกษาว่า รัฐพึงถือว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอันดับแรกในกิจการของรัฐ รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า (สศ., มปป.)

๑) รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพ เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

๒) กุลบุตร กุลธิดา พึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ ๑๕ ปีบริบูรณ์อย่างน้อย

๓) กุลบุตร กุลธิดา พึงชวนขวนหาความรู้และประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่การงานของตนในภายหลัง

๔) ในการจัดการศึกษานั้นให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มีองค์ ๔ แห่งการศึกษา คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ รัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนพัฒนาการศึกษาในช่วงระยะ ๕ ปี โดยได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาในแต่ละแผนฯ ดังนี้

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๘) ได้กำหนดนโยบายหลักไว้ ๔ ประการ คือ (สกศ., มปป.)

๑) ให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาในระดับประถมและการศึกษาภาคบังคับโดยทั่วถึง และให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก ๔ ปี เป็น ๗ ปี ให้ทั่วประเทศภายในเวลาอันเหมาะสม

๒) ขยายและปรับปรุงการศึกษาระดับกลางทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาให้เข้มแข็งและ เป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการศึกษาชั้นสูงต่อไป

๓) เน้นการผลิตครูและอาจารย์ให้เพียงพอแก่ความต้องการ และส่งเสริมให้ครูมีวุฒิเข้าสู่ระดับมาตรฐานเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการศึกษา

๔) ส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงของประเทศ โดยขยายการศึกษาระดับนี้ไปยังส่วนภูมิภาคต่างๆ เพื่อสามารถผลิตนักศึกษาในอาชีพต่าง ๆ กัน ให้เพียงพอกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔) แนวนโยบายของแผนนี้มีความสอดคล้องกับฉบับที่ ๑ กล่าวคือ ได้พยายามแก้ไขปัญหาเยาวชนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษามาตรฐานทั่วไปของการศึกษา การผลิตผู้สำเร็จการศึกษามิสอดคล้องกับความต้องการด้านกำลังคน นโยบายการพัฒนาการศึกษาในช่วงนี้จึงได้กำหนดไว้ดังนี้

๑) จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งหมายถึงความต้องการกำลังคน ตลอดจนเทคนิคความรู้ในสาขาต่าง ๆ

๒) จัดและขยายการศึกษาให้สอดคล้องกับภาระผูกพันของรัฐที่มีอยู่ต่อสังคม อันได้แก่ การศึกษาภาคบังคับและการศึกษาแต่ละระดับของประชากรในวัยเรียน

๓) ปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา เช่น หลักสูตร แบบเรียน อาคารเรียน ฯลฯ เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของชาติให้สูงขึ้น

๔) ส่งเสริมการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕) (สกศ., ๒๕๑๔) ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาไว้ดังนี้

- ๑) ปรับปรุงการศึกษาให้สัมพันธ์กับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พร้อมทั้งคำนึงถึงการปลูกฝังพลเมืองให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ
- ๒) ส่งเสริมการศึกษาวิจัย สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ๓) ส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ
- ๔) ขยายและปรับปรุงการประถมศึกษาภาคบังคับ ให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรในวัยเรียน และเน้นหนักการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของคนระดับกลางและระดับสูง
- ๕) เร่งผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ และส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครู โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นกึ่งดารา
- ๖) ส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ด้วยการปรับปรุงและขยายการศึกษาส่วนภูมิภาค เร่งจัดการศึกษาให้เหมาะสมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น โดยเฉพาะท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ
- ๗) ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในอัตราส่วนและวิถีทางที่เหมาะสม
- ๘) ส่งเสริมและฝึกอบรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ซึ่งเน้นหนักในด้านเกษตรกรรม และการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชนบท และสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลาย
- ๕) ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กในวัยเรียน ส่งเสริมการศึกษา พลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนมีร่างกายสมบูรณ์ มีสุขภาพจิตดี มีน้ำใจ เป็นนักกีฬา มีความอดทน มีความรักหมู่คณะและประเทศชาติ

ค. ยุคการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๓๕

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มวางรากฐานการศึกษาของไทยตามแนวตะวันตก โดยได้ปฏิรูปการศึกษาจากการสอนในวัด ในวัง และในครอบครัว มาเป็นการศึกษาในโรงเรียน นับแต่นั้นมาความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

และความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการสมัยใหม่ ทำให้การศึกษาของไทยไม่เหมาะสมกับกาลเวลา แม้ว่าจะมีความพยายามเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา แต่ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงนั้น ยังไม่สามารถสนองตอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวงการศึกษาคได้ จึงจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาให้หมดทั้งระบบ

ด้วยเหตุนี้ ปี ๒๕๑๗ รัฐบาลในยุคนั้นจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยมีหน้าที่พิจารณาเสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และลักษณะอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ผลจากการศึกษาในครั้งนั้นได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ และได้มีการยึดถือแนวคิดในครั้งนั้นเป็นแนวทางในการวางนโยบายและความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในระยะต่อมา ซึ่งจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษามาแต่ฉบับนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้ระบุความมุ่งหมายไว้ ๕ ประการ คือ

- ๑) ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม
- ๒) ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ๓) ให้มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัว และต่อตนเอง
- ๔) ให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของชาติ และการมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ
- ๕) ให้มีการยึดมั่นและผดุงความเสมอภาค ความสุจริต และความยุติธรรม
- ๖) ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- ๗) ให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และการจับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจการและธุรกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย
- ๘) ให้มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจ และร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยสติปัญญา และโดยสันติวิธี
- ๕) ให้มีความรู้ความเข้าใจ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๕ (สกศ., ๒๕๖๕) ได้ระบุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมไทยได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ โดยนัยดังกล่าว ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาจึงเน้นการพัฒนาบุคคลใน ๔ ด้านอย่างสมดุลและกลมกลืนกันคือ

๑) ด้านปัญญา บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักเหตุ และผล รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาด และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใฝ่เรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการต่าง ๆ รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

๒) ด้านจิตใจ บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ได้แก่ มีความละเอียดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบความถูกต้องที่ดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้จักพอ มีสมาธิและมีความอดทนหนักแน่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ การงาน และการดำรงชีพ

๓) ด้านร่างกาย บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีร่างกายที่เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกายทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว และสามารถพัฒนาสมรรถภาพของร่างกายให้เหมาะสมกับการงานและอาชีพ

๔) ด้านสังคม บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับนอกประเทศได้ สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข รู้จักและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเอง และผู้อื่น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ (ศธ., ๒๕๓๐)
ได้กำหนดนโยบายพัฒนาการศึกษาไว้ดังนี้

- ๑) ปรับปรุงการบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพในด้านนโยบาย ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น
- ๒) ปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศ โดยจัดระบบการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น มีความคล่องตัวและยืดหยุ่น มากขึ้น ให้การศึกษาในโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียนมีความประสานสัมพันธ์กันและ เหมาะ กับสภาพตลาดแรงงาน
- ๓) ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทุกระดับและประเภท ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ในเขตเมืองหรือเขตชนบท การศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน โดยมุ่งเน้นส่วนที่มีคุณภาพดีต่อยกกว่า เป็นสัดส่วนที่มากกว่าปกติ
- ๔) ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละระดับ และประเภทการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงในแต่ละท้องถิ่น โดยให้สนองความต้องการ ของสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจของท้องถิ่นและของประเทศ และให้มีการเรียน ทฤษฎีกับการปฏิบัติควบคู่กันไป พร้อมทั้งจัดให้เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ มีความผสม ผสานกันระหว่างความงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญากับความเจริญทางวัตถุ โดยยึด มั่นรักเคารพ เทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นหลัก
- ๕) ปรับปรุงระบบการฝึกหัดครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้ได้คุณภาพและ ปริมาณที่ตรงกับความต้องการของประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมฐานะทางวิชาชีพและในด้านสวัสดิการ และสวัสดิภาพ
- ๖) ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนในด้านนงวิชาการและด้าน อื่น ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบาย โครงการ และเอกลักษณ์ในการจัดการศึกษาของชาติ ส่วนการ ศึกษาภาคบังคับนั้น รัฐจะให้เอกชนร่วมรับภาระในการจัดได้ภายในขอบเขตที่รัฐกำหนด และจะ เร่งจัดการศึกษภาคบังคับให้ทั่วถึง
- ๗) เร่งส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวางในรูปแบบต่าง ๆ หลาย ลักษณะ ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความจำเป็นและความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของ ประเทศ

๘) จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยรัฐจะเร่งจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกท้องถิ่น ส่วนการศึกษาที่มีช่ภาคบังคับรัฐจะสนับสนุนให้จัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีโอกาที่จะได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกันตามกำลัง เศรษฐกิจ และความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น

๙) ส่งเสริมการวิจัย การติดตามประเมินผล และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

๑๐) ส่งเสริมให้ผู้ที่ได้รับคัดเลือกจากท้องถิ่นที่ได้รับทุนการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่จะได้กำหนดขึ้น แล้วกลับไปทำงานในท้องถิ่นของตน

จุดมุ่งหมายและนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ ๔ เน้นความเสมอภาค และคุณภาพของการศึกษา และให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘) (สกศ., ๒๕๒๕) มีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมุ่งให้การศึกษาเป็นการเสริมสร้างบุคคลที่มีความรู้ ความคิด และความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรม ตลอดจนมีพลานามัยสมบูรณ์ รักและสร้างศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยไว้ ตลอดจนก่อให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาไว้ว่า

๑) จัดส่งเสริมการศึกษาทุกระดับและประเภท ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบเรียนให้ประสานสัมพันธ์กัน และให้ได้ปริมาณและสัดส่วนที่เหมาะสมกับการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

๒) ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษาทุกระดับและประเภทให้มีการประสานสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความคล่องตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

๓) จัดและส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และกีฬาพลานามัยแก่ชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา

๔) ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภท โดยมุ่งปรับปรุงและวางระบบการตรวจสอบมาตรฐานและวิทยฐานะ และเน้นการวางระบบการติดตามประเมินผล และการนิเทศการศึกษา

๕) ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการคิดเป็น ทำเป็น ดำรงตนเป็น และแก้ปัญหาเป็น ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๐ ให้แล้วเสร็จและมุ่งเร่งการฝึกอบรมครูประจำการ การผลิตและการกระจายแบบเรียน คู่มืออุปกรณ์การเรียนการสอนให้ถึงมือครู และผู้รับบริการอย่างกว้างขวางทั่วถึงและทันเวลา

๖) สนับสนุนส่งเสริมและเผยแพร่การวิจัย และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างผู้วิจัยและผู้นำผลวิจัยไปใช้ เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

๗) จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษาในด้านโอกาสการเข้ารับการศึกษ การจัดสรรทรัพยากรและค่าใช้จ่าย โดยมุ่งทั้งการกระจายสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพให้เพียงพอกับความต้องการกำลังคนของประเทศ และการเสริมสร้างวิชาการอาชีพในสถานศึกษาต่าง ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาวชนบทและกลุ่มชนที่มีโอกาสน้อยได้รับการทางการศึกษาในอัตราส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ

๘) ปรับปรุงระบบและวิธีการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อระดับต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อความมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับและประเภทที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

๙) เร่งฝึกและอบรมในด้านระเบียบวินัย คุณธรรม ความรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม พร้อมทั้งความสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน เพื่อการธำรงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

๑๐) จัดและส่งเสริมการบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาติ

๑๑) จัดและส่งเสริมนันทนาการ การกีฬา ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนและประชาชนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ และมีน้ำใจนักกีฬา

๑๒) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งจากผู้รับโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษาเข้ามาใช้ในการจัดการศึกษา โดยรัฐจะจัดสรรงบประมาณการศึกษาอย่างน้อยร้อยละ ๒๐ ของงบประมาณทั้งประเทศหรือไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ พร้อมทั้งจัดสรรทรัพยากรเพื่อมุ่งกระจายบริการทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๑๓) ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน โดยให้เอกชนร่วมรับภาระในการจัดได้ภายในขอบเขตและสัดส่วนที่รัฐกำหนด และมุ่งปรับปรุงระบบและวิธีการส่งเสริมสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาให้ดีขึ้น

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) (สกศ., ๒๕๒๕) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความคิด คุณธรรม พละนาบยัที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมีนโยบายดังนี้

- ๑) จัดการศึกษาเพื่อชีวิต และพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- ๒) ความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเพิ่มความเสมอภาคทางโอกาสทางการศึกษา และทางคุณภาพการศึกษา
- ๓) การศึกษาตลอดชีวิต : ส่งเสริมให้ผู้คนลาได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและตามความต้องการ และความจำเป็นโดยตลอดชีวิต
- ๔) เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เข้าเรียนได้รับความรู้และทักษะ พร้อมทั้งความงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพอนามัย
- ๕) ปรับปรุงประสิทธิภาพ การวางแผนและการจัดการศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- ๖) การศึกษาเพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
- ๗) ส่งเสริมและพัฒนาการวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริการทางวิชาการชุมชน การกีฬาและนันทนาการ
- ๘) ระดมสรรพกำลัง โดยระดมทรัพยากรในการจัดและพัฒนาการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ พร้อมทั้งปรับปรุงการจัดสรร และใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการศึกษา

๑.๒ การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๘ ถึง ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ นับเป็นโรงเรียนแห่งแรก โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ด้านภาษาไทย วิชาเลข และขนบธรรมเนียมราชการ ซึ่งเป็นการเตรียมบุคคลเข้ารับราชการ และ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น ทาหน้าที่จัดการศึกษา โดยออกโครงการศึกษาที่มีแบบแผน และได้เริ่มแบ่งลำดับชั้นเป็นประถม มัธยม อุดมศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ หลังจากนั้นก็มีการปรับปรุงโครงการศึกษาเรื่อยมา จนมาถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จึงมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๑ (สกศ., มปป.) การมัธยมศึกษาในโครงการนี้เรียกว่า ชั้นประโยค ๓ ประกอบด้วย ๔ ชั้นเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนไทยเบื้องกลาง และโรงเรียนอังกฤษเบื้องต้น แต่โครงการศึกษานับนี้ไม่ได้ประกาศใช้ สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในระยะนี้คือ หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ ซึ่งได้แก้ไขมาจากพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ. ๒๔๓๓

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๕ (สกศ., มปป.) การมัธยมศึกษาในโครงการนี้เรียกว่า การศึกษาชั้นกลาง ซึ่งแบ่งออกเป็น การศึกษาสามัญและวิสามัญศึกษา ซึ่งทั้งสองสายนี้แบ่งออกเป็น สายละ ๓ ชั้นเรียน และต่อมามีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อการจัดการศึกษาได้กว้างขวางขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๒ ตามลำดับ สำหรับหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ในช่วงระยะนี้คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาสำหรับสามัญ พ.ศ. ๒๔๕๔ และหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔ สำหรับหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ สำคัญสำคัญของหลักสูตรฉบับนี้มุ่งจัดการศึกษาเพื่อเตรียมนักเรียนไทยไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ (สกศ., มปป.) การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโครงการนี้แบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา ซึ่งในแต่ละสายใช้เวลาเรียน ๘ ปี และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยแบ่งการเรียนออกเป็น ๓ ตอน ในสายสามัญศึกษาแบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี มัธยมศึกษาตอนกลาง ๓ ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒ ปี โดยรับนักเรียนทั้งหญิงและชายที่จบจากประถมปีที่ ๓ ในสายวิสามัญศึกษาแบ่งเป็น

มัธยมวิสามัญศึกษาชั้นต่ำ ๒ ปี มัธยมวิสามัญชั้นกลาง ๔ ปี และมัธยมวิสามัญชั้นสูง ๒ ปี โดยรับนักเรียนชายจากประถมปีที่ ๕ ของประถมวิสามัญ และนักเรียนหญิงจากประถมปีที่ ๓ ของประถมวิสามัญ สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาที่ใช้ในช่วงระยะนี้คือ หลักสูตรหลวง กระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา ศก. ๒๔๕๖

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ (สกศ., มปป.) แบ่งมัธยมศึกษาออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญ และวิสามัญศึกษา ซึ่งในแต่ละสายใช้เวลาเรียน ๘ ปี และแบ่งการเรียนออกเป็น ๓ ตอน สายสามัญศึกษาแบ่งเป็น มัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี มัธยมศึกษาตอนกลาง ๓ ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒ ปี โดยรับนักเรียนที่จบประถมปีที่ ๓ ทั้งหญิงและชาย และสำหรับสายวิสามัญศึกษาแบ่งเป็น มัธยมวิสามัญศึกษาชั้นต่ำ ๓ ปี มัธยมวิสามัญศึกษาชั้นกลาง ๓ ปี และมัธยมวิสามัญศึกษาชั้นสูง ๒ ปี โดยรับนักเรียนหญิงที่จบประถมปีที่ ๓ และนักเรียนชายประถมปีที่ ๕ สำหรับหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาในช่วงนี้คือ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ (สกศ., มปป.) แผนการศึกษาชาตินี้ได้กำหนดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาให้ ๓ ส่วนพอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา โดยได้แบ่งมัธยมศึกษาออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา สายสามัญศึกษาแบ่งเป็น มัธยมต้นและมัธยมปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละ ๔ ปี สายวิสามัญศึกษา แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือมัธยมต้น ๔ ปี มัธยมปลาย ๔ ปี และการเรียนในระดับประถม ๒ ปี แล้วจบการศึกษา สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาที่ใช้จัดการศึกษาในระยะนี้คือ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ (สกศ., มปป.) ได้กำหนดความมุ่งหมายให้จัดการศึกษาทั้ง ๓ ส่วนให้สมบูรณ์ คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา มัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ สามัญศึกษา และอาชีวศึกษา สามัญศึกษาแบ่งเป็นมัธยมต้น ๓ ปี และมัธยมปลาย ๓ ปี อาชีวศึกษา แบ่งเป็นโรงเรียนอาชีพสำหรับนักเรียนที่จบประถม และโรงเรียนอาชีพ สำหรับนักเรียนที่จบมัธยมต้น สำหรับหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในระยะนี้คือ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ และหลักสูตรชั้นมัธยมต้นและปลาย พ.ศ. ๒๔๘๐

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๘๔ (สกศ., มปป.) ได้กำหนดให้จัดการศึกษาทั้ง ๔ ส่วนให้พอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา ตามแผนการศึกษาชาตินี้ มัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ สาย คือ มัธยมสามัญศึกษา มัธยมวิสามัญศึกษา และมัธยมอาชีวศึกษา มัธยมศึกษา จัดให้ศึกษาวิชาสามัญต่อจากประถมอีก ๓ ปี มัธยมวิสามัญศึกษาเป็นพื้นฐาน

ในการเรียนต่อเตรียมอุดมศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ ปี สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาใน
 ระยะนี้คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๔๕๓

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ (สกศ., มปป.) ได้กำหนดให้การจัดการศึกษา
 เพื่อสนองตอบความต้องการของบุคคลและสังคม ใน ๔ ส่วน คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา
 และหัตถศึกษา การมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญและสายอาชีพ โดยแบ่งออก
 เป็น ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญแบ่งเป็นประโยค
 มัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี และประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ๒ ปี สายอาชีพแบ่งเป็นประโยคมัธยม
 ศึกษาตอนต้น และประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งแต่ละประโยคอาจจัดเป็น ๑ ปี ๒ ปี หรือ ๓
 ปีก็ได้ โดยคำนึงถึงลักษณะของวิชาชีพเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจัดชั้นเรียนประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย
 รับช่วงจากประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นก็ได้ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ.
 ๒๕๑๒ โดยให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น สำหรับหลักสูตรที่ใช้ในการจัด
 การศึกษาในระยะนี้ คือ หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ (สกศ., ๒๕๒๐) ความมุ่งหมายในการจัดการ
 ศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มุ่งให้การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อ
 สร้างเสริมคุณภาพของประชากรในชาติ การมัธยมศึกษาตามแผนนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ
 มัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละ ๓ ปี หลักสูตรที่ใช้ในแผนนี้คือ หลักสูตร
 มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งหลักสูตร
 ทั้งสองระดับนี้ไม่ได้แบ่งเป็นสายสามัญและสายอาชีพ แต่จัดเป็นหลักสูตรกว้าง โดยมีวิชาบังคับให้นัก
 เรียนทุกคนเรียนจำนวนหนึ่ง และให้เลือกเรียนวิชาเลือกตามโปรแกรมการเรียนและวิชาเลือก
 เสรี ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และ
 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๒๔

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ (สกศ., ๒๕๓๕) ได้กำหนดความมุ่งหมายใน
 การจัดการศึกษาไว้ว่า มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลใน ๔ ด้าน คือ บัญญา จิตใจ ร่างกาย สังคม ให้
 สมดุลและกลมกลืนกัน การมัธยมศึกษาตามแผนนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาในระยะนี้คือ หลักสูตรมัธยมศึกษา
 ตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.
 ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

การจัดการศึกษาตามโครงการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ จนถึง ๒๕๓๕ หลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น แบ่งออกได้ ๓ ระยะ คือ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการปฏิรูปการศึกษา

ระยะแรก ยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๗๙) หลักสูตรที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในช่วงระยะนี้มี ๕ ฉบับคือ

๑. หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๗๘
๒. หลักสูตรมัธยมศึกษาสำหรับสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๘
๓. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๘
๔. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๖
๕. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๘

ระยะที่สอง ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๕๒๐) หลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในช่วงระยะนี้มี ๓ ฉบับคือ

๑. หลักสูตรมัธยมต้น พ.ศ. ๒๔๘๐
๒. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๔๙๓
๓. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓

ระยะที่สาม ยุคการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๕) มีหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในช่วงนี้มี ๒ ฉบับคือ

๑. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
๒. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ตารางที่ ๑ แสดงระยะเวลาการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึง ๒๕๓๕

ระยะเวลา	การดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
พ.ศ. ๒๔๓๘	- ใช้หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘
พ.ศ. ๒๔๔๑	- เตรียมการใช้โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ แต่ไม่ได้ประกาศใช้
พ.ศ. ๒๔๔๕	- ประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕
พ.ศ. ๒๔๔๘	- ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาสำหรับสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๘
พ.ศ. ๒๔๕๔	- ประกาศใช้หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔
พ.ศ. ๒๔๖๔	- ประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔
	- ใช้หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔
พ.ศ. ๒๔๗๕	- เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย
	- ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕
พ.ศ. ๒๔๗๕	- ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕
พ.ศ. ๒๔๘๐	- ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๐
พ.ศ. ๒๔๕๓	- ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๓
พ.ศ. ๒๔๕๔	- ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๕๔
พ.ศ. ๒๔๕๘	- กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาว่าควรปรับปรุงหลักสูตรต่าง ๆ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
พ.ศ. ๒๕๐๑	- คณะกรรมการฯ จัดทำปรับปรุงหลักสูตรแล้วเสร็จ และเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๐๓	- รัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓
	- กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตรที่จัดทำในปี ๒๕๐๑ ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓
	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศเริ่มใช้หลักสูตรฯ ในชั้น ม.ศ.๑ และโรงเรียนมัธยมศึกษาเริ่มใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ระยะเวลา	การดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
พ.ศ. ๒๕๐๕	- โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ ครบทั้ง ๓ ชั้นเรียน
พ.ศ. ๒๕๑๓	- กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรฯ
พ.ศ. ๒๕๑๔	- แต่งตั้งคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓
พ.ศ. ๒๕๑๔	- คณะอนุกรรมการฯ ดำเนินการแล้วเสร็จ และนำเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการ
พ.ศ. ๒๕๑๖	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศเปลี่ยนแปลงอัตราเวลาเรียน หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓
พ.ศ. ๒๕๑๗	- กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาในการปรับปรุงหลักสูตร คณะอนุกรรมการฯ ได้นำผลการวิเคราะห์ในปี ๒๕๑๕ เป็นพื้นฐานในการพิจารณาปรับปรุง - คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้มีการปฏิรูปการศึกษา และแต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการศึกษา - คณะกรรมการปฏิรูปฯ ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ และเสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจัดการศึกษา เนื้อหาสาระการเรียนรู้แต่ละระดับ และประเภทการศึกษา และให้เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา
พ.ศ. ๒๕๑๘	- กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓
พ.ศ. ๒๕๒๐	- รัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาตามแผนปฏิรูปการศึกษา ปี ๒๕๑๗ - กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ปี ๒๕๑๘ และได้แต่งตั้งคณะทำงานเพิ่มเติม

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ระยะเวลา	การดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
ก.พ. - มิ.ย.	- แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการปฏิบัติงานยกร่างเพิ่มเติม ทาหน้าที่ร่างหลักสูตรให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐
ต.ค.	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
พ.ศ. ๒๕๒๑	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศแก้ไขหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ - โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ เริ่มใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ ในชั้น ม.๑ และโรงเรียนเริ่มใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
พ.ศ. ๒๕๒๓	- โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ ครบทั้ง ๓ ชั้นเรียน
พ.ศ. ๒๕๒๕	- ศูนย์พัฒนาหลักสูตร สรุปผลการติดตามผลการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และหลักสูตรศิลปศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๕ - กระทรวงศึกษาธิการประกาศแก้ไขโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
พ.ศ. ๒๕๒๗	- ศูนย์พัฒนาหลักสูตร ติดตามผลการใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พ.ศ. ๒๕๒๘	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศเพิ่มเติมรายวิชาและเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ - กระทรวงศึกษาธิการชี้แจงการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ เพิ่มเติม - กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
พ.ศ. ๒๕๒๙	- กระทรวงศึกษาธิการประกาศเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและคำอธิบายรายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้น ม.๓

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ระยะเวลา	การดำเนินการ เปลี่ยนแปลงหลักสูตร
พ.ศ. ๒๕๓๐	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงศึกษาธิการ เปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาวิทยาศาสตร์ หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ - กรมวิชาการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงการจัดบัจจ่ายด้านความพร้อมของหลักสูตร โดยแบ่งเป็นโครงการย่อยหลายโครงการ - กรมวิชาการ จัดสัมมนาเรื่อง มัธยมศึกษา ในการประชุมกลุ่มย่อยของกลุ่ม ศิลปศึกษา ได้เสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษา - กรมวิชาการ แต่งตั้งคณะกรรมการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการ หลักสูตร และจัดทำแล้วเสร็จ และนำเสนอต่อคณะกรรมการฯ
พ.ศ. ๒๕๓๑	<ul style="list-style-type: none"> - แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ หลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๒๔ หน้าที่ประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร สภาพการเรียนการสอน และคุณภาพของสื่อและการใช้สื่อ - แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และความต่อเนื่องของหลักสูตร - แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชา/เนื้อหาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หน้าที่ปรับปรุงจุดประสงค์กลุ่มวิชา/วิชา จุดประสงค์รายวิชาและคำอธิบายรายวิชา ทั้งประถมและมัธยมศึกษา
พ.ศ. ๒๕๓๒	<ul style="list-style-type: none"> - แต่งตั้งคณะกรรมการหลักสูตรและจัดทำคู่มือหลักสูตร หน้าที่บรรณาธิการกิจ จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้ และจัดคู่มือหลักสูตร
พ.ศ. ๒๕๓๓	<ul style="list-style-type: none"> - ทดลองใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุงกับโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ระยะเวลา	การดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
	<ul style="list-style-type: none"> - แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจประสานงานการปรับปรุงเอกสารหลักสูตร ทั่วหน้าที่กำหนดแนวทางการปรับปรุงเอกสารหลักสูตร เพื่อให้ทันใช้ในปี การศึกษา ๒๕๓๕ ประสานงานการดำเนินงานปรับปรุงเอกสารหลักสูตร และพิจารณาต้นฉบับที่ปรับปรุงแล้ว นำเสนอกรมวิชาการำดำเนินการ ต่อไป
พ.ศ. ๒๕๓๕	<ul style="list-style-type: none"> - ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) กับโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ และทางโรงเรียนเริ่มนำใช้ หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. ๒๕๓๕	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๓ ความเป็นมาของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๕ก. ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๕

หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในระยะแรกไม่มีระบุ แต่ได้ระบุการเรียนการสอนวิชาวาดเขียน และวิชาศิลปะไว้ในหลักสูตร โดยระยะแรกถูกบรรจุไว้ในหมวดวิชา เบ็ดเตล็ด (เกษร ธิกะจारी, ๒๕๓๐) จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชายังไม่ชัดเจน วิชาวาดเขียนที่ระบุไว้ในหลักสูตรในระยะแรกได้กำหนดดังนี้

หลักสูตร พ.ศ. ๒๔๗๕ (กรมศึกษาธิการ, ม.ป.ท.) หลักสูตรฉบับนี้ได้ปรับปรุงแก้ไขมาจากพระราชบัญญัติการสอนวิชา พ.ศ. ๒๔๗๓ และยังไม่มียุทธศาสตร์มัธยมศึกษา แต่การเรียน านชั้นประโยค ๓ ของหลักสูตรฉบับนี้ต่อมาเทียบเท่าระดับมัธยมศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ชั้นเรียน มีวิชาที่เรียนดังนี้

ประโยค ๓ ชั้น ๑-๒ กำหนดให้เรียน ๕ วิชา ๑. อ่าน ๒. ไวยากรณ์ ๓. ย่อความ ๔. ภาษา ๕. เลข ๖. พืชคณิต ๗. โคมาตร (ยูคลิด) ๘. ภูมิศาสตร์ และ ๕. วาดเขียน

ประโยค ๓ ชั้น ๓ กำหนดให้เรียน ๘ วิชา คือ ๑. อ่าน ๒. ไวยากรณ์
๓. ภาษา ๔. เลข ๕. พีชคณิต ๖. โคมมาตร ๗. ภูมิศาสตร์ (ฟิสิกส์ออลยี่) ๘. วาดเขียน

ประโยค ๓ ชั้น ๔ กำหนดให้เรียน ๗ วิชา คือ ๑. อ่าน ๒. แต่งความ
๓. ภาษา ๔. พีชคณิต ๕. โคมมาตร ๖. ภูมิศาสตร์ (ฟิสิกส์ออลยี่ มิแคนิกส์ ฟิสิกส์)
๗. วาดเขียน

วิชาวาดเขียนในหลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้ระบุจุดมุ่งหมาย และอัตราเวลาเรียนไว้
แต่ได้กำหนดเนื้อหาวิชาวาดเขียนไว้ ซึ่งลักษณะเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งความยากง่ายตาม
ลำดับชั้นเรียน

ประโยค ๓ ชั้น ๑ วาดเขียน มือเปล่ากับเขียนมีสเกล

ชั้น ๒ วาดเขียน มือเปล่าจากรูปจริงของจริงกับเขียนมีสเกล

ชั้น ๓ วาดเขียน มือเปล่าเขียนด้วยธรรมชาติโลก

ชั้น ๔ ๑) ระบายเงาและเขียนจากธรรมชาติโลก (คือของจริง)

๒) ภูมิศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามจัดการศึกษาให้เจริญเทียบ
เท่ากับต่างประเทศ จึงมีการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ดังที่หลวงไพศาลศิลป์
ศาสตร์ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานเรื่อง การศึกษาแห่งประเทศญี่ปุ่น ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ สําหรับ
ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิชาวาดเขียน หลวงไพศาลศิลป์ศาสตร์ได้ถวายรายงานไว้ว่า (กองจดหมาย
เหตุแห่งชาติ, ร.๕ ศ ๕ ปี ๘๐/๕, ๒๔๔๕)

"...ถ้าเป็นชายให้เรียนอาทิตย์ละ ๒ ชั่วโมง หญิงเรียนอาทิตย์ละ ๑ ชั่วโมง...การเรียน
วาดเขียนนั้นมีความประสงค์คือ จะให้เกิดความพิศวงในรูปของสิ่งต่าง ๆ ให้เขียนรูปร่างนั้น ๆ
ได้ถูก และให้เกิดความรักงามรักความสะอาดด้วย...ในระดับประถมศึกษาชั้นต้นให้ลอก
และคิดเขียนรูปร่าง ๆ กับเขียนรูปที่เป็นก้อนเป็นตัว (Solid) อย่างง่าย ๆ ด้วย...ชั้นสูง
ให้ยากขึ้นกว่าชั้นต้นกับให้เขียนรูปจากของจริง ๆ และลอกลายต่าง ๆ จะเรียนวาดเขียน
อย่างยี่อเมตรี (Geometry drawing) ด้วยก็ได้ รูปที่จะให้เป็นแบบเขียนนั้นต้องเป็นสิ่ง
ที่เด็กย่อมเห็นอยู่โดยรอบเสมอไปกับต้องระวังที่จะปลูกฝังความสะอาด และความเที่ยงให้
เกิดขึ้นในตัวเด็กด้วย..."

หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ได้ให้เหตุผลโดยอ้างคำอธิบายจากหลักสูตรของอังกฤษที่
ได้บรรจุวิชาวาดเขียนไว้ในหลักสูตรว่า (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๕ ศ ๕ ปี ก ๘๐/๕, ๒๔๔๕)

"...ตัวหนังสือเป็นเครื่องหมายใช้แทนคำพูด อันเป็นเครื่องหมายแสดงรูปของสิ่งที่เกิดแต่
ธรรมชาติอันนับว่าเป็นครูใหญ่ของมนุษย์ ก็แต่ความนึกในใจของมนุษย์ เรายังทราบ เพื่อจะ
ได้อ่านออก เราจึงได้เรียนหนังสือ ก็ฝ่ายธรรมชาติอันเป็นสมบัติที่นับว่ายิ่งสำคัญกว่าใจมนุษย์
นี้ เราจะไม่อยากอ่านให้ออกบ้างหรือ ถ้าเช่นนั้นทำไมเราจะไม่เรียนวาดเขียนเล่า..."

"...การเรียนวาดเขียนในระดับมัธยมศึกษาที่มีความประสงค์คือ จะให้รู้สิ่งเกิดสิ่งของอย่าง
ละเอียดให้แม่นยำ กับให้เขียนลงเป็นรูปได้ถูกต้อง ให้รู้จักออกความคิดเขียน และให้รัก
ความงาม ความประณีต สิ่งที่ต้องเรียน คือ เขียนมือเปล่าไม่ใช้บรรทัด ลอกจากแบบบ้าง
เขียนจากรูปของจริงบ้าง คิดเขียนขึ้นบ้าง กับเขียนอย่างมีแคนิกส์และอย่างย็อเมตรี..."

ต่อมาได้มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาตามโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๕ และ
ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาสำหรับสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๘ การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นตามโครงการศึกษาฉบับนี้คือ การศึกษาชั้นกลาง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ปี

หลักสูตรมัธยมศึกษาสำหรับสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๘ (กรมศึกษาธิการ, ร.ศ.
๑๒๔)ระดับมัธยมศึกษาในหลักสูตรนี้เรียกว่า ระดับการศึกษาชั้นกลาง แบ่งออกเป็น ๓ ชั้นเรียน
มีวิชาให้เรียน ๑๐ วิชา คือ ๑. จรรยา ๒. วิชาหนังสือไทย ๓. ภาษาไทย ๔. คำนวณวิธี
๕. ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร ๖. ภาษาอังกฤษ ๗. วิทยา ๘. ศิลปะ ๙. สมาคมบริหาร
และ ๑๐. กายบริหาร ลักษณะการจัดเนื้อหาวิชาแบ่งความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน

หลักสูตรฉบับนี้ได้เปลี่ยนชื่อวิชาวาดเขียนเป็น "วิชาศิลปะ" และไม่ได้ระบุจุด-
มุ่งหมาย และอัตราเวลา สำหรับเนื้อหาวิชาศิลปะ ได้กำหนดไว้ว่า

ปีที่ ๑ สอนย็อเมตรีจากตารางที่เรียกว่า "แปรกติกส์ ย็อเมตรี" จบเล่ม

ปีที่ ๒ ให้ฝึกหัดในการที่เรียนมาแล้วในปีที่ ๑

ปีที่ ๓ ให้ฝึกหัดในการที่เรียนมาแล้วในปีที่ ๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ มีการปรับปรุงหลักสูตรตั้งแต่มูลศึกษา จนถึงมัธยมสูง และได้
ประกาศในปี พ.ศ. ๒๔๕๔

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔ (กรมศึกษาธิการ, ๒๔๕๔) เป็นหลักสูตรที่แบ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นออกเป็น ๔ หลักสูตร คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาชายและหญิง หลักสูตรมัธยมศึกษาพิเศษชายและหญิง แต่ละหลักสูตรแบ่งระดับชั้นเรียนออกเป็น ๓ ชั้นเรียน

หลักสูตรมัธยมศึกษาชาย กำหนดให้มีวิชาบังคับ ๑๐ วิชา และวิชาเลือก ๓ วิชา โดยให้เลือกเรียน ๑ วิชา รวมทั้งหมดเรียน ๑๑ วิชา ลักษณะการจัดเนื้อหาวิชาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่บังคับให้เรียนมี ๑. จรรยา ๒. ภาษาไทย ๓. ภาษาอังกฤษ ๔. คำนวณวิธี ๕. ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร ๖. ฟิสิกส์ ๗. สรีระศาสตร์กับสุขวิทยา ๘. แปรกติกกลพีลิกส์ ๙. วาดเขียน ๑๐. ยิมนาสติกส์ วิชาเลือกมี ๑. การฝีมือ ๒. วิชาเพาะปลูก และ ๓. วิชาค้าขาย

หลักสูตรมัธยมศึกษาพิเศษชาย แบ่งรายวิชาเหมือนกับหลักสูตรมัธยมศึกษาชายธรรมดา เพียงแต่เพิ่มชั่วโมงเรียนวิชาภาษาอังกฤษให้มากกว่าหลักสูตรธรรมดา โดยการลดเวลาเรียนวิชาภาษาไทย

หลักสูตรมัธยมศึกษาหญิง มีวิชาบังคับให้เรียน ๘ วิชา ไม่มีวิชาเลือก มีรายละเอียดเนื้อหาวิชาเหมือนกับหลักสูตรนักเรียนชาย วิชาที่เรียนมี ๑. จรรยา ๒. ภาษาไทย ๓. คำนวณวิธี ๔. ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร ๕. สรีระศาสตร์กับสุขวิทยา ๖. วาดเขียน ๗. การฝีมือ ๘. การเรือน

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้กำหนดความมุ่งหมายวิชาวาดเขียนไว้ดังนี้ "เพื่อให้มีความสังเกต ละเอียดขึ้น ให้สามารถเขียนสิ่งที่สังเกตเห็นแล้วได้เหมือนจริงกับทำให้เกิดสันดานรักความงามความปราณีต" และได้กำหนดเนื้อหาสาระของวิชาวาดเขียนไว้ว่า

- ก. เขียนของจริง เช่น ใบไม้เครือเถา เป็นต้น ระบายสีด้วย
- ข. เขียนส่วนที่เห็นใกล้ไกลแรเงาด้วย
- ค. คิดแต่งและประกอบลายบรรจรูปร่างต่าง ๆ
- ง. เขียนรูปย่อเมตริ ตามตำราแปรกติกกลย่อเมตริ ในการสอนวิชานี้จะ

ต้องถือความสะอาดเป็นสำคัญ แต่ต้นจนปลาย

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้มีการประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้แบ่งชั้นเรียนใหม่ จึงมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อสอดคล้องกับโครงการศึกษา โดยใช้ชื่อว่า หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ (กระทรวงธรรมการ, ๒๔๕๖) ซึ่งหลักสูตรนี้มีหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ๔ หลักสูตร คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาชายและหญิง มีระดับชั้นเรียน ๓ ชั้น หลักสูตร

มัธยมศึกษาชาย มีวิชาบังคับเรียน ๗ วิชา ไม่มีวิชาเลือก ลักษณะของเนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่เรียนมี ๑. จรรยา ๒. ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ ๓. คำนวณวิธี ๔. ภูมิศาสตร์กับพงศาวดาร ๕. วาดเขียน ๖. วิทยา ๗. วิชาลูกเสือ

หลักสูตรมัธยมศึกษาหญิง มีวิชาบังคับ ๖ วิชา วิชาเลือก ๒ วิชา โดยให้เลือกเรียน ๑ วิชา รวมทั้งหมดเรียน ๗ วิชา ลักษณะของเนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่บังคับให้เรียนมี ๑. จรรยา ๒. (ก) ภาษาไทย กับ (ข) ภาษาอังกฤษ ๓. คำนวณวิธี ๔. ภูมิศาสตร์กับพงศาวดาร ๕. วิทยา ๖. วาดเขียน และวิชาเลือกมี ๑. การฝีมือ ๒. การเรือน

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ กำหนดความมุ่งหมายวิชาวาดเขียนไว้ว่า "เพื่อให้เกิดความสังเกตในการเขียนรูปได้ถูกต้องตามของจริง กับให้มีสันดานรักความงาม ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย" และได้กำหนดเนื้อหาสาระของวิชาวาดเขียนไว้ดังนี้

"ให้เขียนถ่ายรูปของจริงต่างๆ เช่นใบไม้ เครื่องเถา เป็นต้น ที่ง่าย ๆ หัตถ์ระบายสีด้วยก็ได้ ใช้เส้นดินสอดหรือหมึกหรือกู่กันแล้วแต่ถนัด ห้ามไม่ให้ฝึกสอนด้วยวิธีลอกคัดจากรูปเขียน เพราะจะขาดความสังเกตรูปจริง และภายหลังจะเขียนของจริงไม่ได้

ในการสอนวิชานี้ ต้องถือว่าความสะอาดและความสังเกตเทียบเคียงเป็นสำคัญข้อใหญ่แต่ต้นจนปลาย"

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติบังคับเด็กเข้าเล่าเรียนในระดับประถมศึกษา และประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ (กระทรวงธรรมการ, ม.ป.ท.) ได้แบ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ออกเป็น ๒ หลักสูตร คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาชายและหญิง มีระดับชั้นเรียน ๓ ชั้นเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษาชาย มีวิชาบังคับเรียน ๗ วิชา ไม่มีวิชาเลือก ลักษณะของเนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่เรียนมี ๑. จรรยา ๒. ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ ๓. คำนวณวิธี ๔. ภูมิศาสตร์กับพงศาวดาร ๕. วาดเขียน ๖. วิทยาศาสตร์ ๗. วิชาลูกเสือ

หลักสูตรมัธยมศึกษาหญิง มีวิชาบังคับให้เรียน ๘ วิชา ไม่มีวิชาเลือก ลักษณะของเนื้อหาวิชาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่เรียนมี ๑. จรรยา ๒. ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ ๓. คำนวณวิธี ๔. ภูมิศาสตร์กับพงศาวดาร ๕. วิทยาศาสตร์ ๖. วาดเขียน ๗. การฝีมือ ๘. การเรือน

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้กำหนดความมุ่งหมายวิชาวาดเขียนไว้ว่า "เพื่อให้เกิดความพิศวงในรูปอะไรผ่านตาให้ชื่อว่า เห็นอยู่เสมอ ให้เกิดความสังเกตในการเขียนรูปได้ถูกต้องตามของจริงกับให้มีความรักความงาม ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย" และเนื้อหาสาระของวิชาวาดเขียนได้กำหนดไว้ว่า

"ให้เขียนถ່ายรูปของจริงต่าง ๆ เช่น ใบไม้ เครื่องเรือน เป็นต้น ที่ง่าย ๆ หักระบายสีด้วยก็ได้ ให้ขีดดินสอดำหรือหมึกหรือปากกัแล้วแต่ถนัด ห้ามไม่ให้ฝึกสอนด้วยวิธีลอกคัดจากรูปเขียน เพราะจะขาดความสังเกตรูปจริง และภายหลังจะเขียนจากของจริงไม่ได้

ในการสอนวิชานี้ ต้องถือว่าความสะอาดและความสังเกตเทียบเคียงเป็นสำคัญข้อใหญ่แต่ต้นจนปลาย"

๖. ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๐

การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ฯลฯ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ "คณะราษฎร" ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาเช่นกัน โดยได้กำหนดไว้ในประกาศของคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ว่า "จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร" ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีเจตนาที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๕ การจัดชั้นเรียนตามแผนการศึกษาฉบับนี้ใช้เวลาเรียนจากประถมจนจบมัธยมศึกษา ใช้เวลา ๑๔ ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานมาก ด้วยเหตุนี้ระยะต่อมาจึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๗๘ และได้มีการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๐

หลักสูตรมัธยมต้น พ.ศ. ๒๕๕๐ (กระทรวงธรรมการ, ๒๕๕๐) หลักสูตรมัธยม
ศึกษาตอนต้นฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ หลักสูตร คือ หลักสูตรมัธยมพิเศษ และหลักสูตรมัธยมต้น
ทั้ง ๒ หลักสูตรมีระดับชั้นเรียน ๓ ชั้นเรียน หลักสูตรมัธยมพิเศษ มีวิชาที่เรียน ๑๒ วิชา ลักษณะ
เนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน วิชาที่เรียนมี ๑. หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
๒. ภาษาไทย ๓. คณิตศาสตร์ ๔. วิทยาศาสตร์ ๕. ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ และแผนที่
๖. วาดเขียน ๗. การฝีมือ ๘. ขับร้อง ๙. สุขศึกษา ๑๐. พลศึกษา ๑๑. วิชาลูกเสือ
หรืออนุชาชาด ๑๒. วิชาครู

หลักสูตรมัธยมต้น มีวิชาเรียน ๑๒ วิชา ลักษณะเนื้อหาแยกความยากง่ายตาม
ลำดับชั้นเรียน วิชาที่เรียนมี ๑. หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ๒. ภาษาไทย ๓. ภาษาต่าง
ประเทศ ๔. คณิตศาสตร์ ๕. วิทยาศาสตร์ ๖. ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ ๗. วาดเขียน
๘. การฝีมือ (ชาย) การฝีมือและการเรือน (หญิง) ๙. ขับร้อง ๑๐. สุขศึกษา ๑๑. พลศึกษา
๑๒. วิชาลูกเสือหรืออนุชาชาด

หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้ระบุจุดมุ่งหมาย มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ๒ วิชา คือ วิชา
วาดเขียน และวิชาการฝีมือ

เนื้อหาสาระของวิชาวาดเขียน ได้ระบุไว้ว่า

ก. ภาพของจริง

๑. หัดเขียนของจริงง่าย ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเส้นตรง เป็นเหลี่ยม มุม
และมีส่วนโค้งพอสมควร เช่น สมุดหนังสือปกแข็ง หนังสือหลายเล่มหลายสีซ้อนกัน ทัพซอสัก
กระป๋อง กล้องไม้ขีดไฟมีฉลากติด ฯลฯ เลือกของที่มีความยากทวีขึ้นตามลำดับ

๒. หัดเขียนใบไม้รูปต่าง ๆ แปลก ๆ

๓. หัดเขียนดอกไม้ง่าย ๆ กลีบน้อย ๆ และมีสีจุดฉลาด

๔. หัดเขียนผลไม้เกลี้ยง ๆ ๑ ผล ๒ ผล และ ๓ ผล (สลับให้มีหลาย

ชนิด)

ข. ภาพประดิษฐ์

๑. ผูกกลายเป็นรูปเหลี่ยม ตาตาราง และต่อใบไม้มีเส้นที่ดัดองศาส่วนโค้ง
ด้วยลงภาพในรูปเหลี่ยมต่าง ๆ แล้วระบายสีน้ำสลับสีห่างดงาม

๒. หัดผูกกลายดอกไม้และเครือเถาต่าง ๆ จากสิ่งที่เคยเรียนมาแล้วใน

ข้อ ก.

๓. หัดประดิษฐ์ตัวหนังสือแล้วระบายสี หัดบรรจุตัวอักษรประดิษฐ์เหล่านี้ให้ลงในที่ต่าง ๆ เช่น การ์ด เมนู ปฏิทิน ฯลฯ
๔. หัดเขียนภาพสัตว์หรือสิ่งของ ระบายสีแล้วติดกระดาษแข็งทั้งสองข้างต่อฐานตั้งเป็นตุ๊กตา
๕. หัดตัดกระดาษ ปิดกระดาษแข็งทำเป็นหีบ ปกสมุด ฯลฯ แล้วระบายสีประดิษฐ์ภาพ หรือวาดลายลงบนนั้นแบบของจริง
๖. หัดทาสีเด็กลงง่าย ๆ เป็นแม่พิมพ์พื้นสีทำเป็นรูปสการ์ด
๗. พับกระดาษแล้วปรูเป็นลวดลายแบบเดียวกัน เวลาคลี่ออกเป็นแม่พิมพ์ ทาลวดลายพ่นปกหนังสือ หรือเป็นภาพแบบตาข่ายได้

สำหรับเนื้อหาของวิชาการฝีมือมีระบุไว้ในหลักสูตร

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๔๕๓ (ศธ., ๒๔๕๓) กำหนดชั้นเรียนไว้ ๓ ชั้นเรียน มีวิชาที่เรียน ๑๓ วิชา ลักษณะการจัดเนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียนวิชาที่เรียนมี ๑. ศิลปกรรม ๒. หน้าที่พลเมือง ๓. ภาษาไทย ๔. ภาษาอังกฤษ ๕. คณิตศาสตร์ ๖. วิทยาศาสตร์เบื้องต้น ๗. ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ๘. สุขศึกษา ๙. วาดเขียน ๑๐. ขับร้อง ๑๑. การฝีมือและการงาน ๑๒. พลศึกษา ๑๓. การลูกเสือหรือนูคาชาด

หลักสูตรนี้กำหนดความมุ่งหมายวิชาวาดเขียนไว้ว่า (ศธ., ๒๔๕๓)

๑. เพื่อฝึกหัดความสังเกตและรู้จักแสดงความรู้สึกของตนด้วยรูป
๒. ให้รู้จักความสวยงามจากการใช้สี
๓. ฝึกหัดมีนิสัยรักความสวยงามและความละเอียดประณีต
๔. เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

หลักสูตรฉบับนี้มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ๑ วิชา คือ วิชาวาดเขียน ซึ่งมีสาระดังนี้ (ศธ., ๒๔๕๓)

รายการที่ต้องสอน

"วาดรูปจากตัวแบบ จากการออกแบบ และจากความคิดนึกให้พอเหมาะแก่วัยของเด็ก สี การใช้สี และการผสมสีในการทำรูปต่าง ๆ ประดิษฐ์ลวดลายและตัวหนังสือบรรจุลงในบัตร ปฏิทิน หนังสือฯ ทาสีเด็กลงง่าย ๆ เป็นแม่พิมพ์พื้นสี เพื่อประดิษฐ์ภาพลงบนวัตถุต่างๆ"

เมื่อมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๕๔ มิได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ ยังคงใช้หลักสูตรสามัญศึกษาเดิมที่ทำขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึง ๒๔๕๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ มีการปรับปรุงหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา วิชาศิลปะและการทำงานต่าง ๆ ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ เพราะในหลักสูตรนี้มีวิชาเลือกอยู่หมวดหนึ่ง เรียกว่า ศิลปศึกษา มีเวลาเรียนเทียบเท่าสังคมศึกษาแขนงหนึ่ง จัดเป็นวิชาเลือก จะเรียนปีไหนหรือเลือกเรียนทั้ง ๒ ปีก็ได้ มีวิชาเลือกกำหนดไว้ว่า จะเลือกเรียนศิลปแขนงใดแขนงหนึ่งในหมวดใด ๆ ก็ได้ มีอยู่ ๔ หมวด คือ หมวด ก. วิชาดนตรีและวิชาขับร้อง หมวด ข. มีวิชาเขียนภาพและวิชาการปั้นสลัก หมวด ค. มีวิชาการประพันธ์และวิชาการละคร หมวด ง. มีวิชาให้เลือกถึง ๖ วิชา คือ เครื่องไม้ เครื่องโลหะ เครื่องดิน เครื่องไม้ไผ่ เครื่องกระดาษและเครื่องทอง

ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นว่า การแยกปรับปรุงหลักสูตรในแต่ละระดับนั้นอาจไม่สัมพันธ์กัน จึงได้แต่งตั้งกรรมการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ คณะกรรมการได้จัดทำหลักสูตรและจัดสัมมนาพิจารณาหลักสูตร โดยปรับให้เข้ากับแผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ และเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้เป็นหลักสูตรประยุคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓

หลักสูตรประยุคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ (ศร., ๒๕๑๖) แบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ สายสามัญและสายอาชีพ หลักสูตรนี้จัดเนื้อหาเป็นหมวดวิชา ซึ่งแบ่ง ๘ หมวดวิชา ในสายสามัญ และสายอาชีพ ลักษณะการจัดเนื้อหาแยกความยากง่ายตามลำดับชั้นเรียน หมวดวิชาที่เรียนมี ๑. หมวดวิชาภาษาไทย ๒. หมวดวิชาภาษาอังกฤษ ๓. หมวดวิชาสังคมศึกษา ๔. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ๕. หมวดวิชาคณิตศาสตร์ ๖. หมวดวิชาพลานามัย ๗. หมวดวิชาศิลปศึกษา ๘. หมวดวิชาศิลปปฏิบัติ (ในสายอาชีพไม่เรียน) ๙. หมวดวิชาอาชีพ

หลักสูตรฉบับนี้มีหมวดวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ๒ หมวดวิชา คือ หมวดวิชาศิลปศึกษา และหมวดวิชาศิลปปฏิบัติ หลักสูตรฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นหลักสูตรแรกที่ได้นำเอาวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะมารวมกันและใช้ชื่อว่า "ศิลปศึกษา"

หมวดวิชาศิลปศึกษากำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า "... ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนิยมชมชื่นในศิลปะประจำชาติและศิลปะสากล ๒. เพื่อเป็นแนวทางให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถประกอบศิลปกรรมได้ตามความนึกคิดโดยเสรี ๓. เพื่อส่งเสริมให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเกิดความเพลิดเพลิน ๔. เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจของเด็กในศิลปะแขนงต่าง ๆ จะได้เป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้ศึกษาต่อไปในการยึดเป็นอาชีพอันเหมาะสม..."

หมวดวิชาศิลปปฏิบัติกำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า "... ๑. ให้นักคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ ๒. ให้นักเครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ต่างๆ รู้จักวิธีใช้ที่มีประสิทธิภาพ วิธีแต่งวิธีเก็บรักษา ตลอดจนวิธีดัดแปลงใช้ให้ได้ผลทางการประหยัดเวลาและแรงงาน ๓. ให้นักออกแบบและประดิษฐ์สิ่งของได้ตามความมุ่งหมายของการศึกษา เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ๔. ให้นักรักษาสุขภาพและความปลอดภัยทั้งในและนอกเวลาปฏิบัติงาน ๕. ให้นักรับผิดชอบในการปฏิบัติงานทั้งส่วนตัวและหมู่คณะ ๖. ให้นักนำวิชาศิลปปฏิบัติไปสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ๗. เพื่อสำรวจความสนใจและความถนัดในศิลปปฏิบัติแขนงต่าง ๆ สำหรับเป็นแนวทางที่จะศึกษาเพื่อยึดเป็นอาชีพอันเหมาะสม ๘. ให้นักนำวัสดุซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่น มาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความงามทางศิลปะและเป็นประโยชน์..."

เนื้อหาของหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ (ศธ., ๒๕๑๖) ในสายสามัญมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ๒ หมวดวิชา คือ หมวดวิชาศิลปศึกษา และหมวดวิชาศิลปปฏิบัติ สำหรับสายอาชีพมีเพียงหมวดวิชาศิลปศึกษา

เนื้อหาวิชาในหมวดวิชาศิลปศึกษา แบ่งออกเป็น ๒ วิชา คือ วิชาบังคับและวิชาเลือก วิชาบังคับ คือ วิชาวาดเขียน วิชาเลือก มี ๖ วิชา ในปีหนึ่งให้เลือกเรียน ๒ วิชา วิชาเลือกที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศิลปะ มี ๓ วิชา คือ วิชาการปั้น-แกะสลัก วิชาการแกะแบบพิมพ์ และวิชาการตกแต่งบ้าน สำหรับรายละเอียดเนื้อหาวิชานั้นไม่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร

เนื้อหาวิชาหมวดวิชาศิลปปฏิบัติ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ในลักษณะแรกมี ๓ แขนงวิชา ให้นักเรียนแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง ตลอด ๓ ปี ไม่มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ลักษณะที่สองให้นักเรียนแขนงต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมศิลป์ ๑ หรือ ๒ แขนงวิชา มีทั้งหมด ๑๘ แขนงวิชา วิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะมี ๕ แขนงวิชา คือ ๑. งานไม้ ๒. งานไม้ไฟ ๓. เครื่องปั้นดินเผา ๔. งานโลหะ ๕. งานดอกไม้-ใบตอง ๖. งานถักทอ ๗. งานหวาย ๘. เครื่องกระดาษ ๙. เครื่องรัก รายละเอียดเนื้อหาวิชาไม่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ กระทรวงศึกษาธิการคิดจะดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร โดยในขั้นแรกได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรในเดือนมิถุนายน จากนั้นในเดือนมีนาคม ๒๕๑๔ คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาแนวทางปรับปรุงหลักสูตรและเห็นควรดำเนินการเป็น ๔ ขั้นตอนคือ

๑. ตั้งอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะจากแหล่งต่าง ๆ ว่าหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ควรเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

๒. ตั้งอนุกรรมการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อพิจารณาเรื่องใหญ่ๆ เช่น คำาโครงหลักสูตร วิชาที่จัดสอน อัตราเวลาเรียน เป็นต้น แต่ยังไม่พิจารณาไปถึงรายละเอียดของแต่ละวิชา

๓. ตั้งกลุ่มทำงานสำหรับแต่ละวิชาไปกำหนดเนื้อหาวิชา ตามคำาโครงที่คณะกรรมการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตรพิจารณาไว้

๔. จัดการสัมมนา โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องมาร่วมด้วยมากที่สุดเท่าที่จะจัดได้ เมื่อได้ผลอย่างไร คณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรก็พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แล้วเสนอกระทรวงศึกษาธิการเพื่ออนุมัติและประกาศใช้

ในเดือนมิถุนายน ปี ๒๕๑๔ กระทรวงศึกษาธิการจึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษา จำนวน ๒ คน ตามคำาสั่งที่ วก. ๒๗๓/๒๕๑๔ เดือนกรกฎาคม คณะอนุกรรมการฯ ได้ประชุมและคัดเลือกกรรมการ ๗ คน เป็นกลุ่มปฏิบัติงาน โดยกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาไว้ว่า

๑. พิจารณาข้อดีข้อเสียของหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๐๓ รวมทั้งหลักสูตรอาชีวศึกษาด้วย

๒. วิเคราะห์รายงาน ผลการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

๓. ทำารายงานเสนอคณะกรรมการดำเนินงานปรับปรุงหลักสูตร เพื่อพิจารณาต่อไป

จากการวิเคราะห์หลักสูตร คณะกรรมการฯได้เสนอแนะคำาโครงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นไว้ว่า (ศธ., ๒๕๑๗)

๑. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นควรมีแต่เพียงอย่างเดียว ไม่แยกเป็นสายสามัญและสายอาชีพ ในวิธีปฏิบัติควรให้เด็กได้เรียนเหมือนกันหมด อย่างน้อยปีแรก ส่วนการที่จะแยกให้แตกต่างกันในปีต่อไปนั้นก็อาจจะทำได้ แต่ควรจะต้องให้เป็นการภายใน ไม่แจ้งว่าเป็นสายใด และจะต้องมีทางสามารถเปลี่ยนแปลงไปมาได้บ้างตามสมควร

๒. วิชาที่เรียนควรแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๒.๑ วิชาสามัญ ที่จะบังคับให้เรียนตลอดไปจนจบมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ ภาษาไทย และสังคมศึกษา ทั้งนี้เพราะวิชาทั้ง ๒ นี้เป็นการศึกษาทั่วไปที่จำเป็นที่สุดแก่การที่จะรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติบ้านเมือง

๒.๒ วิชาการ ที่อาจจะเลือกเรียนให้มากขึ้นหรือทิ้งเสียบ้างในปีต่อ ๆ ไป ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะความต้องการของแต่ละอาชีพ ย่อมแตกต่างกันไป แม้ความต้องการในวิชาเดียวกันรายละเอียดก็อาจแตกต่างกันได้ เช่น ภาษาอังกฤษในการพาณิชย์ และภาษาอังกฤษในการช่างแต่ละประเภทเป็นต้น จึงจำเป็นต้องจัดรายการ วิชาแตกต่างกันไปตามความต้องการ

๒.๓ วิชาศิลปะและหัตถศึกษา ที่อาจเลือกเรียนได้มากขึ้นหรือน้อยลงในปี ต่อไป ได้แก่ วิชาวาดเขียน ขับร้อง ดนตรี หรือวิชาที่จัดเป็นประเภทวิจิตรศิลป์ กับพวกวิชา ปฏิบัติหัตถศึกษาต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ชุรกิจเบื้องต้น เป็นต้น วิชาศิลปะและหัตถศึกษาควรมีมากพอตามสภาพของท้องถิ่น ที่อาจมีงานประเภทนั้นเป็นอาชีพ ถ้ามี รายวิชาชนิดเดียวกันติดต่อกันขึ้นไปมากขึ้นเท่าไร ก็อาจจะทำให้ฝีมือถึงขั้นที่จะ เป็นการเตรียม เพื่อฝึกงานอาชีพนั้น ในการทำงานจริง ๆ หรือในโรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทนั้นๆ ต่อไป เนื้อหา ของวิชาที่เพิ่มก็จะต้องเป็นไปตามความต้องการของการศึกษาวิชาชีพในระดับที่สูงขึ้นไป ถ้าโรงเรียน อาชีวศึกษาประเภทต่าง ๆ สามารถบอกได้ว่าต้องการฟื้นความรู้อย่างใด ทั้งในประเภทวิชา การและประเภทวิชาศิลปะและหัตถศึกษา ก็อาจจัดรายการวิชาให้เหมาะสมได้

เหตุผลที่กำหนดวิชาศิลปะและหัตถศึกษาไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นทุก ปี มี ๒ ประการ คือ

- ๑) เกี่ยวกับสุขภาพจิต ให้เด็กมีกิจกรรมทางศิลปะ (วิจิตรศิลป์ หรือศิลปะ ปฏิบัติ) เพื่อเป็นทางแสดงออกซึ่งอารมณ์และความคิดริเริ่มและเกี่ยวกับประโยชน์ทางการงาน
- ๒) มีความมุ่งหมายให้เป็นการเตรียมอาชีพ เพื่อเป็นพื้นฐานของการที่จะ ไปฝึกอาชีพหรือไปศึกษาต่อในวิชาอาชีพนั้น ๆ

๓. การจัดการเรียนการสอนควรเป็นไปดังนี้

๓.๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เด็กทุกคนเรียนวิชาทั้ง ๓ ประเภท(ในข้อ ๒) เหมือนกันหมดเพื่อเป็นการสำรวจว่าเด็กจะมีความถนัด ความสนใจหรือความสามารถเด่นทางไหน

๓.๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพิ่มวิชาให้เลือกตามความถนัดหรือสนใจให้ มากขึ้น วิชาที่เด็กคนใดไม่ถนัด ก็คงให้เรียนตามกำหนดในชั้นต่ำ ไม่บังคับให้ว่าต้องเรียนเหมือน คนอื่น ในการนี้การแนะนำอาจจะช่วยได้ หรืออาจกำหนดเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำที่จะต้องทำให้ได้ ถ้า มิฉะนั้นจะเลือกเรียนวิชานั้นต่อไปไม่ได้ แต่ทั้งนี้ควรให้เด็กได้ลองใช้ความพยายามหม้อย่างน้อย

ที่สุดก็ครั้งหนึ่ง วิธีการหนดเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำนี้จะช่วยวางมาตรฐานวิชาการหลายแขนงให้สูงขึ้น เพื่อให้โอกาสเด็กที่เรียนเก่งๆ ให้เรียนมากขึ้นไปได้

วิชาที่ควรบังคับให้เรียนนอกจากภาษาไทย และสังคมศึกษาก็คือ ภาษา อังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งถ้าเด็กมีความสามารถก็อาจเลือกเรียนเพิ่มเติมขึ้นกว่า เกณฑ์อย่างต่ำที่กำหนด ส่วนวิชาประเภทศิลปะและหัตถศึกษา ควรให้เป็นไปตามความสมัครใจ

๓.๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ไม่ควรบังคับให้ทุกคนเรียน วิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เท่ากันหมด ควรเปิดทางให้ทั้งได้บ้าง วิชาที่เลือกเพิ่มเติมควรมีทั้ง ๓ ประเภทและให้เลือกโดยเสรี โดยมีเงื่อนไขว่าต้องผ่านวิชานั้นมาในระดับถึงเกณฑ์ที่กำหนด

ควรเปิดสอนภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ ๒ อื่น ๆ ด้วย ไม่จำกัดเฉพาะ ภาษาอังกฤษอย่างเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเวลาที่มีอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพียง ๒ ปี ไม่เพียงพอที่จะเรียนภาษาใหม่ให้เข้าใจการได้พอสมควร

ถ้าในปีสุดท้ายเด็กต้องการจะเรียนในเรื่องศิลปะและหัตถศึกษา ซึ่งตาม ปรกติเด็กพวกนี้จะมีไม่มากนักและเป็นเด็กที่แน่ใจว่าจะไม่ไปเรียนต่ออะไรที่ไหน แต่ประสงค์จะ ออกไปฝึกงาน เด็กก็อาจมีเวลาเรียนวิชาศิลปะและหัตถศึกษาไม่น้อยกว่าหลักสูตรอาชีวศึกษาที่เคย จัดมาแล้วและอาจเรียนได้ผลดี เพราะเด็กที่เลือกเรียนนั้นมีความสนใจและความถนัด

๔. ด้วยเหตุที่การเรียนในระดับนี้มีทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือกวิชาเดียวกัน เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ อาจจะมีเนื้อหาสาระละเอียดที่แตกต่างกันไป เพื่อให้สัมพันธ์กับวิชา อาชีพประเภทต่าง ๆ ที่จัดสอน จึงควรพิจารณารายวิชาต่าง ๆ ให้มีค่าเป็นหน่วยกิต เพื่อให้ เปรียบเทียบกันได้

๕. เมื่อใช้หลักสูตรนี้แล้ว ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรควรจะ

- ก. เป็นพลเมืองชนิดดีขึ้นกว่าเดิม
- ข. เรียนต่อได้ หรือถ้าไม่เรียนต่อก็ออกไปประกอบอาชีพได้โดยไม่

เดือดร้อน

- ค. นานผู้อื่น และสังคมได้บ้าง
- ง. มีความคิดสร้างสรรค์
- จ. มีพลานามัยสมบูรณ์
- ฉ. มีบุคลิกภาพดี

ผลจากการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี ๒๕๑๔ ส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเปลี่ยนแปลงอัตราเวลาเรียนในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ เฉพาะสายสามัญให้เหมาะสม ดังมีสาระการเปลี่ยนแปลงดังนี้ (ศธ., ๒๕๑๖)

๑. ให้ลดอัตราเวลาเรียนหมวดวิชาศิลป์ปฏิบัติลงเหลือ ๕ หรือ ๓ ชั่วโมง ในรอบสัปดาห์ ให้ใช้เวลา ๑ ชั่วโมงที่ลดไปนั้น เป็นการจัดกิจกรรมพิเศษ ทั้งนี้โดยลดเวลาวิชาศิลป์ปฏิบัติแต่ละแขนงลงเหลือเพียงแขนงละ ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที

๒. ให้โรงเรียนเลือกจัดกิจกรรมพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ ภายใ้เวลาในหลักสูตรตามที่กล่าวในข้อ ๑

ลูกเสือ

อนุภาษา

ชุมนุมยุวกสิกร

ชุมนุมวิทยาศาสตร์

ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

๓. ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๖ เป็นต้นไป

การเปลี่ยนแปลงอัตราเรียนในครั้งนี้มีผลให้การจัดอัตราเวลาเรียน ภาษาอังกฤษ ซึ่งสัมพันธ์กับอัตราเวลาเรียนศิลป์ปฏิบัติเปลี่ยนแปลงได้ด้วย คือ ถ้าเรียนภาษาอังกฤษ ๔ ชั่วโมง ต้องเรียนศิลป์ปฏิบัติ ๕ ชั่วโมง และถ้าเรียนภาษาอังกฤษ ๖ ชั่วโมง ต้องเรียนศิลป์ปฏิบัติ ๓ ชั่วโมง

ในปี ๒๕๑๗ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษา เพื่อทำหน้าที่ปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษา และในการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาครั้งนี้ ได้นำผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะที่ได้จัดทำไว้ในปี ๒๕๑๕ มาเป็นพื้นฐานในการพิจารณาปรับปรุง พร้อมทั้งได้รวบรวมข้อมูลจากการวิจัย และการสอบถามความคิดเห็นของนักการศึกษา และประชาชนอาชีพต่าง ๆ จากการสัมมนาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คณะกรรมการได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่คณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรได้กำหนดไว้ในชั้นแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔

ในช่วงระยะที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรนั้น คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลในยุคนั้น ได้พิจารณาเห็นชอบตามข้อเสนอของกระทรวงศึกษาธิการที่เสนอให้มีการปฏิรูปการศึกษา และมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (สกศ.,

๒๕๑๗) โดยให้มีหน้าที่พิจารณาเสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ทั้งในระบบ
โรงเรียน นอกโรงเรียนและลักษณะอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับการ
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย ผลของการศึกษาของคณะกรรมการวางพื้นฐาน
เพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอสาระสำคัญไว้หลายประการ ซึ่งสาระโดยสรุปมีดังนี้ (สกศ., ๒๕๑๗)

คณะกรรมการฯได้เสนอให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้
เพื่อสนองความมุ่งหมายทางการศึกษาของแต่ละระดับ แต่ละประเภท รวมทั้งให้มีการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการศึกษา ระบบการศึกษา และข้อเสนออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ศึกษาอีกหลายประการ และได้เสนอเงื่อนไขในการทำงานไว้ ๒ ประการคือ จะต้องปฏิรูปการ
ศึกษาทั้งหลักการ ระบบ และกระบวนการ โดยมีข้อเพียงแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเพียงบาง
เรื่อง แต่จะต้องปฏิรูประบบและโครงสร้างอื่น ๆ ในสังคมให้เกื้อกูลด้วย

ในส่วนของหลักสูตรมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา คณะกรรมการวางพื้น
ฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอแนะไว้ว่า (สกศ., ๒๕๑๗)

เนื้อหาของหลักสูตร ในระดับมัธยมศึกษาแบ่งกลุ่มวิชาออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่ม
วิชาบังคับร่วม กลุ่มวิชาเลือก และกลุ่มวิชาเลือกเสรี เจตนารมณ์ของการจัดกลุ่มวิชาก็เพื่อให้
สอดคล้องกับความถนัด ความสามารถของผู้เรียนในวัยนี้ ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลอยู่มาก
จึงจัดกลุ่มวิชาเป็น ๓ กลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนได้แตกต่างกัน ลักษณะของการแบ่งกลุ่ม
วิชาอาจจำแนกได้ดังนี้

ก) วิชาบังคับร่วม หมายถึง กลุ่มวิชาพื้นฐานที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อ
ให้มีคุณสมบัติร่วมที่พึงปรารถนา การบรรจุวิชาบังคับร่วมนี้มุ่งจะให้เรียนรู้กว้าง ๆ ทั่วไป เนื้อหา
สาระที่ให้เรียนแต่ละระดับค่านึงถึงหลักการสำคัญ ๆ คือ พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ระดับพัฒนาการ
ของวัย สภาพสังคมในปัจจุบันในท้องถิ่น แนวโน้มของสังคมในอนาคต เนื้อหาที่จะบรรจุในหลัก
สูตร มีตัวอย่างดังนี้

(๑) วิชาที่ใช้สื่อสารคือภาษา ได้แก่ ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ
ประเทศ วิชาภาษามุ่งเรียนในแง่การใช้ หลักภาษา และสุนทรียภาพของภาษา

(๒) วิชาที่จำเป็นสำหรับความเป็นมนุษย์และความเป็นไทย เช่น ประวัติ-
ศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์พื้นฐาน นิเวศน์ศึกษา ฯลฯ

(๓) วิชาที่จำเป็นสำหรับบำรุงและพัฒนาบุคคลให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ เช่น
ธรรมจริยา ศิลปะ ดนตรี สุขศึกษา พลานามัย ฯลฯ

๗) วิชาเลือก แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

(๑) วิชาเลือกกลุ่ม ก. เป็นกลุ่มเลือกสำหรับผู้ที่มีความสนใจเชิงวิชาสามัญ

เช่น

- ภาษา ได้แก่ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ฯลฯ
- สังคมศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ กฎหมาย ฯลฯ
- คณิตศาสตร์ ได้แก่ คณิตศาสตร์แบบใหม่ แบบเก่า ระดับสูง
 ฯลฯ

- วิทยาศาสตร์ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ทั่วไป

(๒) วิชาเลือกกลุ่ม ข. เป็นวิชาเลือกสำหรับผู้เรียนที่มีความสนใจ และ
ถนัดทางการงานที่จะนำไปใช้ปฏิบัติ ประกอบอาชีพที่เลี้ยงตัวเองได้ และเป็นการสนองความต้องการ
ของท้องถิ่น เช่น

- เกษตรกรรม ได้แก่ การสหกรณ์ การตลาด ฯลฯ
- คหกรรม ได้แก่ โภชนาการ ตัดเย็บ ฯลฯ
- ธุรกิจ ได้แก่ เลขานุการ บัญชี ฯลฯ
- อุตสาหกรรม ได้แก่ ช่างโลหะ ช่างเครื่องยนต์ ฯลฯ
- ศิลปกรรม ได้แก่ การวาด ปั้น แกะสลัก การตกแต่ง ฯลฯ
- หลักและกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ จิตวิทยา พัฒนาการ ฯลฯ

(๓) วิชาเลือกกลุ่ม ค. เป็นกลุ่มวิชาเลือกที่เสริมกลุ่ม ก. ให้แตกฉานและ
ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเสริมกลุ่ม ข. ในเชิงการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตัวอย่างวิชาที่เสริมกลุ่ม ก. ได้แก่ หลักและวิธีการปาฐกถาและโด้
วาทที่ ตรรกวิทยา สิทธิการเบื้องต้นระบบเศรษฐกิจ ฯลฯ

ตัวอย่างวิชาที่เสริมกลุ่ม ข. ได้แก่ เทคนิคการพูด งานสารบรรณ
การใช้ดิน ทฤษฎีการย้อมสี ฯลฯ

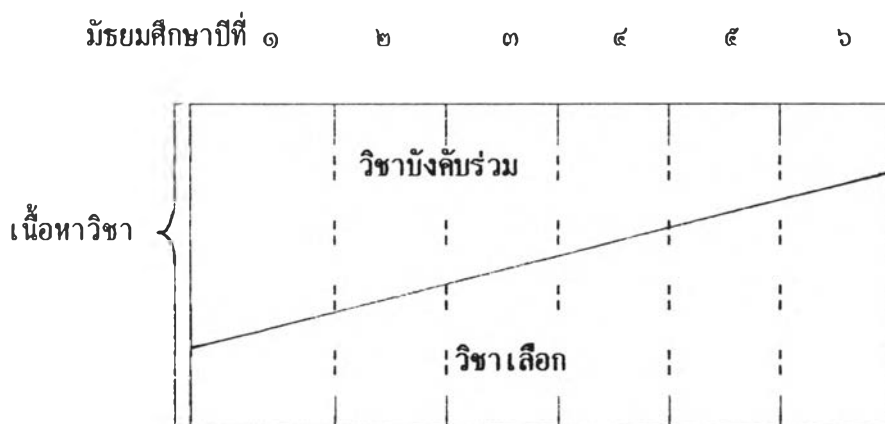
การเลือกเรียนวิชาเลือกในกลุ่ม ค. นี้จะเป็นการเลือกวิชาที่มีความ
สัมพันธ์ เกาะกลุ่มกัน เพื่อให้ผู้เรียนจัดแนวการเรียนของตนได้ถูกทาง

วิชาเลือกทั้ง ๓ กลุ่มนี้เป็นการเน้นให้ผู้เรียนสามารถค้นหาความถนัด
ของตนเอง ซึ่งถ้าผู้เรียนมีความถนัดในด้านศิลปะ ก็สามารถเลือกเรียนได้ใน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่ม

วิชาเลือก ข. ศิลปกรรม มีวิชา การวาด บั้นและแกะสลัก การตกแต่ง การพิมพ์ ฯลฯ กลุ่มวิชา
เลือก ค. มีวิชาทฤษฎีสี ทฤษฎีการย้อมสี ฯลฯ

ค) วิชาเลือกเสรี เป็นกลุ่มวิชาสำหรับตอบสนองความสนใจของผู้เรียนให้
เลือกเรียนได้โดยอิสระ หรือให้ได้เรียนรู้เฉพาะอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรเบ็ดเสร็จระยะ
สั้นที่เป็นประโยชน์ และช่วยเสริมทั้งวิชาบังคับร่วมและวิชาเลือกทั้ง ๓ กลุ่ม เช่น หลักวิธีการอ่าน
เร็ว พิมพ์ดีด ขวเลข ฯลฯ

เค้าโครงหลักสูตรทั้งมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีวิธีการแบ่งแบบ
เดียวกันคือ เค้าโครงหลักสูตรจะประกอบด้วยกลุ่มวิชาบังคับร่วม วิชาเลือก ๓ กลุ่ม และวิชา
เลือกเสรี โดยวิชาแต่ละกลุ่มในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีพื้นฐานบนวิชาในมัธยมศึกษาตอนต้นใน
กลุ่มเดียวกัน โดยสัดส่วนของเนื้อหาวิชาอาจสรุปเป็นรูปได้ดังนี้

ผลการศึกษาแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในปี ๒๕๑๗ จึงส่ง
ผลให้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ (สกศ., ๒๕๒๐) สาระในแผน
การศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดระบบโรงเรียนเสียใหม่ โดยให้จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ๖ ปี
มัธยมศึกษา ๖ ปี ในมัธยมศึกษาแบ่งเป็น มัธยมศึกษาตอนต้น ๓ ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย ๓ ปี
การจัดการศึกษาตามแนวนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติในส่วนของมัธยมศึกษาได้ระบุว่า มุ่งให้
ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด
หรือให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

ค. ยุคปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๕

หลังจากใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ มาเป็นเวลา ๑๗ ปี ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความคิด ทำให้มีความคิดว่า การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ จะไม่สามารถสนองตอบความต้องการและการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเป็นอยู่และกำลังจะเกิดขึ้น ในปี ๒๕๑๗ จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ต่อมาจึงได้มีแนวคิดดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ และประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ จัดให้มีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเองได้มากขึ้น หลักสูตรจึงแบ่งกลุ่มวิชาออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มภาษา กลุ่มวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา กลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มการทำงานและอาชีพ วิชาศิลปะศึกษาถูกจัดเข้าในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ โดยกำหนดจุดประสงค์ไว้ว่า (ศธ., ๒๕๒๐)

๑. เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยของตนเอง
๒. เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจทางศิลปะ
๓. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และความสัมพันธ์ของศิลปะกับชีวิตประจำวัน
๔. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ โดยปลูกฝังความประณีตละเอียดอ่อน และมีรสนิยมในการเลือกสรรที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
๕. เพื่อส่งเสริมการแสดงออก โดยการค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติกิจกรรมจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเห็นความสำคัญนกิจกรรมร่วมของหมู่คณะ
๖. เพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่น ที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
๗. เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่งานอดิเรกหรือการประกอบอาชีพสำหรับผู้ถนัด และสนใจ
๘. เพื่อให้เกิดผลในการผ่อนคลายจิตใจ และอารมณ์

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ วิชาบังคับ และวิชาเลือก โดยในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ จัดการเรียนการสอนเป็นวิชาบังคับ มี ๔ วิชา วิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ มี ๔ วิชา ซึ่งมีรายการสอน ดังนี้ (ศธ., ๒๕๒๐)

มัธยมศึกษาปีที่ ๑

ศ ๑๐๑ ทัศนศิลป์ศึกษา ๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

ศ ๑๐๒ ทัศนศิลป์ศึกษา ๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

มัธยมศึกษาปีที่ ๒

ศ ๒๐๕ ทัศนศิลป์ศึกษา ๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

ศ ๒๐๖ ทัศนศิลป์ศึกษา ๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค ๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

สำหรับวิชาเลือกในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เป็นวิชาเพื่อเสริมทักษะในวิชาบังคับ และเป็นพื้นฐานทั่วไปให้เลือก ๑๐ วิชา ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ หรือปีที่ ๓ เป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาวิชาศิลปะในแขนงที่ตนถนัดและจัดเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพทั่วไป และได้กำหนดวิธีการเลือกไว้ว่า ถ้าวิชาเลือกใดที่มีหมายเลข ๑ และ ๒ ให้นักเรียนเลือกเรียนวิชาหมายเลข ๑ ก่อนจึงผ่านไปเรียนวิชาหมายเลข ๒ ได้

วิชาเลือกในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เป็นวิชาเพื่อเสริมทักษะในวิชาบังคับ และเป็นพื้นฐานทั่วไปมี ๑๐ วิชา วิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ๔ วิชา มีดังนี้

ศ ๑๑๑ องค์ประกอบศิลปะ ศ ๑๑๒ วาดภาพ เขียนภาพ

ศ ๑๑๓ งานสร้างประดิษฐ์ ศ ๑๑๔ ศิลปะพื้นบ้าน

วิชาเลือกในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ หรือปีที่ ๓ เป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาวิชาศิลปะในแขนงที่ตนถนัดและจัดเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพทั่วไป วิชาที่เปิดให้เลือกเรียนมี ๑๕ วิชา และวิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์มี ๑๔ วิชา มีดังนี้

ศ ๑๑๕ การออกแบบเบื้องต้น ศ ๑๑๖ การเขียนภาพ-พาณิชยศิลป์

ศ ๑๑๗ พาณิชยศิลป์ ศ ๑๑๘ การเขียนภาพ

ศ ๑๑๙ การพิมพ์ภาพ ๑ ศ ๑๑๑๐ การพิมพ์ภาพ ๒

ศ ๑๑๑๑ การปั้นและการแกะสลัก ศ ๑๑๑๒ การปั้น

ศ ๑๑๑๓ การแกะสลัก ศ ๑๑๑๔ งานสร้างประดิษฐ์

ศ ๑๑๑๖ ศิลปะตกแต่ง ๑ ศ ๑๑๑๗ ศิลปะตกแต่ง ๒

ศ ๐๑๑๘ ศิลปะการแต่งกาย ศ ๐๑๑๙ ศิลปะไทย ๑

ศ ๐๑๒๐ ศิลปะไทย ๒

กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาในกลุ่มวิชาอาชีพ ๔
กลุ่มวิชา คือ

กลุ่มวิชาช่างเขียน มี ๖ รายวิชา

ศห.ท. ๐๑๑ ช่างเขียนภาพทิวทัศน์ ศห.ท. ๐๑๒ ช่างเขียนภาพโฆษณา
ศห.ท. ๐๑๓ ช่างเขียนฉากละคร ศห.ท. ๐๑๔ ช่างเขียนภาพล้อ
ศห.ท. ๐๑๕ ช่างเขียนภาพเหมือน ศห.ท. ๐๑๖ ช่างประดิษฐ์ตัวหนังสือ

กลุ่มวิชาช่างแกะสลัก มี ๖ รายวิชา

ศห.ท. ๐๒๑ ช่างแกะแม่พิมพ์โลหะ ศห.ท. ๐๒๒ ช่างแกะของอ่อน
ศห.ท. ๐๒๓ ช่างสลักแทงหยวก ศห.ท. ๐๒๔ ช่างสลักกลวดลายเครื่อง
เงินรูปพรรณ
ศห.ท. ๐๒๕ ช่างแกะสลักไม้ ศห.ท. ๐๒๖ ช่างสลักหิน

กลุ่มวิชาช่างพิมพ์ มี ๓ รายวิชา

ศห.ท. ๐๓๑ ช่างพิมพ์หิน ศห.ท. ๐๓๒ ช่างพิมพ์โลหะหมุน
ศห.ท. ๐๓๓ ช่างพิมพ์แก้ว (แทนอัดหมุน)

กลุ่มวิชาช่างปั้น มี ๔ รายวิชา

ศห.ท. ๐๔๑ ช่างปั้นปูน ศห.ท. ๐๔๒ ช่างปั้นหุ่นกระป๋องอมสิน
ศห.ท. ๐๔๓ ช่างเครื่องปั้นดินเผา ศห.ท. ๐๔๔ ช่างเครื่องปั้นดินเผา
แบบเคลือบ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อประกาศใช้ในปี ๒๕๒๐ ได้รับการ
เปลี่ยนแปลงแก้ไขหลายครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ (ศธ., วก ๑๔๔/๒๕๒๑) เป็นการแก้ไข
โดยให้ตัดกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพออกไป และให้ยกเลิกรายวิชากิจกรรม
รวมทั้งให้เปลี่ยนแปลงอัตราเวลาเรียน ต่อมาในปี ๒๕๒๕ (ศธ., วก ๒๑๓/๒๕๒๕) เป็นการแก้ไข
โครงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับการแก้ไขครั้งแรก

ในปี ๒๕๒๘ (ศธ., วก ๔๔/๒๕๒๘) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรายวิชาอีกครั้งโดย
บังคับให้เรียนวิชาลูกเสือ-เนตรนารี วิชาयวภาษา และวิชาผู้บำเพ็ญประโยชน์ รายวิชาใดวิชา
หนึ่ง ภาคเรียนละ ๑ รายวิชา โดยเรียน ๑ คาบต่อภาคเรียน และ ๑ คาบเรียนที่เหลือให้

โรงเรียนจัดกิจกรรม และผู้เรียนที่จะต้องเรียนวิชาบังคับที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร รวม ๗๕ หน่วยการเรียนรู้ (เรียนวิชาบังคับ ๗๕ หน่วยการเรียนรู้ และวิชาลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ อีก ๑ หน่วยการเรียนรู้) และเรียนวิชาเลือกอย่างน้อย ๒๕ หน่วยการเรียนรู้

ในปี ๒๕๒๕ และ ๒๕๓๐ นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและคำอธิบายราย วิชาคณิตศาสตร์ ชั้น ม.๓ และเปลี่ยนแปลงคำอธิบายรายวิชาวิทยาศาสตร์

ในปี ๒๕๒๓ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.๒๕๒๑ ได้ใช้สอนในชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น ครบทั้ง ๓ ชั้นเรียน และในปี ๒๕๒๖ เมื่อหลักสูตรได้ใช้ไประยะหนึ่ง ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ จึงทำการวิจัยเพื่อติดตามผลการใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่ง ข้อค้นพบสรุปได้ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ อ่างใน ศธ., ๒๕๒๖)

๑. จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา ตอบสนองต่อหลักการและจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษา จุดประสงค์ของแต่ละรายวิชาของทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา มีความสอดคล้อง กับคำอธิบายรายวิชาเป็นอย่างดี

๒. คำอธิบายรายวิชาของวิชาบังคับ ทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา ม.๑ และ ม.๒ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สำหรับคำอธิบายรายวิชาของวิชาเลือกทัศน-ศิลปศึกษา และดนตรีศึกษาในชั้น ม.๒ และ ม.๓ ควรที่จะปรับปรุง และจำนวนรายวิชาเลือกมี ความเหมาะสมและเพียงพอที่โรงเรียนจะเปิดสอน

๓. การจัดการเรียนการสอน โครงสร้างของหลักสูตรที่กำหนดไว้ โรงเรียน สามารถจัดสอนได้ หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนได้แสดงออกและจัดกิจกรรมการ เรียนได้มาก รายวิชาได้กำหนดสัดส่วนของภาคความรู้ ทฤษฎี และภาคปฏิบัติได้เหมาะสมกับวัย ของผู้เรียน แต่ควรปรับปรุงด้านความร่วมมือของผู้เรียน รวมทั้งครูต้องใช้เวลามากในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน

๔. การบริหารหลักสูตรมีปัญหามากด้านการขาดแคลนผู้สอน ซึ่งยังไม่สามารถ แก้ไขได้ ขาดแคลนวัสดุฝึก อุปกรณ์การสอน อาคารสถานที่ และผู้สอนมีความเห็นว่าหลักสูตรราย วิชาต่าง ๆ เปิดกว้างเหมาะสมสำหรับโรงเรียนที่จะเปิดสอนตามความพร้อมของครู โดยไม่คำนึงถึง ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ต่อมาในปี ๒๕๒๗ ได้มีการติดตามผลการใช้หลักสูตรอีกครั้ง ผลปรากฏว่ามีปัญหาในการเรียนการสอน ขาดแคลนครูผู้สอน การบรรจุครูไม่ตรงตามความต้องการ ครูทำการสอนที่ไม่สอนในส่วนที่ตนเองไม่ทราบรายละเอียด และทางโรงเรียนได้เสนอให้มีการฝึกอบรมครูสอนศิลปศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้ใหม่ให้กับครู

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ มีการสัมมนาเรื่องมัธยมศึกษา ได้มีการอภิปรายเรื่องหลักสูตรศิลปศึกษาและกิจกรรม ซึ่งผลการอภิปรายสรุปได้ว่า (ศธ., ๒๕๓๑)

๑. หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวพอสมควร ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจ แต่จุดหมายของหลักสูตร เน้นการเป็นศิลปินมากกว่าเป็นผู้บริโภคศิลปะที่ดี

๒. ด้านโครงสร้างของหลักสูตร ควรบังคับวิชาศิลปศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (ม.๓) ด้วย นอกจากนี้จำนวนคาบเวลาเรียนต่อสัปดาห์น้อยเกินไป ผู้เรียนไม่สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้อย่างเต็มที่ ทำให้ขาดความคิดสร้างสรรค์

๓. หนังสือเรียนมีน้อยและที่มีอยู่ก็ไม่มีความเหมาะสมเท่าที่ควร

๔. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาล้มเหลวมากกว่าระดับประถมศึกษา เพราะผู้เรียนชอบลอกเลียนแบบมากกว่าการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

การสัมมนาในครั้งนั้นได้มีการประชุมกลุ่มย่อยของกลุ่มศิลปศึกษาซึ่งผลการประชุมได้ข้อสรุปว่า (ศธ., ๒๕๓๑)

๑. โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่มีศิลปศึกษาเป็นวิชาบังคับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งยังไม่เหมาะสม ควรมีวิชาบังคับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒ คาบ และวิชาเลือก ๔ คาบ

๒. หลักสูตรศิลปศึกษาควรมีการปรับปรุง

๓. จะต้องกำหนดปรัชญา จุดประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา ซึ่งเป็นแกนสำคัญในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

๔. กรมวิชาการควรจัดสัมมนาในเชิงวิชาการให้ความรู้ ความเข้าใจและความเห็นจริงแก่ผู้เข้าสัมมนา ซึ่งจะเป็นคณะทำงานแก้ไขหลักสูตร โดยให้ความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

๔.๑ ความเจริญก้าวหน้าทางศิลปศึกษาในประเทศต่าง ๆ

๔.๒ วิวัฒนาการความเป็นมาของศิลปศึกษาไทยในอดีต

๔.๓ ศิลปศึกษากับความสัมพันธ์ทางสุนทรียศาสตร์ จิตวิทยา และศาสตร์
อื่นใดที่เกี่ยวข้อง

๔.๔ สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของไทยใน
ปัจจุบันและในอนาคต

โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ หรือผู้ที่เคยผ่านการศึกษาดูงานศิลปศึกษา
จากประเทศที่มีความเจริญและเป็นผู้นำทางศิลปะมาอภิปราย

๕. หลักสูตรของหลักสูตรศิลปศึกษาในอนาคต ควรยึดหลักดังนี้

๕.๑ เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตมวลชน

๕.๒ เป็นหลักสูตรเพื่อคุณภาพชีวิตมนุษย์

๕.๓ เป็นหลักสูตรพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจไทย

๖. ทิศทางของหลักสูตรศิลปศึกษาในอนาคต ควรกำหนดดังนี้

๖.๑ กำหนดปรัชญาหลักสูตรศิลปศึกษา (ทัศนศิลปศึกษา/ดนตรีศึกษา) ให้
สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของชาติ

๖.๒ กำหนดวิชาศิลปศึกษาให้เป็นวิชาบังคับ วิชาสามัญในระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย

๖.๓ กำหนดวิชาศิลปศึกษาให้สนองตอบวิถีชีวิตของสังคมไทย

ผลการวิจัยและการสัมมนา เพื่อติดตามการนำหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๓๑ ที่ศูนย์พัฒนาหลักสูตรและกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
ได้ดำเนินการทำให้สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑
มีข้อบกพร่อง ดังต่อไปนี้

๑. โครงสร้างของหลักสูตรไม่มีความต่อเนื่อง

๒. จุดหมายของหลักสูตรตั้งไว้สูงเกินไป ยากต่อการปฏิบัติ

๓. จำนวนคาบเวลาเรียนวิชาศิลปศึกษาต่อสัปดาห์มีน้อยเกินไป

๔. คำอธิบายรายวิชาของวิชาเลือกทัศนศิลปศึกษานั้นชั้น ม.๒ และ ม.๓ มีข้อ

บกพร่อง

๕. การนำหลักสูตรศิลปศึกษา ครูต้องใช้เวลาเตรียมการสอนนาน

๖. หนังสือเรียนมีน้อย และที่มีอยู่ก็ไม่มีคุณภาพ

๗. การบริหารหลักสูตรมีปัญหา มาก เพราะขาดแคลนผู้สอน ขาดแคลนวัสดุฝึก อุปกรณ์การสอน อาคารสถานที่

๘. หลักสูตรเปิดกว้างมากเหมาะสำหรับให้โรงเรียนเปิดสอนตามความพร้อม ของครูมากกว่าตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน

ผลการวิจัยและการสัมมนา ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไว้ว่า

๑. ให้เป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตมวลชน
๒. ให้เป็นหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์
๓. ให้เป็นหลักสูตรพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจไทย
๔. การกำหนดปรัชญาหลักสูตรศิลปศึกษา ควรให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษา ของชาติ
๕. ควรกำหนดให้วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาบังคับ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลาย
๖. กำหนดเนื้อหาวิชาศิลปศึกษาให้สนองต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย
๗. ควรปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษา

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะการปรับปรุงคุณภาพของผู้สอนไว้ว่า ควรจัดให้มีการบรรยายในเชิงวิชาการ โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และสภาพความจริง ความเจริญก้าวหน้า ทางศิลปศึกษาในประเทศต่าง ๆ วิจารณ์การความเป็นมาของศิลปศึกษาไทยในอดีต รวมทั้งความสัมพันธ์ของศิลปศึกษากับศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สุนทรียศาสตร์ จิตวิทยา เป็นต้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ กรมวิชาการจึงได้มีโครงการปรับปรุงจุดหมาย หลักการ และ โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ การดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรฯ ได้ ปรับปรุงแล้วเสร็จในปี ๒๕๓๓ และได้ทดลองใช้กับโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรในปีการศึกษา ๒๕๓๓ หลังจากนั้นได้มีการแก้ไขปรับปรุงในบางส่วน และประกาศใช้กับโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั่วประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๓๔

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) (ศธ., ๒๕๓๓) ได้จัดให้มีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี โดยจัดแบ่งวิชาบังคับออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ วิชาบังคับแกน และวิชาบังคับเลือก วิชาบังคับแกน คือวิชาที่บังคับให้ทุกคนเรียน ส่วนวิชาบังคับ เลือกคือ วิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเลือกเรียนในกลุ่มวิชาที่บังคับให้เรียน สำหรับวิชาเลือก

เสรีคือ วิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจและความถนัดของตนเอง หลักสูตร ได้จัดแบ่งกลุ่มวิชาออกเป็น ๕ กลุ่มวิชา คือ กลุ่มภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ กลุ่ม วิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ สำหรับวิชาศิลปศึกษา ที่ได้จัดไว้ในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มวิชาการงานอาชีพ วิชาศิลปศึกษาในกลุ่มวิชาพัฒนา บุคลิกภาพได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า

๑. เพื่อให้มีความรู้ และความเข้าใจพื้นฐานด้านศิลปะ
๒. เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และ รู้จักรักษาเพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป
๓. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะ พัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม
๔. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะ ได้ตามความสามารถ ความถนัดและความ สนใจของตนเอง

ในหลักสูตรนี้ได้แบ่งวิชาศิลปศึกษาออกเป็น ๒ ลักษณะคือ วิชาบังคับแกน และ วิชาเลือกเสรี วิชาบังคับแกนให้เรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จนถึงปีที่ ๓ มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับ ทัศนศิลป์ ดังนี้

มัธยมศึกษาปีที่ ๑

ศ ๑๐๑	ศิลปะกับชีวิต ๑	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้
ศ ๑๐๒	ศิลปะกับชีวิต ๒	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

มัธยมศึกษาปีที่ ๒

ศ ๒๐๓	ศิลปะกับชีวิต ๓	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้
ศ ๒๐๔	ศิลปะกับชีวิต ๔	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

มัธยมศึกษาปีที่ ๓

ศ ๓๐๕	ศิลปะกับชีวิต ๕	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้
ศ ๓๐๖	ศิลปะกับชีวิต ๖	๑ คาบ/สัปดาห์/ภาค	๐.๕ หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรีของวิชาศิลปศึกษา มีให้เลือก ๗ วิชาโดยกำหนดให้นักเรียนทุก ชั้นเรียนมีสิทธิเลือกวิชาเสรีได้ตามความสนใจของตนเอง มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ๑๕ วิชา ดังนี้

ศ ๐๑๑ จิตรกรรม ๑	ศ ๐๑๒ จิตรกรรม ๒
ศ ๐๑๓ จิตรกรรม ๓	ศ ๐๑๔ จิตรกรรม ๔
ศ ๐๑๕ ประติมากรรม ๑	ศ ๐๑๖ ประติมากรรม ๒
ศ ๐๑๗ การแกะสลัก	ศ ๐๑๘ การพิมพ์ ๑
ศ ๐๑๙ การพิมพ์ ๒	ศ ๐๑๑๐ ออกแบบ ๑
ศ ๐๑๑๑ ออกแบบ ๒	ศ ๐๑๑๒ ออกแบบ ๓
ศ ๐๑๑๓ ออกแบบ ๔	ศ ๐๑๑๔ ศิลปะไทย ๑
ศ ๐๑๑๕ ศิลปะไทย ๒	ศ ๐๑๑๖ ศิลปะพื้นบ้าน
ศ ๐๑๑๗ ศิลปะการตกแต่ง ๑	ศ ๐๑๑๘ ศิลปะการตกแต่ง ๒
ศ ๐๑๑๙ ศิลปะการแต่งกาย	

กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ แบ่งออกเป็น ๒ วิชาคือ วิชาการงานและวิชาอาชีพ วิชาการงานเป็นวิชาบังคับเลือกให้เรียน ๒ คาบ ตลอดทั้ง ๓ ปี ไม่มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ แต่ในวิชาอาชีพ ซึ่งเป็นวิชาเลือกเสรีจัดให้เลือกเรียนได้ตลอดทั้ง ๓ ปี มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ดังนี้

วิชาอาชีพ

จุดประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักของวิชาอาชีพพอที่จะนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต
๒. เพื่อให้มีความสามารถและทักษะในอาชีพเพียงพอ ที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัย
๓. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพและมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ
๔. เพื่อให้มีความสามารถในด้านการจัดการ การตลาด และการร่วมมือในการประกอบกิจการหรือธุรกิจ

โครงสร้างวิชาอาชีพ

กลุ่มที่ ๑ งานผลิต มีวิชาเลือกเสรี ๑๒๗ วิชา วิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์มี ๒๐ วิชา ดังนี้

ช ๐๑๗๒	ช่างเขียนภาพทิวทัศน์	ช ๐๑๗๓	ช่างเขียนภาพการ์ตูน
ช ๐๑๗๔	ช่างเขียนภาพล้อ	ช ๐๑๗๕	ช่างเขียนภาพสัตว์
ช ๐๑๗๖	ช่างเขียนภาพประกอบ	ช ๐๑๗๗	ช่างเขียนภาพหุ่นนิ่ง
ช ๐๑๗๘	ช่างเขียนภาพดอกไม้	ช ๐๑๗๙	ช่างเขียนสีลวดลายบนผลิตภัณฑ์
ช ๐๑๘๐	ช่างสลักหินแบบลอยตัว	ช ๐๑๘๑	ช่างสลักหินแบบนูนต่ำ
ช ๐๑๘๒	ช่างสลักหินแบบนูนสูง	ช ๐๑๘๓	ช่างแกะสลักหินอ่อน
ช ๐๑๘๔	ช่างกลึงผลิตภัณฑ์หินอ่อน	ช ๐๑๘๕	ช่างแกะสลักของอ่อน
ช ๐๑๘๖	ช่างแกะสลักของแข็ง	ช ๐๑๘๗	ช่างแกะสลักไม้
ช ๐๑๘๘	ช่างประดิษฐ์สิ่งของจำลอง	ช ๐๑๘๙	ช่างทำแม่พิมพ์
ช ๐๑๙๐	ช่างหล่อผลิตภัณฑ์	ช ๐๑๙๑	ช่างหล่อเทียน

กลุ่มที่ ๒ งานบริการ มีวิชาเลือกเสรี ๑๓๕ วิชา วิชาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์มี

๒๓ วิชา ดังนี้

ช ๐๒๔๒	งานโฆษณา	ช ๐๒๔๑	ช่างเขียนภาพคนเหมือนด้วยดินสอ
ช ๐๒๔๒	ช่างเขียนภาพคนเหมือน ด้วยปากกา	ช ๐๒๔๓	ช่างเขียนภาพคนเหมือนด้วย สีชอล์ก
ช ๐๒๔๔	ช่างเขียนภาพคนเหมือน ด้วยสีน้ำมัน	ช ๐๒๔๕	ช่างเขียนภาพโฆษณา
ช ๐๒๔๖	ช่างเขียนตัวอักษร	ช ๐๒๔๗	ช่างทำป้ายตัวอักษร
ช ๐๒๔๘	ช่างเขียนภาพลายไทย ๑	ช ๐๒๔๙	ช่างเขียนภาพลายไทย ๒
ช ๐๒๕๐	ช่างเขียนภาพไทย ๑	ช ๐๒๕๑	ช่างเขียนภาพไทย ๒
ช ๐๒๕๒	ช่างทำแม่พิมพ์โลหะ	ช ๐๒๕๓	ช่างทำตรายาง
ช ๐๒๕๔	ช่างปั้นปูน	ช ๐๒๕๕	ช่างปั้นปูนประดับ
ช ๐๒๕๖	ช่างปั้นจันทน์รูป	ช ๐๒๑๐๘	ช่างจัดตกแต่งอาคาร
ช ๐๒๑๐๙	ช่างจัดตกแต่งภายใน	ช ๐๒๑๑๐	ช่างจัดตกแต่งหน้าร้าน
ช ๐๒๑๑๔	ช่างทำแม่พิมพ์สำหรับ งานพิมพ์	ช ๐๒๑๑๕	ช่างออกแบบจัดรูปเล่ม งานพิมพ์
ช ๐๒๑๑๖	ช่างพิมพ์ซิลด์สกรีน		

กลุ่มที่ ๓ งานเสริมงานผลิตและงานบริการ มีวิชาเลือกเสรี ๒๗ วิชา วิชาที่ เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์มี ๑ วิชา ดังนี้

ช ๐๓๒๔ หลักการเขียนภาพเบื้องต้น

กลุ่มที่ ๔ งานอาชีพอิสระระหว่างเรียน(ในกรณีเลือกวิชาอาชีพเกี่ยวกับศิลปะ) มีวิชา ช ๐๔๑ เป็นวิชาที่เปิดกว้างให้ผู้เรียนเป็นผู้เสนอโครงการ ซึ่งถ้าผู้เรียนเสนองานศิลปะก็ จะเกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์

การใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในปี ๒๕๓๕ มีผลกระทบต่อหลักสูตรศิลป ศึกษาที่ใช้ในการจัดการ เรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาหลายประการ เพราะ หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่มีจุดเน้นการสอนวิชาศิลปศึกษาเพียงเพื่อสอนให้รู้จักพื้นฐานความงาม ไม่ใช่ เป็นการฝึกทักษะเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในความงามของงานศิลปะ จึงทำให้มีบุคคลหลายฝ่ายได้ ให้เหตุผลโต้แย้งว่า (มติชน, ๒๕๓๕)

๑. วิชาดนตรี นาฏศิลป์และศิลปะ ไม่ใช่วิชา "ท่องบ่น"การจะทำให้เกิดความ ซาบซึ้งขึ้นได้จะต้องมาจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน

๒. การถ่ายทอดทำให้เกิดความซาบซึ้งในทางดนตรี นาฏศิลป์และศิลปะได้ ผู้สอน จะต้องเป็นผู้มีความชำนาญและมีความเข้าใจในเฉพาะด้านนั้น ๆ

๓. ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นกระแสทางวัฒนธรรมและเป็นบรรยากาศของ สังคมในโลกของยุคข้อมูลข่าวสารที่ต่างมีข้อมูลเท่าเทียมกัน หากมีการแข่งขันก็จะเป็นการแข่งขัน กันในเชิงความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์เป็นวัฒนธรรมและเป็นพลังของความคิด สร้างสรรค์ของสังคม การศึกษาจึงควรให้ความสำคัญเรื่องเหล่านี้

ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ๒๕๓๖ ได้มีการจัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่องการเรียน การสอนศิลปศึกษาและการส่งเสริมการจัดทำสื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนวิชาศิลปะกับชีวิตได้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชานี้ไว้ว่า (มติชน, ๒๕๓๖)

๑. การรวมวิชาทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษาเข้าด้วยกัน ทำให้ยากต่อการ สอน เพราะธรรมชาติของวิชาทั้งสองนี้ไม่เหมือนกัน อีกทั้งการฝึกทักษะก็แตกต่างกันด้วย

๒. การใช้บุคคลที่ขาดความรู้ และประสบการณ์ทางศิลปะ สอนให้ผู้เรียนรู้จัก ชื่นชมศิลปะนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก

๓. การบูรณาการวิชาเข้าด้วยกัน ไม่ใช่การนำมารวมเป็นวิชาเดียวกัน

๕. ปัญหาการเรียนการสอนในโรงเรียนคือ ในปัจจุบันครูดนตรีไม่ได้สอนดนตรี ครูนาฏศิลป์ไม่ได้สอนนาฏศิลป์ และครูทัศนศิลป์ไม่ได้สอนทัศนศิลป์แต่ครูทุกคนจะต้องสอนทั้ง ๓ วิชา รวมกัน

รวมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตไว้ว่า

๑. จัดการเรียนการสอนดนตรี นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ให้แยกออกจากกัน โดยจัดให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เรียนดนตรี มัธยมศึกษาปีที่ ๒ เรียนนาฏศิลป์ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เรียนทัศนศิลป์ เพื่อให้เด็กจะได้เรียนจากครูเฉพาะทาง

๒. กรมวิชาการควรจัดอบรมความรู้ทางด้านดนตรี นาฏศิลป์ และทัศนศิลป์ให้แก่ครูเฉพาะทางอย่างเข้มข้น

๓. จัดโอกาสให้ครูศิลปะได้ไปดูงาน ศึกษาต่อในและต่างประเทศ

๒. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะศึกษาโดยสังเขป

๒.๑ แนวคิดทางศิลปะศึกษาของนักศิลปะศึกษาที่สำคัญ

ในแวดวงของศิลปะนั้น ได้มีแนวคิดทางศิลปะศึกษาที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละยุคสมัย โดยศิลปิน นักการศึกษา นักปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ ต่างก็แสดงทรรศนะและแนวคิด แนวปฏิบัติของตน ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาแตกต่างกัน ดังที่ ชูศักดิ์ เพรสคอตต์ (๒๕๓๐) ได้นำเสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปะศึกษาสากล กับปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และความเชื่อของครูศิลปะศึกษาในประเทศไทย" ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith) ได้ตั้งสถาบันสอนศิลปะอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกในอเมริกา และวิชาศิลปะถูกบรรจุลงในหลักสูตรให้เป็นวิชาบังคับเป็นครั้งแรกในโรงเรียนรัฐบาล โดยปรัชญาการสอนของสมิธ มีโครงสร้างสำคัญที่ว่า "ทักษะในการเขียนภาพและออกแบบสามารถพัฒนาขึ้นได้โดยการให้นักเรียนเลียนแบบครูและฝึกซ้อมบ่อย ๆ" ตามหลักสูตรของ Walter Smith นี้ นักเรียนจะต้องศึกษาทั้งด้านวิชาการ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ปรัชญาศิลปะ และทฤษฎีศิลปะ ตลอดทั้งทางด้านการปฏิบัติจริง

มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) เชื่อว่า ผู้ใหญ่ควรจัดประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กให้กว้าง ๆ ไว้ กล่าวคือ รวมไปถึงการจัดประสบการณ์ทางด้านดนตรี การแสดง และงานจิตรศิลป์อื่นๆ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้กลายเป็นผู้มีใจรัก และรู้จักอยู่ร่วมกันในสังคม

ที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างอิสระเสรี และเป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นผลให้ผู้ที่เจริญวัยและเติบโตในลักษณะที่กล่าวถึงมานี้เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์และบุคลิกภาพที่สังคมพึงปรารถนา นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การที่จะให้การเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ครูผู้สอนศิลปะควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และทักษะโดยตรงเกี่ยวกับกิจกรรมที่ครูเลือกนำมาให้เด็กปฏิบัติในห้องเรียน ในด้านการวัดผล ควรพิจารณาทั้งจากกระบวนการแสดงออกของเด็ก ซึ่งสามารถมองเห็นหรือสังเกตได้ (Process) และจากผลงานศิลปะ (Products) ที่เด็กได้สร้างสรรค์ขึ้น

เอเลียต ไอสเนอร์ (Elliot Eisner) เป็นนักวิชาการศิลปศึกษาที่เน้นในเรื่อง การปฏิบัติอย่างจริงจัง งานศิลปะที่นักเรียนสร้างสรรค์ขึ้นมาแล้ว ครูผู้สอนจะต้องนำงานเหล่านั้นไปแสดงให้ประจักษ์แก่นักเรียนอื่น ๆ และบุคคลทั่วไป ถ้าเป็นไปได้ควรพยายามหาที่แสดงงานตาม ที่สาธารณะนอกโรงเรียน เพื่อให้บุคคลทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของเด็กมีโอกาสดูชื่นชมกับงานและเข้าใจงานศิลปะของเด็ก ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาจมีผลทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่เด็กควรจะได้รับจากการแสดงออกเช่นนี้ นอกจากนี้ เขายังเชื่อว่า กระบวนการทำงานทางจิตรศิลป์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใต้สำนึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการจินตนาการ และความรู้สึกเกี่ยวกับความพอดีของศิลปิน การสร้างงานศิลปะมีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะมีผลทำให้การดำเนินชีวิตของแต่ละคนมีความสมบูรณ์และอุ่มเอมยิ่งขึ้น

เอดมันด์ เฟลด์แมน (Edmund Feldman) ปรัชญาของเขาอาจอนุโลมมาให้อยู่ในกลุ่มการศึกษาแบบ Humanism ได้ โดยที่ปรัชญา Humanism ระบุว่า มนุษย์และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษา โดยที่ไม่ควรพะวงให้ลึกซึ้งจนเกินไปว่า จะได้ผลลัพธ์อะไรเป็นคำตอบแทน เฟลด์แมน เชื่อว่า ศิลปศึกษามีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษาแบบ Humanism ผลกว้าง ๆ ที่คาดว่าจะได้จากการจัดศิลปศึกษาในโรงเรียนคือ เพื่อให้บุคคลมีพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งทางด้านจิตใจ และความรู้สึกนึกคิด ตามแนวคิดในปรัชญานี้ ครูศิลปะจะไม่ช่วยหรือเฝ้าให้เด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ แต่ครูจะต้องพยายามช่วยให้เด็กคิดและพิจารณาหาเหตุผลที่เหมาะสมว่าทำไมจึงต้องสร้างสรรค์งานศิลปะ จะเห็นได้ว่าโดยหลักการแล้ว ถ้าในชั้นเรียนมีเด็กที่มีพรสวรรค์อยู่ในตัวบนอยู่ เด็กเหล่านี้จะไม่ได้รับการช่วย ส่งเสริม สนับสนุนเป็นพิเศษจากครูผู้สอนแต่อย่างใด เด็กทุกคนจะได้รับการเอาใจใส่จากครูเท่าๆ กัน และมีการเดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ

การศึกษาเพื่อพัฒนาการทางกำลังความรู้สึกนึกคิดให้มีลักษณะที่เป็นผู้ใหญ่ และเป็นไปตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม

จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นบุคคลที่เชื่อว่า ศิลปะมีส่วนสัมพันธ์กับสังคมในทุก ๆ ส่วนอย่างแน่นแฟ้น นักวิชาการและครูศิลปศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วนแก้ปัญหาของสังคม และพัฒนาให้บุคคลและสภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องยอมรับว่า งานศิลปะเปรียบเสมือนกับเป็นภาษาและกระบวนการสื่อสารที่สำคัญที่มนุษย์ทุกชาติทุกหมู่เหล่าสามารถเข้าใจติดต่อกันได้ ไม่ว่าสังคมเหล่านั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าหรือแตกต่างมากน้อยเพียงใดก็ตาม หนังสือที่มีผลทำให้ชื่อเสียงของ แมคฟี เป็นที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ Preparation for Art ซึ่งได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาในโรงเรียนโดยละเอียดรวมทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน นอกจากนี้ แมคฟียังได้เสนอทฤษฎี Perception-delineation ซึ่งเป็นทฤษฎีที่กล่าวอธิบายถึงโครงสร้างและกระบวนการที่เด็กต้องผ่านอย่างเป็นขั้นตอน ก่อนที่เด็กจะสามารถผลิตสิ่งที่เรียกว่า "งานศิลปะ" ออกมาได้

วิกเตอร์ ดามิโก (Victor D'Amico) ปรักษญาของเขามีหลักอยู่ว่า ต้องการเน้นผู้เรียนเป็นหลัก ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแสดงออกอย่างเสรี ดามิโก ชี้ให้เห็นว่า "ทักษะเป็นสิ่งจำเป็น แต่กระบวนการทำงานอย่างอิสระสำคัญกว่า" ในด้านการจัดทำหลักสูตรหรือวางแผนการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องพยายามจัดกิจกรรมที่พิจารณาแล้วว่า เด็กนักเรียนทุกคนจะประสบกับความสำเร็จในการทำงาน และเป็นการทำงานอย่างน่าภาคภูมิใจ ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีทักษะเฉพาะตัวมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ถ้าทำได้เช่นนี้เด็กก็จะเกิดพัฒนาการทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์

โทมัส มันโร (Thomas Munro) เป็นนักการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจาก จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) อยู่มาก หนังสือที่เขาแต่งและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ Art Education : Its Philosophy and Psychology) หนังสือดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่มนุษย์ชาติควรจะดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาติต่าง ๆ มันโร กล่าวว่า "ศิลปศึกษามีส่วนเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ บุคลิกภาพและร่างกายของมนุษย์" มันโรต้องการใช้กระบวนการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียน เพื่อจุดมุ่งหมายระยะยาวในการเสริมสร้างสันติภาพ ความเข้าใจ และความร่วมมือระหว่างประเทศ มันโรต้องการให้หลักสูตรเป็นสหวิชา และเชื่อว่าการฝึกทักษะหรือเทคนิคเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการลอกเลียนแบบงานศิลปินที่มีชื่อเสียง เพื่อผลในการฝึกทักษะด้วย

วินเซนต์ ลาเนียร์ (Vincent Lanier) เป็นศาสตราจารย์ทางศิลปศึกษาซึ่งได้ค้นคว้าวิจัยประวัติความเป็นมาของศิลปศึกษา ตลอดจนทฤษฎีและปรัชญาที่สำคัญใน ค.ศ. ๑๔๗๒ และ ๑๔๗๖ ซึ่งมีผลสรุปว่า การเรียนการสอนศิลปะที่พบอยู่ตามโรงเรียนทั่วๆไปนั้นเป็นความล้มเหลวที่ควรได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยเร่งด่วน ลาเนียร์เชื่อว่า จากการที่ให้ได้ปฏิบัติกิจกรรมในห้องเรียนเป็นความสูญเปล่าทั้งเวลาและเศรษฐกิจ เขาเสนอว่า การสอนศิลปศึกษาควรมุ่งเพื่อเหตุผลทางสุนทรีย์ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ลาเนียร์แนะนำให้ใช้ Film arts เช่น ภาพยนตร์ ภาพถ่าย ภาพสไลด์ โทรทัศน์ ฯลฯ เป็นสื่อในการสอน และนำมาวิจารณ์แง่ของการให้ข้อคิดและสุนทรียศาสตร์

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันมาก ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่นๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยที่มีความเชื่อว่า ครูผู้สอนศิลปะควรนำเอากิจกรรมศิลปะมาใช้ เป็นสื่อสำหรับเด็ก ๆ ได้ระบายออกซึ่งความกดดันทางอารมณ์โดยมีลักษณะการทำงานออกมาเป็นการร่วมกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การเขียนภาพ หรืองานประดิษฐ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ ยังเชื่ออีกว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้มีสิ่งติดตัวที่เรียกว่า "ความคิดสร้างสรรค์" (Creativity) ผู้สอนศิลปะต้องเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยไม่เอามาตรฐานความงามของผู้ใหญ่ไปวัดหรือประเมินผลงานที่เด็กได้สร้างสรรค์ออกมา นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ยังสามารถพัฒนาให้เจริญงอกงามขึ้นได้ในทุก ๆ คน ที่สำคัญคือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในทุกอาชีพและทุกกรณี ด้วยเหตุผลดังกล่าวการเรียนศิลปะจึงเป็นประโยชน์ต่อเด็กทุกคนและส่งผลช่วยในการแสดงออกของเด็กในทุกกรณี ดังนั้นเด็กทุกคนจึงควรเรียนวิชาศิลปะ และโรงเรียนควรจัดให้เป็นวิชาแกนของเด็ก ๆ เพื่อการพัฒนาการทางอารมณ์ ความคิด เป็นสำคัญ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา

ก. แนวคิดการสอนศิลปศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism)

(มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, ๒๕๓๐)

ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๐๐ กระแสความคิดของปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ได้เริ่มขึ้นในสหรัฐอเมริกา แนวทางทฤษฎีการปฏิบัติทางการศึกษาของปรัชญานี้เน้นความสำคัญสองประการคือ ประการแรกให้ความสำคัญกับความเข้าใจในตัวเด็ก หรือผู้เรียนและพัฒนาการของการเรียนรู้ ประการที่สอง คือ ความพยายามที่จะทำความเข้าใจกับ

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ศิลปะ (จากระบบฝีมือมาสู่ระบบใหม่) บุคคลที่มีบทบาทในเรื่องนี้คือ ฟรานซิส พาร์คเกอร์ (Francis Parker) และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

พาร์คเกอร์แนะว่า ศิลปะในโรงเรียนประถมและมัธยมนั้นควรจะเป็นกลุ่มวิชาที่ส่งเสริมเด็กให้ได้แสดงออก (Mode of expression) และเป็นวิชาแกนกลางของวิชาทั้งหลาย วิชาในกลุ่มนี้ควรจะต้องทำการสอนอย่างเป็นอิสระและสอนให้บ่อยครั้งง่าให้กับเด็กทุกคนและทุกระดับชั้น (ประถม-มัธยม) จุดมุ่งหมายของพาร์คเกอร์ก็คือ ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องอารมณ์ของมนุษย์ และความต้องการของมนุษย์ทางสุนทรียะ

ต่อมาในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ บุคคลที่มีอิทธิพลในการศึกษาด้านศิลปะ คือ อาเธอร์ เวสลีย์ ดาวน์ (Arthur Wesley Dow) เขาเขียนหนังสือชื่อ "องค์ประกอบศิลปะ" (Composition) ขึ้นและเสนอแนะวิธีการสอนศิลปะแบบใหม่ และดิวอี้ได้จัดการสอนแบบโรงเรียนสาธิตขึ้น (Laboratory School) โดยสอนให้เด็กมีประสบการณ์การทำงานศิลปะและงานช่างในลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง คือแสดงออกแบบเด็ก ๆ โดยแท้จริง แทนที่จะฝึกฝีมือแบบการเรียนการสอนในอดีต ดาวน์จึงเกิดความนิยมในปรัชญาแนวคิดของดิวอี้ เพราะเป็นแนวเดียวกับเขา จึงเป็นการพบกันระหว่างนักปรัชญาผู้มีความเชื่อในเรื่องการแสดงออกเฉพาะตัวของเด็กในด้านศิลปะ กับครู-ศิลปินคนสำคัญของสหรัฐ ผู้ซึ่งค้นหาระบบการเรียนการสอนสุนทรียศึกษา

การศึกษาแบบพัฒนาการนิยม ได้แผ่ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางในสหรัฐฯ ซึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๒๕ มีการปฏิบัติจริงในด้านการเรียนการสอน บุคคลที่เป็นแกนนำสำคัญในการสอนระบบนี้ เช่น มาร์กาเรต แมททีแอส (Margaret Mathias) ฟรานซิส พาร์คเกอร์ (Francis Parker) ฮิวจ์ เมินส์ (Hughes Mearns) และเฟรเดอริก บอนเซอร์ (Frederick Bonser) เป็นต้น

ความรู้ด้านพัฒนาการของเด็กซึ่งเกี่ยวข้องกับศิลปะ และพัฒนาการที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์ได้มาจากนักจิตวิทยาคนสำคัญ คือ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และเซอร์เฮอ์เบิร์ต ริด (Sir Herbert Read)

ในระหว่างกึ่งศตวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ปรัชญาการศึกษาเน้นในเรื่องของการแสดงออกเฉพาะตัวของเด็ก (Self-expression) เป็นอย่างมาก ซึ่งมาจากแนวคิดของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และวิกเตอร์ ดามิโก (Victor D' Amico)

คามิโกมีความเชื่อว่า ประสบการณ์ทางศิลปะที่แท้จริงจะต้องมาจากผลงานบริสุทธิ์ของบุคคลแต่ละคน หรือบุคคลแต่ละกลุ่ม ซึ่งเน้นวัสดุและวิธีการแบบใหม่ๆ คามิโกใช้ทฤษฎีด้านจิตวิทยาของโรเลนเฟลด์ เสริมและสนับสนุนทฤษฎีของเขา กระบวนการเรียนการสอนแบบที่เรียกว่า "เด็กเป็นศูนย์กลาง" (Child-centered movement) ได้เริ่มเจริญงอกงามและแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว บุคคลสำคัญหลายท่านได้ทำให้นักทฤษฎีนี้ได้รับการปฏิบัติจริง ได้แก่ นาตาลี โคล (Natalie Cole) แบล โบแอส (Bell Boas) แมรี ออไบรท์ (Mary Albright) โรซาเบลล์ แมคโดนัลด์ (Rosabelle MacDonald) โทมัส มันโร (Thomas Munro) เรย์ ฟอล์คเนอร์ (Ray Faulkner) และเอ็ดวิน ซิลเฟลด์ (Edwin Ziegfeld)

โรเลนเฟลด์ได้ช่วยสนับสนุนแนวคิดการจัดการศึกษาระบบ "เด็กเป็นศูนย์กลาง" เป็นอย่างมาก ในแง่ความรู้ด้านจิตวิทยาว่าด้วยเรื่องพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เป็นรากฐานแก่วงการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน หนังสือชื่อ "Creative and Mental growth" จึงเป็นหนังสือที่แพร่หลาย และใช้อ้างอิงในแขนงวิชาต่าง ๆ ในการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม มิใช่จะแพร่หลายในสหรัฐฯ และอังกฤษเท่านั้น ศูนย์กลางที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาในระบบนี้เป็นอย่างมากคือ ออสเตรีย ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของแฟรนซ์ ซีเช็ค (Franz Cizek)

ในปี ค.ศ. ๑๙๐๔ ซีเช็คซึ่งเป็นนักศิลปะศึกษาได้เสนอแนวการสอนแบบใหม่ต่อวงการศิลปะศึกษาของออสเตรีย โดยการลบล้างวิธีการฝึกฝีมือแบบเก่า ๆ มาสู่การให้อิสระแก่เด็กที่จะแสดงออกจาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับ โรงเรียน Jugendkunstklass ของซีเช็คในกรุงเวียนนา จึงเป็นที่น่าสนใจของบุคคลในแวดวงศิลปะศึกษาทั้งในอังกฤษและสหรัฐฯ ซึ่งโทมัส มันโร ก็ได้นำทฤษฎีการสอนของซีเช็คไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา

ซีเช็คได้เสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กโดยวิธีการแสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Expression) เขาพยายามไม่สอดใส่แนวคิดเกี่ยวกับ "ความสวยงาม" เข้าไปในงานของเด็ก สิ่งที่เด็กแสดงออกเป็นสิ่งที่มาจากตัวเด็กเอง ความรู้สึกของเด็กที่มีต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่จำเป็นต้อง "ทำให้อสวยงาม" แนวคิดปรัชญาการเรียนศิลปะของซีเช็คพอประมวลได้ดังนี้

- เด็กทุกคนเข้าใจศิลปะ และสนุกสนานกับการทำงานศิลปะ เพียงในขอบเขตที่เด็กสามารถทำได้ด้วยตัวเองและสามารถเข้าใจได้เท่านั้น

- งานศิลปะของเด็ก (Child Art) ไม่ควรได้รับอิทธิพลจากงานของผู้ใหญ่ งานศิลปะของเด็กควรเป็นศิลปะบริสุทธิ์และปราศจากการตกแต่งแก้ไข (Naive and Spontaneous) ที่เด็กทำตามที่ตัวปรารถนาอย่างแท้จริง

- ศิลปะของเด็กก็คล้ายงานศิลปะประเภทพื้นบ้าน (Folk art) คือมีความอิสระเป็นตัวของตัวเอง ไม่ยึดเหนี่ยวหลักเกณฑ์ใด ๆ เช่น ศิลปะของผู้ใหญ่ (ซึ่งเชื่อกวักถึงศิลปะของผู้ใหญ่ (adult art) ในแง่ศิลปะของศิลปิน)

- ครูไม่ควรเข้ามามีอิทธิพลต่อการทำงานและการแสดงออกของเด็ก ให้เด็กได้รับรู้และแสดงออกแบบเด็ก ๆ และมีสภาพเป็นเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะนานได้

- หน้าที่ของครู คือ สังเกตดูความพร้อมของเด็กและช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปตามวัยเท่านั้น

ในห้องเรียนของซีเช็คจะเต็มไปด้วยวัสดุอุปกรณ์นานาชนิด เพื่อให้เด็กได้รับโอกาสที่จะแสดงออกในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้กว้างขวางที่สุด

สรุปการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาตามแนวคิดของการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism)

๑. การแสดงออกทางศิลปะเป็นพัฒนาการการรับรู้จากภายในของตัวเด็ก (Inner self-expression) ศิลปะของเด็กจึงควรจะเป็นศิลปะที่เป็นตัวของตัวเอง ศิลปะของเด็กไม่มีอะไรเหมือนกับศิลปะของผู้ใหญ่ เด็กเห็นโลกด้วยดวงตาที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาจึงเห็นได้กระจ่างกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นเด็กไม่ควรนำผลงานศิลปะของผู้ใหญ่มามีอิทธิพลบังคับให้บิดเบือนไป ศิลปะของเด็กควรจะรักษาลักษณะบริสุทธิ์ไร้เดียงสาให้มากที่สุดเท่าที่จะนานได้ เด็กไม่ควรมีการเรียนรู้โดยการลอกเลียนแบบงานผู้ใหญ่

๒. เด็กควรเรียนศิลปะโดยอิสระโดยไม่ถูกรบกวนจากอิทธิพลของครูหรือผู้ใหญ่อื่น ครูไม่ควรพูดถึงศิลปะกับเด็ก เพราะการพูดเป็นการทำลายงานศิลปะ และทำลายความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

๓. การเรียนศิลปะไม่ควรมีการประเมินผล ครูไม่ควรพูดถึงวิจารณ์งานของเด็ก ในเมื่อความคิดของเด็กไม่เหมือนผู้ใหญ่ งานของเด็กเป็นงานเฉพาะส่วนตัว ไม่ควรมีใครไปประเมินคุณค่าของงาน นอกเสียจากผู้ทบทวนงานนั้น คือตัวเด็กเอง

๔. หน้าที่ของครูคือ ผู้สร้างแรงกระตุ้นให้เด็กอยากทำงาน (motivate) ครูมีหน้าที่ให้กำลังใจ (encourage) และมีหน้าที่ส่งพลังส่งเสริม(reinforce) แก่เด็กในการเรียนศิลปะ (แนวคิดนี้มาจากทฤษฎีทางจิตวิทยาของ B.F. skinner เกี่ยวกับธรรมชาติและขบวนการเรียนรู้ ซึ่งได้แนวคิดจากการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์(animal behavior) ทฤษฎีนี้คือ reinforcement theory หรือที่เรียกว่า Operant Conditioning ซึ่งมีว่า การเรียนรู้เป็นผลมาจากการที่ผู้เรียนได้รับพลังเสริม (reinforcement) หลังจากการปฏิบัติหรือประพฤตินทางใดทางหนึ่ง พลังเสริมนี้จะเป็นตัวทำให้การประพฤติดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในเวลาต่อมา การไม่ให้พลังเสริม (รางวัล) หรือการลงโทษเป็นการลดการเกิดของพฤติกรรมนี้)

๕. ความสำคัญหรือหน้าที่หลักของศิลปศึกษาคือ ให้การศึกษาแก่เด็กโดยเน้นพัฒนาการของเด็กด้านความคิดสร้างสรรค์ก็เท่ากับศิลปะจะ เกิดไม่ได้ เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยให้ศิลปะเป็นเครื่องมือ

๖. ความสำคัญของการเรียนรู้ทางศิลปะนั้นคือ กระบวนการเรียนการทำงาน (Process) มิใช่ผลงานของศิลปะ (Product) ความเชื่อนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ เด็กเรียนรู้พัฒนาจากการทำสิ่งต่าง ๆ ประสบการณ์ที่ได้รับจากการกระทำนั้น มิใช่ผลสำเร็จของงาน นั่นคือ ผลสำเร็จของงานมิใช่หัวใจของการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นจุดประสงค์ของการเรียนศิลปะ ควรจะเป็นว่าเด็กทำอย่างไร มิใช่เด็กทำอะไร

๗. หลักสูตรศิลปะที่ดี โดยเฉพาะในชั้นประถมจะต้องประกอบด้วยวัสดุและวิธีการที่พร้อมพร้อม คือมีวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสร้างสรรค์ให้มากมาย ซึ่งเด็กจะได้มีโอกาสหรือประสบการณ์กับการทำงานด้วยวิธีการหรือกระบวนการได้หลากหลายวิธี

๘. แนวคิดการสอนศิลปศึกษาแบบยึดหลักเกณฑ์ (Discipline Based Art Education) (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, ๒๕๓๐) ในครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ในปี ค.ศ.๑๙๖๒ ได้มีบทความชื่อ "Transition in Art Education : Changing Conceptions of Curriculum, content and teaching" เขียนโดย มานูเอล บาร์แคน (Manual Barkan) อาจารย์ศิลปศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Ohio State University) บทความนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้ม แนวทางการศึกษาด้านศิลปะของสหรัฐอเมริกา และยุโรปว่า กำลังเริ่มจะเปลี่ยนโฉมหน้าเบี่ยงเบนไปจากแนวทางปฏิบัติแบบพัฒนาการนิยม อันปฏิบัติกันมานานถึงครึ่งศตวรรษ

ในบทความนี้ บาร์แคน เสนอข้อคิดว่าการศึกษาศิลปะนั้นควรต้องเน้นประสบการณ์เสริมสร้างด้านการรู้คิด (Cognitive) ซึ่งผู้เรียนจะได้จากการเรียนศิลปะ ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ และการวิจารณ์ศิลปะ ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าศิลปะ เป็นแขนงวิชาความรู้ที่มีคุณค่าสำคัญแขนงหนึ่ง การเรียนรู้ศิลปะมิใช่สักแต่การปฏิบัติงานทางศิลปะด้วยมือเท่านั้น การใช้ภาษา เป็นสื่อบรรยาย วิพากษ์วิจารณ์ศิลปะ แสดงความคิดเห็นอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล ในการวิเคราะห์งานศิลปะ เป็นประสบการณ์การสร้างสรรค์ที่สำคัญยิ่ง บาร์แคนแนะนำว่านักเรียนควรจะได้ทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการศึกษางานศิลปะจากศิลปินผู้ใหญ่และศิลปกรรมในอดีต ข้อเสนอนี้มีด้านเนื้อหาและหลักสูตรที่บาร์แคนเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมีว่า

ประการแรก ควรจะต้องมีการสอนการเรียนรู้ในด้านหลักเกณฑ์ในการพิจารณาวิเคราะห์หลักเกณฑ์กันด้านการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินงานศิลปะ

ประการที่สอง การเรียนศิลปะจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนค้นหาความหมายของศิลปะว่ามีความหมายต่อตัวผู้เรียนและชีวิตของเราเช่นไร

ประการที่สาม การศึกษาศิลปะควรต้องสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญในด้านสุนทรียภาพ

หลังจากบทความนี้ตีพิมพ์ ได้มีบทความอีกมากมายแสดงความเห็นด้วยกับแนวคิดของ บาร์แคน เช่นบทความจากเอฟแลนด์ (Efland, ๑๕๗๑) เอกเคอร์ (Ecker, ๑๕๗๑) ฮับบาร์ด (Hubbard, ๑๕๗๑) แชปแมน (Chapman, ๑๕๗๑) ซึ่งเป็นอาจารย์ศิลปศึกษาที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา เอฟแลนด์เสนอว่า การศึกษาแบบที่มีเด็กเป็นจุดศูนย์กลาง (Child - centered movement) เห็นที่จะต้องหวนกลับเข้ามา การศึกษาที่ยึดหลักเกณฑ์ (Discipline-centered movement) แทนเสียที

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาด้านศิลปะคนอื่น ๆ ทุกคนเห็นด้วยกับบาร์แคนในเรื่องของแขนงวิชาที่สำคัญทางด้านศิลปะจะต้องประกอบด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ ศิลปะวิจารณ์และสุนทรียศาสตร์

ในปี ค.ศ. ๑๕๗๗ มีรายงานจากวารสาร NAEP News letter ซึ่งเป็นหน่วยวัดผลความก้าวหน้าทางการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Assessment of Educational Progress) รายงานชิ้นนี้เป็นรายงานเกี่ยวกับผลการประเมินการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ระหว่างปีการศึกษา ค.ศ. ๑๕๗๔-๗๕ ซึ่งประเมินผลจากนักเรียนวัยระหว่าง ๕, ๑๓ และ ๑๗ ปี จำนวน ๒๗,๕๐๐ คน รายงานนี้ภายใต้ชื่อว่า "ความกระตือรือร้นด้านศิลปะสูงแต่ด้วยความรู้"

("Art Zeal High; Knowledge Lacking") ข้อมูลของการวัดผลได้มาจากการประเมินจากการทดสอบด้านศิลปะสามด้าน คือ ศิลปะปฏิบัติ ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและความรู้หลักเกณฑ์ในการตัดสินงานศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ การวัดผลในด้านหลังนี้เบบี๋เพียงต้องการทราบ ว่าเด็กจะสามารถสังเกตว่าเกณฑ์ใดเป็นเกณฑ์ที่ดีและเหมาะสมเท่านั้น

จากการหาค่าเฉลี่ยเด็กที่สามารถทำแบบทดสอบได้มีจำนวนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนเด็กทั้งหมด ข้อมูลสำคัญที่ได้จากการทดสอบนี้คือเด็กที่มีความรู้ในด้านศิลปะ ไม่ว่าจะ เป็นในด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือความสามารถในการสังเกตในเรื่องขององค์ประกอบศิลปะสำคัญ หรือความสามารถในการสังเกตเกณฑ์การตัดสินงานศิลปะนั้น คือเด็กที่ได้รับการสอนด้านศิลปะและได้คุ้นเคยกับงานศิลปะด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งอย่างสม่ำเสมอ

รอย พอร์เบส (Roy H. Forbes) ผู้อำนวยการของหน่วยวัดผลความก้าวหน้าทางการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแจ้งข้อสังเกตว่า จากข้อมูลของ NAEP นี้พบว่า ๕๓% ของเด็กวัย ๕ และ ๑๓ ขวบ ซึ่งสามารถทำแบบทดสอบนี้ได้มาจากโรงเรียนที่มีการสอนศิลปะ สำหรับในกลุ่มเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๗ ปีนั้น เบอร์เชนต์สูงขึ้นไปเป็น ๕๕% และนักเรียนเหล่านี้รายงานว่าได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมศิลปะต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งข้อสังเกตนี้แสดงให้เห็นว่าวิชาศิลปะสามารถสร้างโครงการการเรียนการสอนให้มีคุณค่าน่าสนใจแก่เด็กนักเรียนได้ เขาเพิ่มเติมอีกว่า ข้อมูลที่ได้แสดงว่าการที่เด็กได้ใกล้ชิดคุ้นเคยกับศิลปะเสมอ ๆ มีอิทธิพลต่อตัวเด็กในด้านบวกและช่วยเสริมสร้างพัฒนาความสามารถทางศิลปะด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก

และจากวารสารเล่มเดียวกันนี้ในปีถัดมา (ค.ศ. ๑๕๗๘) รายงานเกี่ยวกับจุดเด่นและจุดบอดของศิลปะจากทัศนคติของเด็กนักเรียนอเมริกัน จุดเด่นที่รายงานก็คือ มีนักเรียนอเมริกันที่สามารถ "เข้าถึง" ศิลปะ ซึ่งนับว่าเป็นแขนงวิชาที่ลึกซึ้งและหลากหลายแขนงหนึ่งที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจ แต่จุดบอดที่รายงานก็มีมากเช่นกัน

จุดบอดอันแรกคือนักเรียนอเมริกันจำนวนมากที่ไม่เคยเข้าไปดูงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์หรือแกลเลอรีที่แสดงงานศิลปะ

จุดบอดที่สองพบว่าความสนใจที่จะทำกิจกรรมด้านศิลปะในแง่ที่ศิลปะเป็น "ทางระบาย" หรือแสดงออกเฉพาะตัวของเด็กจะลดน้อยลงไปในเด็กระดับมัธยมศึกษา

จุดบอดข้อที่สามที่พบคือ แม้แต่เด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษาที่ขาดความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของตนเอง และขาดความรู้ในการพิจารณาวิเคราะห์งานศิลปะ

จุดบอดที่สี่พบว่า ทักษะเกี่ยวกับศิลปะของนักเรียนอเมริกันมีความลึกลับกันอย่างมากในหมู่เด็กต่างฐานะความเป็นอยู่

จากรายงานสองชิ้นของ NAEP นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประสบการณ์ทางศิลปะหรือที่เกี่ยวข้องกับศิลปะที่เด็กได้รับทั้งในและนอกโรงเรียน การมีโอกาสได้ "สัมผัส" กับศิลปะสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านความรู้ความสนใจด้านศิลปะให้แก่เด็ก ซึ่งข้อมูลนี้ได้รับการสนับสนุนจากวิจัยเชิงพฤติกรรมหลายต่อหลายชิ้นด้วยกัน ดังเช่นจากการวิจัยด้านการหาตัวเลือกทางศิลปะที่เด็กพึงพอใจและสนใจ เช่นวิจัยของ ฮาร์ดิมันและเซอร์นิค(Hardiman & Zernich ๑๕๗๕, ๑๕๗๖) วิจัยของ เบอร์ลิน (Berlyne, ๑๕๗๗) วิจัยของกูด์ (Goude, ๑๕๗๒) วิจัยของลาร์ค - โฮโรวิทซ์ (Lark - Horovitz, ๑๕๗๗ ๑๕๗๘) วิจัยของเพรชทิงค์ และเดวิดสัน (Frechting & Davidson, ๑๕๗๐) วิจัยของ มาชอทกา (Machotka, ๑๕๖๖) วิจัยของรัมพ์และเซาท์เกต (Rump & Southgate, ๑๕๗๑) และวิจัยของ ซัลกิน และ ซัลกิน(Salkind & Salkind, ๑๕๗๓) จากวิจัยด้านความเฉียบไวของเด็กที่มีต่อรูปแบบหรือสไตล์ของจิตรกรรมซึ่งดำเนินการวิจัยร่วมกันโดยบุคคลสองคนคือ เดบอราห์ เดอพอร์เตอร์และโรเบิร์ต คาฟานอห์ (Deborah A. Deporter and Robert D. Kavanaugh) ในปี ค.ศ. ๑๕๗๘ เขาทั้งสองรายงานว่า

"ความเฉียบไวของเด็กที่มีต่อรูปแบบหรือสไตล์ของจิตรกรรมนั้น มิใช่ว่าจะเกิดขึ้นในตัวเด็ก เพราะเด็กเจริญวัยขึ้นเท่านั้น เราทั้งสองเชื่อว่า ความสามารถนี้เกี่ยวเนื่องกับการที่เด็กได้รับประสบการณ์และการพัฒนาด้านศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ เด็กที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากที่บ้าน เช่นผู้ปกครองจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับศิลปะ (วิจิตรศิลป์) หรือพาไปชมศิลปะตามพิพิธภัณฑ์บ่อย ๆ เด็กที่ได้รับการสนับสนุนจากที่บ้านไปเรียนดนตรี หรือเรียนนาฏศิลป์ มักจะเป็นเด็กที่สามารถพัฒนาความเฉียบไวในการสังเกตรูปแบบที่แตกต่างกันของงานศิลปะจากศิลปินต่าง ๆ เด็กที่ได้รับการส่งเสริมประสบการณ์ด้านศิลปะและวัฒนธรรมเหล่านี้จะมีความเฉียบไว สามารถสังเกตรูปร่างรูปแบบที่แตกต่างกันของผลงานศิลปิน เช่น ศิลปินด้านทัศนศิลป์ นักเขียนบทละคร ผู้ออกแบบท่ารำหรือเต้นรำ นักประพันธ์เพลง ความเฉียบไวด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่มี chez ทัศนศิลป์ ก็ สามารถสร้างความเฉียบไวให้แก่เด็กในด้านความสามารถในการสังเกตความแตกต่างของรูปแบบของศิลปะของศิลปินต่าง ๆ ในแขนงทัศนศิลป์ได้ด้วย"

และจากรายงานการสำรวจของ NAEP อีกชิ้นหนึ่ง ในปี ค.ศ. ๑๕๗๖ ชื่อว่า "ทักษะทางด้านศิลปะสามารถเรียนกันได้หรือไม่?" การสำรวจแสดงว่า "ได้" ("Can Art skills Be

learned? Survey Suggests 'Yes'") รายงานผลจากการสำรวจครั้งนี้ ว่าทักษะในการสร้างสรรค์งานศิลปะ สำหรับศิลปินที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการงานนั้นเหมือนกับทักษะทางด้านวิชาการอื่น ๆ คือเรียนกันได้ ซึ่งผลจากรายงานนี้เป็นหลักฐานที่คัดค้านความเชื่อเก่าแก่แต่โบราณว่าความสามารถทางศิลปะนั้นเป็นพรสวรรค์เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลมีมาแต่กำเนิด

หลักฐานมากมายที่ศึกษาค้นคว้ากัน ในระยะนั้นสนับสนุนความคิดเห็นของนักวิชาการด้านศิลปศึกษากลุ่ม "ยึดหลักเกณฑ์" (Discipline-Centered Movement) ซึ่งคัดค้านทฤษฎีและหลักการของกลุ่ม "พัฒนาการนิยม" หรือกลุ่ม "เด็กเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียน" (Child-Centered Movement) ซึ่งยึดหลักให้อิสระภาพแก่เด็กในการทำงานศิลปะโดยปราศจากการรบกวนหรืออิทธิพลของครูหรือผู้ใหญ่ นักการศึกษากลุ่ม "ยึดหลักเกณฑ์" พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญที่ว่าพัฒนาการด้านการแสดงออกและความรู้ทางศิลปะของเด็กนั้น จะต้องได้รับการสอนและแนะนำจากครูหรือผู้ใหญ่

เอลเลียต ไอสเนอร์ (Elliot Eisner) อาจารย์ศิลปศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญของศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกาผู้หนึ่ง ได้เขียนบทความตรวจสอบสิ่งที่เขาเรียกว่า "ความเชื่อเก่า ๆ" (myth) เจ็ดประการในทฤษฎีการเรียนรู้แบบ "พัฒนาการนิยม" ในบทความปี ค.ศ. ๑๙๗๓-๑๙๗๔ ซึ่งมีใจความว่า

ความเชื่อข้อแรกที่ว่า เด็กจะพัฒนาทางศิลปะได้ดีที่สุดต่อเมื่อเด็กได้รับอิสระให้ทำงานศิลปะตามลำพังโดยไม่มีอิทธิพลความคิดเห็นแนะนำของครู ครูเป็นแต่เพียงผู้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมและเป็นผู้ให้กำลังใจ ไอสเนอร์ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อข้อนี้มาจากนักการศึกษาที่ไม่เห็นด้วยกับการที่ครูหรือผู้ใหญ่บางคนเข้าไปรบกวนวัยที่เด็กกำลังมีพัฒนาการ ด้านศิลปะตามธรรมชาติ และมีได้ให้กำลังใจหรือการสนับสนุนพัฒนาการด้านนี้ของเด็กอย่างเหมาะสมถูกต้องความเชื่อนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อที่ว่า ความสามารถด้านศิลปะของเด็กนั้นมาจากภายในตัวเด็กมากกว่าจะเป็นผลจากสิ่งแวดล้อม นั่นคือเชื่อว่าความสามารถด้านศิลปะของเด็กนั้นเป็นเรื่องของพรสวรรค์ เป็นเรื่องของพันธุกรรม

ไอสเนอร์ชี้แจงว่าความเชื่อนี้มีจุดอ่อนที่จะต้องแก้ไขความเข้าใจ เขากล่าวว่าเขาเองก็ไม่เห็นด้วยกับระบบที่ผู้ใหญ่หรือครู เข้าไปบงการกับการแสดงออกของเด็กจนสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง แต่ถ้าครูผู้ใดสมัครใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อข้อนี้ ครูผู้นั้นก็เท่ากับหลุดตัวจากความ เป็น "ครู" ลงไปเป็น "ผู้จ่ายวัสดุอุปกรณ์" และ "กองเชียร์" เท่านั้น เขากล่าวว่า ความรักและวัสดุอุปกรณ์เท่านั้นมิใช่จะพอเพียงในการพัฒนาด้านศิลปะของเด็ก ครูมีส่วนที่ช่วยทำให้เด็กได้

พัฒนาด้านการรับรู้ และการรับรู้ด้านต่าง ๆ ของเด็กนั้นจะพัฒนาเด็กให้เข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ ในประสบการณ์ชีวิตของเด็กต่อไป มนุษย์ที่มีดวงตาปกติทุกคนมีจะมีความสามารถที่จะ "เห็น" ได้เสมอภาคเท่าเทียมกัน ความสามารถในการ "เห็น" นี้ครูศิลปะจะสามารถที่จะช่วย "ชี้" ช่วย "แนะ" หรือหาวิธีพัฒนาให้เด็กได้ความสามารถในการ "เห็น" ต้องอาศัยประสบการณ์ต้องเรียนจากความผิดพลาดและการกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ความสามารถในการ "เห็น" มาจากการสร้างรากฐานในด้าน การรับรู้ อย่างมีสติปัญญา

ความเชื่อข้อที่สองที่มีว่าหน้าที่ของศิลปะศึกษาที่สำคัญก็คือ การพัฒนาเด็กด้านความคิดสร้างสรรค์

ไอสเนอร์ แย้งความเชื่อข้อนี้ว่า ความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นสิ่งดีจริงแท้แน่นอน แต่ในเมื่อวิชาศิลปะมิใช่วิชาเดียวที่พัฒนาเด็กในด้านความคิดสร้างสรรค์ วิชาใดก็ตามที่มีการเรียนการสอนอย่างดีจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น หากไม่เล่าศิลปะจึงจะยึดเอาแง่ความคิดสร้างสรรค์นี้เป็นจุดมุ่งหมายและหัวใจเป็นหลักชัยของแขนงวิชานี้ออย่างเอาเป็นเอาตาย ไอสเนอร์เชื่อว่าเป้าหมายการศึกษาแขนงใดๆ ก็ตามไม่ควรมุ่งอยู่ทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ โดยละทิ้งไม่คำนึงถึงด้านอื่น ๆ ถ้าปรัชญาของกลุ่ม "เด็กเป็นศูนย์กลาง" มุ่งแต่ด้านการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง ย่อมมุ่งแต่จะพัฒนาแต่ตัวบุคคลเท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึงว่าศิลปะก็มีหน้าที่ต่อสังคมเช่นกัน

ความเชื่อข้อที่สามที่มีว่าครูไม่ควรมุ่งด้านผลงานศิลปะของเด็ก กระบวนการทำงานต่างหากที่สำคัญ

ไอสเนอร์แย้งว่า ผลงานก็สำคัญพอ ๆ กับกระบวนการทำงานศิลปะ เพราะผลงานเป็นตัวบอกเราถึงกระบวนการทำงานของเด็กมันเป็นคู่กัน กระบวนการทำงานจะดีขึ้นถ้าเราสนใจกับผลงานที่ออกมาเช่นกัน และเช่นเดียวกันผลงานจะดีขึ้นต่อเมื่อเราให้ความสนใจต่อกระบวนการทำงาน

ความเชื่อข้อที่สี่ที่มีว่าเด็กเห็นโลกได้กระจ่างกว่าผู้ใหญ่ เพราะวัยที่ยังอ่อนไร้เดียงสาเด็กจึงมองสิ่งต่าง ๆ อย่างที่มันเป็นโดยไม่มีอิทธิพลของภูมิหลังมารบกวนแบบผู้ใหญ่ ดังนั้นนักการศึกษา กลุ่ม "เด็กเป็นศูนย์กลาง" จึงคัดค้านการที่ผู้ใหญ่เอาการเห็นแบบผู้ใหญ่มารบกวนการเห็นที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาของเด็ก

ไอสเนอร์แย้งหลักการในข้อนี้ ด้วยผลของการวิจัยค้นคว้าของนักจิตวิทยา ด้านพฤติกรรมเด็กว่าระยะเวลาที่เด็กมีการเห็นอย่างบริสุทธิ์ไร้เดียงสานั้นสั้นมาก ในราวอายุ ๘ หรือ ๕ ขวบเด็กก็จะเริ่มสูญเสีย คุณสมบัตินั้นเด็กเริ่มพัฒนาด้านการเห็นแบบผู้ใหญ่ ซึ่งมีอิทธิพลของเหตุและผล

ที่ยกย่องว่าววย ดังนั้นครูศิลปะจึงมีส่วนที่จะช่วยเตรียมเด็กให้เขาเตรียมตัวรับการเห็น ซึ่งพัฒนาและเปลี่ยนแปลงขึ้นตามวัย ครูจะสามารถช่วยให้เด็กได้รับรู้ได้เห็นถึงสิ่งที่เด็กเคยมองข้ามไปบนวัยเด็ก ครูศิลปะสามารถจะหาหนทางให้เด็กได้เรียนที่จะ "มอง" และ "เห็น" สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเด็กอย่างระมัดระวัง พินิจพิเคราะห์เพื่อเด็กจะได้พัฒนา "การเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ"

ความเชื่อข้อที่ห้าที่มีว่าครูไม่ควรประเมินผลงานทางศิลปะของเด็ก เพราะความคิดของเด็กนั้นไม่เหมือนผู้ใหญ่

โอสเนอร์แย้งข้อนี้ว่าการประเมินผลงานศิลปะของเด็กมีอันตรายถึง ถ้ามีวิธีการและหลักเกณฑ์ที่ดี เด็กจะเกิดความรู้สึกเชื่อถือและภาคภูมิใจในงานของตนเมื่อได้รับการใส่ใจ แนะนำ แสดงความคิดเห็นจากครู เด็กจะนับถือการวิจารณ์ที่มีเหตุผล มีข้อแต่คำเยินยอเท่านั้น เด็กมีช่างคนจริงจะไม่รู้ถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นที่จริงใจ กับ "ลูกลอย" คำวิพากษ์วิจารณ์ที่เรียกว่า "ดีเพื่อก่อ" (ซึ่งข้อเด่น ข้อด้อย) ทำให้เด็กรู้ถึงความสนใจและจริงจังของครูที่มีต่องานของตน

ความเชื่อข้อที่หกที่มีว่า ครูไม่ควรสอนหรือพูดเกี่ยวกับศิลปะ เพราะการพูด การอธิบาย ทำลายความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

โอสเนอร์แย้งข้อนี้ว่า การพูด การสอน การอธิบาย เกี่ยวกับศิลปะจะทำลายความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้ต่อเมื่อมันไม่เหมาะสมและถูกต้องกับระดับอายุของเด็ก การพูดวิจารณ์เท่ากับชี้ให้เด็กได้เห็นถึงสิ่งที่อาจรุดตันสายตา พัฒนาความระมัดระวัง ทางการเห็นคือให้เห็นอย่างมีสติขึ้น

ความเชื่อข้อที่เจ็ดที่มีว่า สิ่งที่จะเป็นที่สุดในการเรียนศิลปะระดับประถมก็คือ วัสดุอุปกรณ์ที่พร้อมเพื่อเด็กจะได้มีประสบการณ์การรับรู้อย่างกว้างขวาง

โอสเนอร์ไม่เห็นด้วยกับข้อนี้ในแง่ที่ว่า การที่เด็กในชั้นประถมได้มีประสบการณ์กับวัสดุอุปกรณ์ต่างชนิดอย่างมากมายนั้นจะทำให้เด็กมีโอกาสดำเนินความรู้จักกับวัสดุอุปกรณ์อย่างผิวเผิน และขาดโอกาสที่จะทำความรู้จักกับวัสดุอุปกรณ์แต่ละครั้งอย่างจริงจัง อีกทั้งโรงเรียนที่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาให้นักเรียนอย่างพร้อมพร้อมตามหลักสูตรกำหนดนั้นหายากมาก การเรียนรู้ และพัฒนาด้านศิลปะนั้นมิใช่จากการปฏิบัติงานทางศิลปะด้วยมือเท่านั้น ความรู้ทางศิลปะอื่น ๆ ที่ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ก็มีคุณค่าแก่ตัวเด็กเช่นกัน

และจากข้อคัดค้านสุดท้ายของโอสเนอร์นี้ เราก็สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับหัวเรื่องของบาร์แคนผู้พยายามชี้แจงถึงประสบการณ์ด้านอื่น (นอกเหนือจากศิลปะปฏิบัติ) ที่มีคุณค่าต่อ

พัฒนาการของเด็ก เช่น ความรู้ในด้านศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อเสนอ และเห็นพ้องของเหล่านักการศึกษาด้านศิลปะมากมายหลายคนนอกเหนือจากนักการศึกษาด้านศิลปะมากมายหลายคน นอกเหนือจากนักการศึกษาที่เอ่ยนามมาข้างต้นก็ยังมีบทความอีกหลายต่อหลายบทความ เช่นของ คลาก (Clark, ๑๙๘๒) ของ ดอร์น (Dorn, ๑๙๘๑) ที่กล่าวถึงความสำคัญของความรู้ด้านศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ นักการศึกษาในด้านนี้หลายคนได้วางแผนหลักสูตรศิลปะซึ่งประกอบด้วยแขนงความรู้ที่สำคัญเหล่านี้ เช่น โยฮันเซน (Johansen, ๑๙๗๘, ๑๙๗๙) คลาก และซิมเมอร์แมน (Clark & Zimmerman, ๑๙๘๑) และมีผลงานทฤษฎีต่าง ๆ ออกมา เช่น ทฤษฎีทางการเรียนการสอนสุนทรียศึกษา (Aesthetic Education) ของโบรดี (Broudy, ๑๙๗๒) ทฤษฎีการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ เช่น เฟลด์แมน (Feldman, ๑๙๗๒) มิทเลอร์ (Mittler, ๑๙๘๓) เคลลิน (Kaelin, ๑๙๗๑) เคิร์น (Kern, ๑๙๖๔ a,b) ไฟน์สไตน์ (Feinstein, ๑๙๘๒) เบียร์สลีย์ (Beardsley, ๑๙๕๘)

ค. แนวการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบต่าง ๆ

จากการศึกษาแนวคิดทางการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีแนวทางแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละบุคคล และกลุ่มสังคม หรือในแต่ละยุคสมัย ไมเคิล (Michael) (อ้างในชูศักดิ์เพรทคอรทท์, ๒๕๓๐) ได้แบ่งแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาออกเป็นแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

๑. แนวอุตสาหกรรมศิลป์ (The industrial Arts Approach) เริ่มได้รับความสนใจเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๕ เมื่ออังกฤษได้ค้นพบเครื่องจักรไอน้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความสามารถในการวาดภาพจะเป็นคุณสมบัติที่จะได้งานทำในโรงงาน ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการวาดภาพเพื่อการค้าได้มีงานทำและนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น การวาดภาพในแนวนี้มีลักษณะเชิงเรขาคณิต ซึ่งเป็นที่ต้องการของสถาปนิก วิศวกร นักออกแบบ ช่างเขียน ผู้ที่จัดการเรียนการสอนในแนวนี้ เช่น วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith)

๒. แนวคิดแบบสถาบันศิลป์ (The Academic Art School Approach) ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้คนมั่งคั่งขึ้น และผู้คนที่ร่ำรวยก็เริ่มท่องเที่ยว พบศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความนิยมในงานศิลป์มากขึ้น มีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นมากมาย และได้รับการสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาได้บรรจุวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไว้ในหลักสูตร เป็นยุคของศิลปะเพื่อศิลปะ (Art for Art's Sake) การสอนเป็นไปเพื่อพัฒนารสนิยม ศิลธรรมและความเข้าใจศิลปะ ผู้ที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ เช่น อาเธอร์ เวสลีย์ ดาว (Arthur Wesley Dow)

๓. แนวศิลปะสร้างสรรค์โดยไม่ชี้แนะ (The Nondirected Creative Art Approach) เป็นผลมาจากพัฒนาการนอกศาสตร์ทางศิลปะในโรงเรียน แต่เป็นแนวจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressive Education Association) ซึ่งเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เกิดจากความรุ่งเรืองของวิชาจิตวิทยาที่สนใจการศึกษาเด็ก โดยเน้นการให้ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ คุณลักษณะเฉพาะของเด็ก ๆ นักการศึกษาที่สำคัญ เช่น จี.แสตนลีย์ ฮอลล์ (G.Stanley Hall), ฟรานซิส ดับบลิว. ปาร์กเกอร์ (Francis W. Parker) มีการค้นพบหลักการวาดภาพในเชิงวิทยาศาสตร์ มีผลงานวิจัยใน ค.ศ.๑๙๐๘ ทั้งในอเมริกา และยุโรป ที่ชี้ให้เห็นว่า ขั้นตอนการพัฒนาทางความสนใจ ทักษะคิด และบุคลิกลักษณะของการวาดภาพเป็นการก่อให้เกิดทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะตามธรรมชาติจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ นักศิลปะศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น ฟรานซ์ ซิเชค (France Cizek) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้รับแนวคิดจิตวิทยาจาก ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ช่วยเสริมในเรื่องการปลดปล่อยทางอารมณ์ลงในผลงานศิลปะ

๔. แนวประยุกต์ศิลป์ (Applied Art Approach) เน้นความทัดเทียม บทบาทศิลปะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม การประยุกต์การเรียนรู้ศิลปะสู่การดำเนินชีวิต ใช้ศิลปะในโรงเรียนเป็นสื่อที่จะยกระดับรสนิยมของสังคม เกี่ยวกับงานศิลปะในสิ่งแวดล้อม มีสถาบันที่สำคัญเกิดขึ้นคือ เบาเวเฮาส์ (Bauhaus) ก่อตั้งโดย วอลเตอร์ โกรพัลส (Walter Gropius) มีโครงการที่สำคัญเกิดขึ้นในยุคนี้คือ Owatonna Art Project ให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีสุนทรียภาพ นักศิลปะศึกษาที่สำคัญ เช่น เอ็ดวิน ซิกเฟลด์ (Edwin Ziegfeld) เฟรดเดอริก โลแกน (Frederick Logan) จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นต้น

๕. แนวจิตวิทยา (The Psychological Approach) จากที่ผ่านมา ศิลปะศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเน้นความคิดสร้างสรรค์ การวาดต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ การแก้ปัญหาเชิงสุนทรีย์ และการเรียนรู้ศิลปะอื่น ๆ แต่ครูไม่แน่ใจว่าจะทำอย่างไร ผู้บริหารและผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ มองศิลปะเป็นชั่วโมงพักผ่อน จนกระทั่งเกิดโครงสร้างแนวทางการจัดชั้นเรียนอย่างมีความหมาย โดยแนวทางจิตวิทยาเริ่มมีบทบาทขึ้น ผู้คนที่สำคัญเช่น เฮอเบอร์ต รีต (Herbert Reat) วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีการแบ่งพัฒนาการออกเป็นด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ การรับรู้ กายภาพ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียศาสตร์ ในด้านวิธีการสอนครูยังมีบทบาทเป็นผู้นำ กระตุ้น และให้ข้อเสนอแนะ

๖. แนวเน้นเนื้อหา (Content Approach) การศึกษาทั่วไปในอเมริกากำลังตื่นตัวในเชิงเน้นเนื้อหา ในทางศิลปะศึกษา เอลเลียต ไอส์เนอร์ (Elliot Eisner) ทำการศึกษาสำรวจพบว่า โรงเรียนในระดับอุดมศึกษาขาดความรู้ทางศิลปะ แนวนี้เป็นแนวที่เน้นเนื้อหาเชิงพุทธิปัญญา (Cognitive Content) เพื่อให้นักเรียนฉลาด มีความไวในการชมงานศิลปะ การวิจารณ์ การตีความศิลปะ

๗. แนวสุนทรียศาสตร์ (The Aesthetic Education Approach) เกิดขึ้นจากการที่เน้นสติปัญญาและพฤติกรรม ทำให้กลุ่มนักวิชาการรู้สึกว่าเป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวา โดยกลุ่มนี้เน้นการพัฒนาความรู้สึก การปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์ และการวัดความรู้สึกรัก นักเรียนได้รับการตระหนักเชิงสุนทรีย เพื่อตอบโต้ความเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ และเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต นักศิลปะศึกษาที่สำคัญ เช่น เมอร์ลี แพลนเนอร์รี่ (Merle Flannery) เวลลิงตัน เจ. แมดเดนฟอร์ด (Wellington J. Madenfort) และ สแตนลีย์ เอส. แมคโคลจา (Stanley S. Macloja)

๘. แนวสหศิลปะศึกษา (Arts Education Approach) เป็นการรวมศิลปะแนวต่างๆ ทั้งหมด ไม่เพียงทัศนศิลป์ เป้าหมายเพื่อเพิ่มสมรรถภาพในการสัมผัสคุณค่าเชิงสุนทรียในสิ่งแวดล้อม นักศิลปะศึกษาในแนวนี้ เช่น มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) แชปแมน (Chapman) และเคิร์น (Kern) โดยเชื่อว่า การเรียนศิลปะศึกษาสาขาต่าง ๆ จะเรียนรู้ได้กว้างไกลกว่าถ้าเรียนหลาย ๆ สาขา ศิลปะต่าง ๆ จึงถูกหล่อหลอมเข้าด้วยกัน และเข้ากับวิชาอื่น ๆ ด้วยโดยใช้ศิลปะเป็นแกนในการเรียนรู้

๙. แนวคัดสรรตามความเหมาะสม (Electicism) จากอดีตเป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงของศิลปะศึกษามาจากภายนอกขอบเขตของศิลปะศึกษา สืบรับแนวคัดสรรตามความเหมาะสมนี้คือการปรับใช้แนวทั้งหมดที่มีอยู่ให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นการผสมผสานคุณลักษณะทางความคิด ความรู้สึก การรับรู้ให้เข้ากับการสร้างสรรค์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะ และการดำรงชีวิต

๒.๓ การจัดการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทย

ชูศักดิ์ เพรศคอกที (๒๕๓๐) ได้กล่าวถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนศิลปะของไทยไว้ว่า ในยุคแรก ๆ ของไทยหลังจากที่ได้เข้ามาตั้งดินแดนในแหลมสุวรรณภูมิ และก่อตั้งกรุงสุโขทัยขึ้นมา ก็ได้อิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมจากชน

ชาติที่มีรกรากอยู่ในพื้นที่เดิม ตลอดทั้งชนชาติที่มีดินแดนใกล้เคียงกัน เช่น ขอม และมอญเป็นต้น ต่อมาเมื่อการเศรษฐกิจ การสื่อสาร และคมนาคมได้เจริญก้าวหน้าขึ้น การแผ่ขยายทางศิลปะ วัฒนธรรมจากประเทศที่ห่างไกลออกไป เช่น อินเดีย จีน และชวา ก็เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาติไทยในยุคเริ่มแรกนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อิทธิพลดังที่ได้กล่าวมานี้ได้ฝังรกรากและกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งในการหล่อหลอมให้เกิดศิลปะประจำชาติ และได้รับการพัฒนาในยุคต่อ ๆ มาจนมีลักษณะ เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่โดดเด่นของตนเอง

การสร้างสรรค์ และสืบทอดมรดกทางศิลปะ วัฒนธรรมในสมัยสุโขทัยตอนต้น มีทั้งการประดิษฐ์และพัฒนาขึ้นโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ งานเย็บปักถักร้อย ทอผ้า หรือแม้แต่งานหล่อ และแกะสลัก ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการสร้างสรรค์ทางด้านศาสนศิลป์ ในช่วงต่อมา เมื่อมีการติดต่อกับชาวจีนก็ได้มีการนำช่างปั้นด้วยขามที่มีความชำนาญจากประเทศจีนเข้ามาสร้างงานด้านเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งการปั้นด้วยขามดังกล่าวนี้ ช่างของไทยก็รับสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเรียกว่า เครื่องสังคโลก อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนหรือผลิตช่างฝีมือในยุคดังกล่าวนี้ก็อยู่ในแวดวงที่จำกัดมาก และโดยทั่วไปก็หาเรียนได้แต่เฉพาะในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในบางครั้งก็มีเรียนในราชสำนัก และสำนักปราชญ์ราชบัณฑิตบ้าง

การสอนโดยทั่วไป มีลักษณะคล้ายๆ กับการสอนศิลปะในสมัยฟื้นฟู (Renaissance) ของยุโรป กล่าวคือ ผู้เรียนจะเรียนตามแบบที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในลักษณะแบบตายตัว เน้นการฝึกชนิดการเลียนแบบทั้งทางด้านเทคนิค และรูปแบบ กล่าวได้ว่า ผู้ที่เรียนเก่งคือผู้ที่เลียนแบบได้เหมือนครู ยิ่งเหมือนมากก็ยิ่งนับว่าเก่งมาก นอกจากนี้การสอนมักจะมีลักษณะแบบหวงวิชา โดยสอนให้เฉพาะพื้นฐานหรือหลักการเบื้องต้น ผู้เรียนจะต้องฝึกทักษะ เทคนิคพื้นฐานจนเกิดความชำนาญเป็นที่พอใจของครู หลังจากนั้นจึงอาจจะมีโอกาสได้รับการถ่ายทอดวิชาชั้นสูง ซึ่งก็มีไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ วิชาการหรือทักษะพิเศษหลายๆ อย่างจึงสูญหายไป เมื่อศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นได้เสียชีวิต

การสอนศิลปะที่เป็นไปอย่างมีระบบและหลักเกณฑ์เริ่มมีขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้ว่ามีการรวมเอาช่างที่มีฝีมือมาช่วยกันสอนในที่เดียวกันจนกลายเป็นโรงเรียนแบบผสม วิชาที่สอนก็มีการรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น การสอนวาดเขียน ปั้น แกะสลักและทางฝีมืออื่น ๆ อย่างไรก็ตามปรัชญาการเรียนรู้อันแตกต่างจากในยุคก่อนหน้านี้นี้ไม่ ครูยังคงเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และเป็นศูนย์กลางของความรู้ ซึ่งลูกศิษย์จะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้การแสดงออกของช่าง ซึ่งศึกษามาแหล่งเดียวกันจึงมีลักษณะเหมือนกัน โดยไม่ยึดถือ

ความรู้ลึกถึกคิด หรือการสร้างสรรค์เฉพาะตัว ผู้ที่สามารถฝึกทักษะขั้นพื้นฐานได้เร็วจนเกิดความชำนาญก็จะได้รับการสนับสนุนและต่อวิชาให้จนถึงที่สุด กล่าวได้ว่า โดยทั่ว ๆ ไปแล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยา นี้ การช่างฝีมือต่าง ๆ ได้เจริญขึ้นเป็นอย่างมาก

วิวัฒนาการ และความนิยมทางการสร้างสรรคงานจิตรกรรมในยุคนี้ ได้รับการฟื้นฟูและทานุบำรุงเป็นอย่างดี มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังไว้ตามแหล่งต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัดที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา บริเวณที่วาดภาพในวัดก็อย่างเช่น ตามผนังโบสถ์และวิหาร เป็นต้น เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกู้เอกราชและก่อตั้งกรุงธนบุรีขึ้นก็ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการรวบรวมกำลัง และปรับสภาพความเป็นอยู่ทั่วไป เพื่อการอยู่รอดของประเทศชาติ ไม่มีเวลาในการฟื้นฟูศิลปะ การฟื้นฟูทางด้านศิลปะได้เริ่มมีขึ้นอย่างจริงจังเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีมาสร้างใหม่ โดยได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น กล่าวได้ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนี้ช่างผู้มีฝีมือแขนงต่าง ๆ ได้มีโอกาสรวมตัวกัน และช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานขึ้นอย่างมากมายอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงานสถาปัตยกรรม ได้มีการสร้างวัดวาอารามที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังอย่างวิจิตรสวยงาม เพื่อการเริ่มต้นของราชวงศ์ใหม่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม และงานประดิษฐ์อื่น ๆ ก็ได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากการที่ได้รับอิทธิพลจากความรู้ที่แพร่ขยายเข้ามาจากประเทศในแถบที่ใกล้เคียง และทวีปยุโรป การสอนและสืบทอดต่อมรดกทางศิลปกรรม ซึ่งถึงแม้ว่าจะรับเทคนิคการสร้างสรรคจากต่างประเทศไว้น้อย แต่วิธีการสอนก็ยังสามารถแตกต่างจากที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ไม่ กล่าวคือ การสอนและพัฒนาฝีมือยังยึดการเลียนแบบเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการสอนก็ได้รับการส่งเสริมให้แพร่ขยาย และจริงจังมากยิ่งขึ้น เมื่อมีการก่อตั้งกระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นผลให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีโอกาสสัมผัสกับงานศิลปะกันอย่างกว้างขวาง มีการเน้นการสอนเพื่อมุ่งให้เกิดทักษะ เป็นเครื่องมือไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น การฝึกช่างฝีมือด้านงานหัตถกรรม พาณิชยกรรม สถาปัตยกรรม งานหล่อ และงานแกะสลัก เป็นต้น

การศึกษาทางช่างได้รับการยกฐานะให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น เมื่อก่อตั้งสามัคยาจารย์ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยเรียกสถาบันที่ใชสอนว่าโรงเรียนสามัคยาจารย์ ซึ่งต่อมาก็ได้รับการพัฒนาและขยายให้กว้างขวางขึ้นจนได้รับการเปลี่ยนแปลงโดยเรียกชื่อใหม่ว่า โรงเรียนหัตถกรรมราษฎรณะ หลักสูตรที่ใชสอนเน้นกลุ่มวิชาประเภทงานเขียนลายเส้น และลวดลายต่าง ๆ งานปั้นงานแกะสลัก และงานช่างไม้ ในระยะต่อมาได้มีการเพิ่มเติมวิชาต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น

วิชาถักทอ จักสาน งานกระดาษ หรือแม้แต่วิชาวิธีสอน และวิชาสุขศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถโดยรอบด้าน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพทางศิลปกรรมเป็นอย่างยิ่ง มีการกำหนดนโยบายให้กระทรวงธรรมการเน้นการชักจูงให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ทางด้านงานฝีมือ เพื่อนำไปประกอบอาชีพส่วนตัวหรือรับใช้สังคม ในงานแสดงศิลปหัตถกรรมครั้งหนึ่ง พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริกล่าวในงานมีข้อความตอนหนึ่งว่า "ถึงว่าการเลี้ยงชีพในหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็กล่าวยืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าเป็นเสมียนหรือเป็นข้าราชการดั่งที่คนเป็นอันมากยังสำคัญอยู่นั้นเลย คงจะได้รับการยกย่องชูปเลี้ยงให้เป็นขุนนางได้ไม่ผิดอะไรกับผู้รับราชการ"

การเรียนการสอนงานศิลปกรรม โดยเน้นวิชาชีพด้านงานหัตถกรรมในประเทศไทยได้ก้าวถึงจุดที่มีความสำคัญยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปศึกษา เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้ก่อตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้นเมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๔๕๖ กล่าวได้ว่า โรงเรียนเพาะช่างนี้เป็นสถาบันที่รวบรวมช่างฝีมือชั้นสูง และสามารถผลิตผู้สำเร็จการศึกษาที่มีคุณภาพมากมายหลายแขนง ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ฝีมือที่เป็นทักษะและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของไทยจะได้รับการพัฒนา และสืบทอดต่อมาให้สูญหายไปแล้วยังได้มีการนำวิชาการสมัยใหม่มาบรรจุลงในหลักสูตร เช่น วิชาการก่อสร้าง และเทคนิคการสร้างสรรค์งานศิลปะแบบตะวันตกมาใช้อีกด้วย ซึ่งนับว่ามีผลติดต่อกับการทำงานของช่างฝีมือและศิลปินในยุคต่อ ๆ มาเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ รัฐบาลไทยก็ได้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นโดยแยกออกมาจากในสังกัดของกระทรวงวัง อีกหนึ่งปีต่อมากรมศิลปากรก็เข้ากับราชบัณฑิตยสภา โดยเรียกว่า ศิลปากรสถาน จากการที่วงการศิลปกรรมได้รับการสนับสนุนทางการศึกษา และการสร้างสรรค์อย่างกว้างขวางนี้ ทำให้แนวคิด เทคนิค และรูปแบบของศิลปกรรมไทยได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อิทธิพลจากศิลปกรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย ก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการผสมผสานแนวการสร้างสรรคงานศิลปะแบบไทย และแบบตะวันตกให้กลมกลืนยิ่งขึ้น ชาวต่างประเทศที่มีบทบาทมากที่สุดในการนำวิชาการศิลปะตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ได้แก่ Professor Gorado Feroci ซึ่งเป็นประติมากรที่มีชื่อเสียงชาวอิตาลีที่เข้ามารับราชการในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยดำรงตำแหน่งในฐานะช่างปั้นหล่อ

เมื่อได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว Professor Gorado Feroci ก็ได้ทำการวางรากฐาน และจัดทำหลักสูตรรวมทั้ง เขียนและรวบรวมตำราการศึกษาศิลปะให้มีมาตรฐานเทียบได้กับประเทศในแถบตะวันตก เพื่อใช้สอนในมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ได้รับการก่อตั้ง เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จากการศึกษาต่างประเทศผู้นี้ได้มีผลงาน และสร้างคุณประโยชน์นานับการแก่วงการศิลปะในประเทศไทย ต่อมาท่านก็ได้รับการโอนสัญชาติเป็นคนไทยโดยรู้จักกันในนามของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อีกทั้งได้รับการให้เกียรติและยกย่องเป็นอย่างสูงจากศิลปินชาวไทยในยุคต่อ ๆ มา จนยอมรับนับถือท่านผู้นี้เป็น "บิดาของศิลปะไทยสมัยใหม่"

พระพยางค์ กุลพิศาล (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึงประวัติการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยในช่วงนี้ว่า

ตั้งแต่กำเนิดโรงเรียนเพาะช่างและมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นต้นมา วงการศึกษาทางศิลปะตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศก็ได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะหัตถกรรมมาโดยตลอด มีนักวิชาการทางด้านศิลปะกำเนิดขึ้นมามากมาย ตำราค้นคว้าทางศิลปะมีการเผยแพร่และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง

ในด้านการศึกษาศิลปะ ปัจจุบันนี้มีสถาบันต่างๆ เปิดสอนวิชาศิลปะขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เป็นต้น นอกจากจะมีการสอนศิลปะในคณะต่างๆ โดยตรงแล้ว ยังมีการสอนศิลปะเป็นวิชาเอกและวิชาโทอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ อีกหลายแห่ง นับได้ว่าการศึกษาศิลปะได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ และได้รับการยอมรับในวงการศึกษาว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการศึกษาด้านอื่น และมีการเปิดสอนในระดับปริญญาโท ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านพัฒนาการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษา และหลักสูตรศิลปศึกษา โดยได้นำเสนองานวิจัยแต่ละเรื่อง เรียงตามลำดับในแต่ละด้านดังนี้

๓.๑ ด้านพัฒนาการหลักสูตร

งานวิจัยในประเทศ

ณรงค์ คงกิจ (๒๕๒๗) ได้ศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๗ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๑๗ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๒๔ ในด้านความเป็นมาของหลักสูตร เนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียน รวมทั้งอุปสรรคและปัญหาจากการนำหลักสูตรไปใช้ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๗ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยมีมูลเหตุและปัจจัยมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปัญหาความบกพร่องของระบบการศึกษา และปัญหาอันเกิดจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการ ผลการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาทั้ง ๓ ฉบับนี้ ปรากฏว่าองค์ประกอบทั้ง ๔ ด้านมีพัฒนาการไปในแนวเดียวกันคือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมุ่งพัฒนาทั้งบุคคลและสังคม ขณะเดียวกันรูปแบบของการกำหนดจุดมุ่งหมายมีความชัดเจนขึ้นตามลำดับ เนื้อหาสาระ และอัตราเวลาเรียนพัฒนาไปสู่การหลอมรวมเนื้อหาที่สัมพันธ์กันแบบบูรณาการ มีการจัดเนื้อหาวิชาที่มีลักษณะใกล้เคียงกันไว้เป็นกลุ่มวิชากว้างๆ พัฒนารายวิชาใหม่ ๆ และสอดแทรกวิชาอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพและวิชาชีพให้แก่ผู้เรียนทุกคน ในด้านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้น มีพัฒนาการจากการบอกเนื้อหาวิชาไปสู่การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา และรู้วิธีการเรียน การวัดผลและประเมินผลการเรียนมีการกระจายอำนาจการประเมินผลไปสู่กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนตามลำดับ มีแนวโน้มที่จะได้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนยิ่งขึ้น และการวัดประเมินผลมีความถูกต้องตามทฤษฎี แต่ก็ยังเป็นปัญหาในการนำไปปฏิบัติ

บุษบา กาญจน์วาริทธิย์ (๒๕๒๕) ได้ศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาในประเทศไทย พุทธศักราช ๒๕๑๕ ถึง ๒๕๒๖ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาของไทย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๕ ถึง ๒๕๒๖ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หลักสูตรประถมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง ๒๕๒๖ มี ๑๒ ฉบับ และที่มีวิชาทางศิลปศึกษา มี ๑๐ ฉบับ ซึ่งแบ่งได้ ๒ ยุค คือ ยุคแรก (พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๒) ศิลปศึกษาเป็นวิชาพื้นฐานที่มุ่งปลูกฝังนิสัยในการสังเกต การเรียนการสอนจึงเน้นความชำนาญในด้านฝีมือและทักษะในการวาดภาพระบายสี การรักความสวยงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อย และยุคที่สอง (พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง ๒๕๒๖) หลักสูตร

มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้แสดงออกตามความสนใจและความสามารถ โดยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ มีกิจกรรมทางศิลปศึกษาอื่น ๆ อีกหลายชนิดนอกเหนือจากการวาดภาพระบายสีเพื่อให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ที่กว้างขวาง

วิธีสอนศิลปศึกษาแบ่งได้เป็น ๒ ยุค ตามความมุ่งหมายของหลักสูตร คือ ยุคแรกระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นยุคที่ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียน นักเรียนสร้างผลงานศิลปะที่เหมือนกับตัวอย่างที่ครูให้ดู และยุคที่สองระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นยุคที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ครูเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำและจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก

สื่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาเริ่มจากการใช้ของจริง หุ่นจำลอง ตัวอย่างภาพที่ครูวาดให้ดู หรือภาพจากสมุดแบบฝึกหัดวาดภาพ ต่อมาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๐๓ และพุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งมีกิจกรรมทางศิลปศึกษากว้างขวางผนวกกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ทำให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างมากมาย ตามลักษณะของกิจกรรมทางศิลปะนานาชาติในหลักสูตร

การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาในระยะแรก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นการประเมินผลงานที่ทำสำเร็จ โดยตัดสินด้วยมาตรฐานความพอใจของผู้ใหญ่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๐ การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาให้ความสำคัญแก่พัฒนาการทางศิลปะ และลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของเด็กมากกว่าผลงานที่ทำเสร็จ ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๖ การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาเป็นไปในแนวทางที่คำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนโดยยึดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมและใช้วิธีการสังเกต ซักถาม ทดสอบ และตรวจผลงาน

ขนาด โสภณ (๒๕๓๑) ได้ศึกษาพัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย พัฒนาการของการจัดการศึกษา และอิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ รูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการจัดการศึกษาโดยอิสระหรืออย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การจัดการศึกษาในราชสำนัก สำนักของเจ้านายและขุนนาง และสำนักของสามัญชนเป็นการจัดการศึกษาอย่างอิสระ โดยยึดถือการศึกษาในราชสำนักเป็นแบบอย่าง ประเภทที่ ๒ เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน แบบสากลหรืออย่างเป็นทางการ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย

ของการจัดการศึกษา วิธีเข้าศึกษาและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษาก่อน หลักสูตรและการสอน ปริมาณเวลาและคุณวุฒิทางการศึกษา ตลอดจนเงินเดือนที่จะได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว

พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย แบ่งออกได้เป็น ๓ ยุคได้แก่ ยุคที่ ๑ ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยแบบเดิม (ประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ - ๒๔๕๒) มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อความบันเทิงและประดับบารมี แล้วพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ โดยรับผู้เข้าศึกษาทั้งชายและหญิงตั้งแต่วัยเยาว์ แต่สตรีจะถูกสงวนไว้เฉพาะในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของครูเป็นหลัก ด้วยวิธีการถ่ายทอดแบบอย่างครูและจดจำแบบมุขปาฐะสืบต่อกันมา ยุคที่ ๒ ยุคฟื้นฟูการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๗๗) มีการฟื้นฟูการศึกษาขึ้นมาใหม่ในราชสำนักและสำนักของเจ้านาย ด้วยการจัดการศึกษาแบบระบบโรงเรียน แต่ยังคงใช้วิธีการศึกษาแบบเก่า ในขณะที่เดียวกันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้เห็นรูปแบบของการละครตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ ทำให้ความสนใจในการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยลดความสำคัญลงไป โดยหันไปนิยมตามแบบอย่างตะวันตกสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ยุคที่ ๓ ยุคการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในสถาบันการศึกษา (พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๕๒๕) การจัดการศึกษาได้พัฒนาไปสู่ระบบสากลอย่างสมบูรณ์อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล โดยรับบุคคลทั่วไปเข้าศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้กว้าง หลักสูตรแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ผลิตรายศิลป์และผลิตรุ่นนาฏศิลป์ ผู้สำเร็จการศึกษาจะเข้ารับราชการมากกว่าประกอบอาชีพอิสระ

อิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย พบว่าในยุคที่ ๑ และยุคที่ ๒ ความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์มีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนในยุคที่ ๓ ลัทธิชาตินิยมของผู้นำประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รองลงมาได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ อัตราการเพิ่มและลดอย่างรวดเร็วของประชากรและค่านิยมในการเข้าศึกษาของประชาชน

ชานานู เล็กบรรจง (๒๕๓๑) ได้ศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปหัตถกรรม สาขาช่างโลหะรูปพรรณ วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรศิลปหัตถกรรม สาขาช่างโลหะรูปพรรณ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๑ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร พบว่า เป็นหลักสูตรที่พัฒนาบุคลากรในการประกอบอาชีพและสนองอุตสาหกรรม
๒. เนื้อหาวิชา พบว่า มีการให้ความสำคัญต่อวิชาเอกของสาขามากขึ้น โดยการเพิ่มเวลาให้มากขึ้น
๓. กระบวนการเรียนการสอน เปลี่ยนจากระบบช่าง เพิ่มการวางแผน และมีการใช้สื่อใหม่ ๆ เข้าช่วย
๔. การประเมินผลการเรียน มีการประเมินผลด้วยทักษะประยุกต์ร่วมกับทฤษฎี มีแนวการประเมินเป็นระบบ

ทินกร บัวพูล (๒๕๓๔) ได้ศึกษาวิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๑ ถึง ๒๕๓๓ ซึ่งได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในด้านโครงสร้างหลักสูตร วัตถุประสงค์ และการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการทางด้านโครงสร้างหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีลักษณะคล้ายกัน คือ ให้ความสำคัญต่อวิชาเฉพาะทางศิลปะมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนมหาวิทยาลัยขอนแก่นให้ความสำคัญกับวิชาเฉพาะทางศิลปะน้อยลง ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ทั้ง ๓ สถาบัน มีวิวัฒนาการคล้ายกัน คือ ในช่วงแรกของการเปิดหลักสูตรมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาอันเนื่องมาจากการขาดครูศิลปศึกษา ทั้งปริมาณและคุณภาพ ในช่วงหลังได้เพิ่มเป้าหมายทางการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ แต่ยังคงวัตถุประสงค์ด้านการผลิตครูศิลปศึกษา สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เพิ่มเป้าหมายในเรื่องการศึกษาต่อในอนาคต อีกทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังได้เน้นการพัฒนาทางด้านความรู้ศึกษาซึ่ง และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทางการเรียนการสอน ในส่วนเนื้อหาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่วนมหาวิทยาลัยขอนแก่นยังอยู่ในระยะเริ่มแรกของการเปิดหลักสูตร จึงมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ในส่วนของระเบียบการเรียนการสอนและการประเมินผล มีการปรับปรุงให้ชัดเจน

ครอบคลุมตามการขยายตัวของสถาบัน ส่วนวิธีการสอน มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย ในส่วนของสิ่งสนับสนุนหลักสูตร มีการบริการที่เหมาะสมมากขึ้น เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ทันสมัยขึ้น เอกสารและหนังสือมีอัตราการเพิ่มค่อนข้างสม่ำเสมอ

งานวิจัยในต่างประเทศ

อับดุลลาห์ (Abdullah, Isa Bin : ๑๕๗๓) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของศิลปศึกษาและสื่อที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่า ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับศิลปศึกษาของมาเลเซียเป็นสากล รายละเอียดในการพัฒนาศิลปศึกษาคล้ายกับการพัฒนาศิลปศึกษาของอเมริกาเมื่อ ๓๐ ปีที่ผ่านมา การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแผนการเรียนศิลปศึกษาของมาเลเซียมีลักษณะที่เหมาะสมและแนบแน่นกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการนี้มีลักษณะคล้ายกับแนวความคิดรวบยอดทางศิลปศึกษาของ Eumund Feldman และควรมีการพัฒนาแผนการจัดแนวนี้เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในระบบการศึกษาของมาเลเซีย

วิสสัน (Wieson, Mildred Marie : ๑๕๗๐) ได้ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องพัฒนาการศิลปศึกษาในโรงเรียนของอเมริกาในยุคแรกเริ่ม ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะเอกสารในช่วงระยะที่ศึกษานั้นแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ เอกสารที่บันทึกเรื่องราวข้อเสนอนั้นของความเป็นไปได้ของศิลปศึกษาในการจัดการศึกษาของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ เช่น เอกสารการพัฒนาหลักสูตรศิลปะโดยเฉพาะ การฝึกหัดครู คุณภาพของนักเรียนและครู พัฒนาการของเด็ก เอกสารอีกส่วนหนึ่งเป็นการบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปศึกษาที่ไม่ชัดเจนมากนัก คือ ความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิกสมาคมการศึกษาแห่งชาติ ในส่วนของศิลปะในโรงเรียน เช่น การฝึกฝนตนเอง การเรียนแบบอุตสาหกรรม ข้อบกพร่องและความยากลำบากของการร่างหลักสูตรศิลปศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ทั้ง ๒ คณะ คือ กรรมการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ๑๐ คน และกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษาตอนต้น ๑๕ คน และความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปรัชญาของสมาชิกในส่วนที่ไม่เห็นด้วย ที่ได้รวบรวมเป็นรายงานในการจัดการศึกษาศิลปศึกษาขั้นต้น จากการศึกษาทวิหามองเห็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษา และทำให้ทราบความเคลื่อนไหวของศิลปะ ทิศทางและการพัฒนา รูปแบบและแนวคิดหลักสำหรับศิลปศึกษาในโรงเรียน ชุมชน

เพรสคอตต์ (Prescott, Chusak : ๑๕๗๑) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับวิทยาลัยครู ๓๖ แห่งในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า มีความ

คิดเห็นหลายประการที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ศิลปศึกษาของการฝึกหัดครูควรจะครอบคลุมเนื้อหาที่กว้าง และยืดหยุ่น จุดประสงค์ของหลักสูตรเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับส่วนอื่น พบว่า แผนการเรียนนี้ตอบสนองต่อบุคคล และความต้องการของสังคม เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ แม้ว่าความมุ่งหมายของการฝึกหัดครูได้เปลี่ยนแปลงหลายครั้ง แต่ยังคงเน้นคุณภาพคือ การฝึกความชำนาญและความรู้ในการฝึกปฏิบัติแต่ยังมีปัญหาในการสอน การบริหารงานบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องปฏิบัติการ ตำราเรียน และเอกสารอ้างอิงอื่น ๆ ในข้อเสนอแนะการฝึกหัดครู ควรมีแผนการเรียนวิชา ประติมากรรม เพื่อให้ครบตามลักษณะของวิชา สำหรับในส่วนของแผนการเรียนศิลปศึกษา ควร ทบทวนขอบเขตของเนื้อหาวิชา เพื่อเปลี่ยนแปลงให้เปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น และไม่จำเป็นต้องให้นักเรียนเรียนวิชาโท โครงสร้างของหลักสูตรควรเร่งให้ฝึกประสบการณ์ ระยะเวลาเรียน สักส่วนคาบเวลาต่อหน่วยการเรียน และรายละเอียดเนื้อหาวิชา

๓.๒ ด้านหลักสูตรมัธยมศึกษา เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้นบางครั้งงานวิจัยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีเนื้อหาส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษาด้วย จึงได้นำงานวิจัยดังกล่าวมา เสนอไว้ในการศึกษาครั้งนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๑๓) ได้วิเคราะห์หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งคณะกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษา ได้จัดทำรายงานเสนอในปี ๒๕๑๕ สรุปได้ดังนี้

๑. ความมุ่งหมายของหลักสูตร

๑.๑ หลักสูตรไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนลงไปว่า วิชาเรียนมัศึกษามีหน้าที่อย่างไร ทำให้ยากแก่การกำหนดความมุ่งหมายเฉพาะชั้นมัธยมศึกษา และความสัมพันธ์ของการศึกษาชั้นนี้กับการศึกษาชั้นอื่น ๆ

๑.๒ ความมุ่งหมายของสายสามัญ และสายอาชีพเป็นอย่างเดียวกัน ทำให้ไม่สะดวกในการจัดสอนทั้ง ๒ สาย เพราะทางปฏิบัติมีลักษณะไม่เหมือนกัน

๑.๓ การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรให้คำนึงถึง และ เน้นความต้องการในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับส่วนตัวและสังคม

๒. ความมุ่งหมายของหมวดวิชา

๒.๑ ความมุ่งหมายของหมวดวิชาที่กำหนดไว้ บางหมวดยังไม่ชัดเจน และครูไม่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและครบถ้วน

๒.๒ การกำหนดความมุ่งหมายของบางหมวดวิชามีมากเกินไป ทำให้ยากแก่การปฏิบัติ

๒.๓ ความมุ่งหมายของแต่ละหมวดวิชา เป็นความมุ่งหมายรวม ไม่ได้แยกออกเป็นแต่ละวิชา

๓. เวลาเรียนและอัตราเวลา

๓.๑ เมื่อความมุ่งหมายของวิชาไม่ชัดเจนแน่นอน จึงเป็นการยากที่จะกำหนดความกว้างขวางและความลึกซึ้งของเนื้อหา ตลอดจนอัตราเวลาเรียนได้อย่างเหมาะสม

๓.๒ อัตราเวลาเรียนบางวิชา ไม่เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

๓.๓ ทักษะวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กับประถมศึกษาตอนปลาย และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นกับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

๔. เนื้อหา

๔.๑ เนื้อหาของบางวิชา ขาดความต่อเนื่องกันระหว่างชั้น

๔.๒ รายการสอนบางวิชาไม่เหมาะสมกับชั้นเรียน และสภาพการณ์

ปัจจุบัน

๔.๓ เนื้อหาของบางวิชา มีรายการสอนซ้ำกันกับวิชาอื่น

๔.๔ เนื้อหาวิชาสามัญที่กำหนดให้สายสามัญ และสายอาชีพต้องเรียนมี มากเกินไป ทำให้ไม่สนองความต้องการของแต่ละสายได้

๔.๕ ควรจัดหลักสูตรให้มีวิชาบังคับและวิชาเลือก เพื่อให้สอดคล้องกับ ความสามารถและความสนใจที่แตกต่างกันของนักเรียน

๕. การใช้หลักสูตร

๕.๑ การประกาศใช้หลักสูตรยังมิได้จัดทำวัสดุประกอบการใช้หลักสูตร คือ แบบเรียน คู่มือครู ฯลฯ และมีได้เตรียมครูให้พร้อมที่จะทำการสอนเนื้อหาใหม่ ๆ ทำให้มาตรฐาน การสอนของต่างครูและต่างโรงเรียนผิดแปลกกัน

- ๕.๒ หลักสูตรที่ประกาศใช้มีการปรับปรุงทุกวิชาพร้อมกัน ทำให้ยากแก่ การเตรียมการในด้านต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะใช้หลักสูตร
- ๕.๓ โรงเรียนส่วนมากไม่มีบริการแนะแนว ที่สามารถให้บริการแก่นักเรียนได้ดี
- ๕.๔ แบบเรียนและคู่มือครูยังมีไม่ครบทุกวิชา และหนังสือประกอบการเรียนยังมีไม่เพียงพอ
- ๕.๕ อุปกรณ์สำหรับฝึกในด้านต่าง ๆ ยังขาดแคลน
- ๕.๖ นักเรียนส่วนมากยังมีความรู้ไม่ได้มาตรฐาน
- ๕.๗ การประเมินผลยังมีได้ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ครบถ้วน ครูโดยมากสอนเพื่อให้เรียนสอบไล่ได้
- ๕.๘ เนื้อหาและคะแนนของวิชาที่มีข้อสอบหลายฉบับไม่ได้สัดส่วนกัน
- ๕.๙ ควรเลิกข้อสอบรวม แล้วให้โรงเรียนเป็นผู้วัดผลเอง โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณาไว้ เพื่อมิให้เกิดความแตกต่าง สำหรับโรงเรียนที่มีมาตรฐานยังไม่ดีพอก็อาจจะได้รับข้อสอบมาตรฐานไปใช้สอบ แต่ไม่ถึงเป็นเกณฑ์พิจารณานักเรียน ได้-ตก

กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๓๑) ได้ศึกษาการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ๓ องค์ประกอบ คือ โครงสร้างหลักสูตร การใช้หลักสูตร และองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตร ดำเนินการวิจัยโดยกระบวนการวิเคราะห์เมตา (Meta Analysis) ขั้นแรกพิจารณาจุดเด่นจุดด้อยของหลักสูตร แล้วนำไปกำหนดสมมุติฐานและเกณฑ์ในการพิสูจน์สมมุติฐาน ซึ่งมีทั้งหมด ๓๓ สมมุติฐาน ในขั้นที่สอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ทำไว้ทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๑ มาพิสูจน์สมมุติฐานและเกณฑ์ที่กำหนดในขั้นที่สาม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีหลักการเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ มีจุดหมายที่ชัดเจนและนำไปปฏิบัติได้ สำหรับโครงสร้างของเนื้อหา นั้นยังไม่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน คำอธิบายรายวิชาอาจยังไม่เหมาะสมกับระดับชั้นและขาดความต่อเนื่อง

ในการใช้หลักสูตรนั้น พบว่า โรงเรียนยังไม่ได้จัดวิชาเลือกตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน ไม่สามารถจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรได้อย่างครบถ้วน และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนยังไม่ครบถ้วนและเพียงพอ ครูส่วนใหญ่สอนเน้นเนื้อหามากกว่ากระบวนการ และการสอนซ่อมเสริมไม่ได้ผล สำหรับผลการใช้หลักสูตรนั้น พบว่านักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานยังไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต มีความบกพร่องในเรื่องการมีค่านิยมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนถึงไม่สามารถเฝ้าหาความรู้อย่างมีหลักการให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สำหรับองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตรนั้นพบว่า ระเบียบการประเมินผลสอดคล้องกับการประเมินผลเพื่อพัฒนา แต่ครูยังใช้เทคนิคการประเมินผลไม่สอดคล้องกับลักษณะของจุดประสงค์ที่ต้องการจัด ในด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า หนังสือบางเล่มและหนังสือเสริมประสบการณ์ขาดคุณภาพ ส่วนหนังสือคู่มือครูประกอบหนังสือเรียนนั้นมีคุณภาพ ในด้านตัวครู พบว่าครูมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตรและการเรียนการสอนตามหลักสูตร แต่ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์และจุดหมายของหลักสูตรได้ นอกจากนี้ครูบางส่วนยังไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านการนิเทศ พบว่า ยังไม่ตอบสนองความต้องการ และปัญหาในการเรียนการสอน สำหรับด้านผู้ปกครองและชุมชนนั้น พบว่า ยังมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนกลุ่มการทำงานอาชีพ และพลานามัย

๓.๓ ด้านหลักสูตรศิลปศึกษา

งานวิจัยในประเทศ

ในปี ๒๕๒๓ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ใช้สอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ครบทั้ง ๓ ชั้นเรียน และในปี ๒๕๒๖ เมื่อหลักสูตรได้ใช้ไประยะหนึ่ง ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ (วิจัย วงษ์ใหญ่ อ่างใน ศร., ๒๕๒๖ : ๑๒๑) จึงทำการวิจัยเพื่อติดตามผลการใช้หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งข้อค้นพบสรุปได้ดังนี้

๑. จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา ตอบสนองต่อหลักการและจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษา จุดประสงค์ของแต่ละรายวิชาของทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา มีความสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาเป็นอย่างดี

๒. คำอธิบายรายวิชาของวิชาบังคับ ทัศนศิลปศึกษาและดนตรีศึกษา ม.๑ และ ม.๒ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สำหรับคำอธิบายรายวิชาของวิชาเลือก

ทัศนศิลป์ศึกษา และดนตรีศึกษาในชั้น ม.๒ และ ม.๓ ควรที่จะปรับปรุงและจำนวนรายวิชาเลือกมีความเหมาะสมและเพียงพอที่โรงเรียนจะเปิดสอน

๓. การจัดการเรียนการสอน โครงสร้างของหลักสูตรที่กำหนดไว้ โรงเรียนสามารถจัดสอนได้ หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนได้แสดงออกและจัดกิจกรรมการเรียนได้มาก รายวิชาได้กำหนดสัดส่วนของภาคความรู้ ทฤษฎี และภาคปฏิบัติได้เหมาะสม กับวัยของผู้เรียนแต่ควรปรับปรุงด้านความร่วมมือของผู้เรียน รวมทั้งครูต้องใช้เวลามากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๔. การบริหารหลักสูตรมีปัญหามากด้านการขาดแคลนผู้สอน ซึ่งยังไม่สามารถแก้ไขได้ ขาดแคลนวัสดุฝึก อุปกรณ์การสอน อาคารสถานที่ และผู้สอนมีความเห็นว่าหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ เปิดกว้างเหมาะสมสำหรับโรงเรียนที่จะเปิดสอนตามความพร้อมของครู โดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ต่อมาในปี ๒๕๒๗ ได้มีการติดตามผลการใช้หลักสูตรอีกครั้ง ผลปรากฏว่ามีปัญหาในการเรียนการสอน ขาดแคลนครูผู้สอน การบรรจุครูไม่ตรงตามความต้องการ ครูทำการสอนก็ไม่สอนในส่วนที่ตนเองไม่ทราบรายละเอียด และทางโรงเรียนได้เสนอให้มีการฝึกอบรมครูสอนศิลป์ศึกษา เพื่อเพิ่มความรู้ใหม่ให้กับครู

กรมวิชาการ (๒๕๓๒) ได้ทำการวิจัยหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อประเมินหลักสูตรใน ๓ องค์ประกอบ คือ โครงสร้างหลักสูตร การใช้หลักสูตร และองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตร ซึ่งผลการวิจัยในส่วนของหลักสูตรศิลป์ศึกษา มีดังนี้

๑. โครงสร้างของหลักสูตรศิลป์ศึกษา

๑.๑ โครงสร้างของหลักสูตรควรมีความต่อเนื่องกัน และควรจัดให้เป็นวิชาบังคับทั้ง ๓ ปี

๑.๒ จุดหมายของหลักสูตรบางข้อตั้งไว้สูงเกินไป ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามที่ต้องการได้

๑.๓ เนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ ของศิลป์ศึกษา ยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับชีวิตจริงและสภาพปัจจุบัน

๑.๔ คาบเวลาเรียนตามโครงสร้างวิชาศิลป์ศึกษามีน้อยเกินไป โดยเฉพาะวิชาทัศนศิลป์ศึกษา

๒. การใช้หลักสูตรและองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตร

เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมีน้อยทำให้ไม่สามารถได้ค่าชัดเจน การ
ใช้หลักสูตรและองค์ประกอบที่สนับสนุนการใช้หลักสูตรศิลปศึกษานั้นมีสภาพเป็นอย่างไร แต่ผลการ
วิจัยได้สรุปภาพรวมของหลักสูตรไว้ว่า มีปัญหาในการใช้หลักสูตร

งานวิจัยอื่น ๆ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษา
ตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ มีดังต่อไปนี้ งานแห่งของความคิดเห็น วุฒิ วัฒนสิน (๒๕๓๐) ได้สำรวจความ
คิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับรายวิชาทัศนศิลปศึกษา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช ๒๕๒๑ ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๓ พบว่า ผู้บริหารและครู
ศิลปศึกษามีความคิดเห็นด้วยกับจุดประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษารายวิชาทัศนศิลปศึกษา การเรียน
การสอน และการวัดและการประเมินผล รวมทั้งด้านเนื้อหาวิชาที่มีความแน่ใจ โดยที่ทั้งผู้บริหาร
และครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นใหม่แตกต่างกัน และพร้อมจักร เรศานนท์ (๒๕๓๑) ได้สำรวจความ
คิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาการสอนรายวิชาทัศนศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน
โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๑ พบว่า ครูศิลปศึกษาเน้นเนื้อหาการสอนในด้าน
การออกแบบสูงที่สุดทุกบทเรียน แต่ไม่ค่อยเน้นเนื้อหาการสอนด้านสื่อและกระบวนการทำงานในบท
เรียนวาดเขียนและการปั้น การแกะสลัก สำหรับในบทเรียนการพิมพ์ภาพ การสร้างสรรค์งาน
ศิลปะ และศิลปะพื้นบ้านนั้น ครูผู้สอนได้ให้ความสำคัญทั้ง ๔ ด้าน คือ สื่อและกระบวนการทำงาน
เรื่องราวการออกแบบ และประโยชน์ พร้อมทั้งได้เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาที่มี
ประสบการณ์การสอนต่างกันพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาการสอนใหม่แตกต่างกัน

วิบูล จันทรชัย (๒๕๓๑) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลป
ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา
ที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย วุฒิ และขนาดของโรงเรียน และศึกษาปัญหาและความคิดเห็น
ของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้
กลุ่มตัวอย่างครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดลพบุรี สระบุรี
และสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่าในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาที่มีความแตกต่างกัน
ในด้านเพศ วัย วุฒิ และขนาดของโรงเรียนพบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศวัยต่างกัน และครูที่สอนใน
โรงเรียนขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนใหม่แตกต่างกัน แต่ครู
ศิลปศึกษาที่มีวุฒิต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน และพบว่า

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เวลาเรียนวิชาศิลปศึกษาที่กำหนดให้ 1 คาบต่อสัปดาห์ น้อยเกินไปไม่เพียงพอในการเรียนการสอน วิธีสอนที่ครูศิลปศึกษาเห็นว่าชั้นน้อยที่สุดคือ การศึกษา นอกสถานที่ สื่อการสอนที่ครูศิลปศึกษาชั้นน้อยที่สุดคือ เครื่องวีดิทัศน์ (Video tape) โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่ไม่มีห้องปฏิบัติการศิลปศึกษา และครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้ารับการอบรมสัมมนาทางด้านศิลปะ

มาลียา กองสุข (๒๕๓๓) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๕ ในด้านการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล การสร้างแบบทดสอบ วิธีการประเมินผล การตัดสินผล การเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่องการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ครูศิลปะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผล การเรียนวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ อยู่ในระดับเห็นด้วยทุกด้าน และครูศิลปะได้เสนอแนะไว้ว่า (๑) กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดทำคู่มือการประเมินผลให้แก่ครูศิลปะอย่างทั่วถึง (๒) กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดเอกสาร ตำราเรียน และคู่มือครู ให้แก่ครูศิลปะได้ใช้เตรียมการประเมินผลล่วงหน้าอย่างเพียงพอ (๓) กลุ่มโรงเรียนแต่ละกลุ่มควรจัดทำธนาคารข้อสอบ (๔) ครูศิลปะควรเน้นวิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี (๕) ครูศิลปะไม่ควรตัดสินให้ผลการเรียน "0" หรือตก ในกรณีที่นักเรียนมีความตั้งใจปฏิบัติงานพอสมควรแล้ว (๖) ศึกษานิเทศก์ควรแนะนำครูศิลปะในด้านวิธีการประเมินผล การเขียนข้อสอบ และการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล (๗) ศึกษานิเทศก์ควรจัดอบรมสัมมนา ให้แก่ครูศิลปะ โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้คำปรึกษาแนะนำ (๘) ศึกษานิเทศก์ควรนิเทศและติดตามประเมินผลการปฏิบัติการประเมินผลของครูศิลปะทุกภาคเรียน

งานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิชาศิลปศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ มีดังนี้ สังคม ทองมี (๒๕๓๔) ได้ศึกษาทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการด้านศิลปศึกษาและผู้ใช้หลักสูตรที่มีต่อวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ผลการศึกษาพบว่า ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการด้านศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตร มีดังนี้

๑. หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรได้ให้ทัศนะว่า วางไว้ดีแล้ว มีความชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายได้ นักวิชาการศิลปศึกษามีทัศนะว่า หลักการของหลักสูตรดี จุดมุ่งหมายชัดเจนดี ยกเว้น ให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนทำให้บรรลุได้ยาก เพราะเวลาเรียนมีน้อย การเปิดวิชาเลือกเสรีของโรงเรียนจะเปิดได้หรือไม่ยังเป็นปัญหา

๒. โครงสร้างของหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญ ๆ มีความเห็นว่า หลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนนั้น ผู้เรียนต้องมีโอกาสทำกิจกรรมมาก โครงสร้างควรมีการปรับลดคาบเวลาเรียนให้ลดลง ผู้เชี่ยวชาญ มีความเชื่อว่า คาบเรียนลดน้อยลงไม่ใช่ปัญหา เพราะหลักสูตรจะบรรลุเป้าหมายได้อยู่ที่การจัดการเรียนการสอน นักวิชาการฯ มีทัศนะว่า โครงสร้างยังไม่เหมาะสม ไม่เห็นด้วยกับการบูรณาการวิชาทัศนศิลป์ ดนตรีศึกษาและนาฏศิลป์ เข้าไว้เป็นวิชาเดียวกัน เพราะธรรมชาติของวิชามีความแตกต่างกัน

ทั้งผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการทางศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า คาบเวลาเรียนของศิลปศึกษามีน้อยเกินไป ควรให้ขยายคาบเวลาเรียนของวิชาบังคับแกน คือ ศิลปะกับชีวิต จาก ๑ คาบเรียน เป็น ๒ คาบเรียนต่อเนื่องกัน

๓. การจัดรายวิชา ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร มีทัศนะว่าเหมาะสมดีแล้ว เป็นการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้พื้นฐาน นักวิชาการฯ มีทัศนะว่าการจัดรายวิชา วิชาบังคับแกนมีเนื้อหามากเกินกว่าเวลาเรียนที่กำหนด จะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย แม้มีวิชาเลือกเสรีมากมายเพียงพอต่อการฝึกทักษะทางศิลปศึกษา แต่การจัดการเรียนการสอนในวิชาเลือกเสรีนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของโรงเรียน

๔. การสอน ผู้เชี่ยวชาญฯ มีทัศนะว่า ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของวิชาว่า สอนอย่างไรจึงจะบรรลุจุดประสงค์ และอาจต้องอาศัยสื่อการสอนมาบูรณาการการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต นักวิชาการฯ มีความคิดเห็นตรงกับผู้เชี่ยวชาญ ว่าต้องเน้นกระบวนการสอนเป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตร และสิ่งสำคัญคือ คุณภาพของครู

๕. การวัดและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการฯ มีทัศนะว่าการวัดและประเมินผลในวิชาบังคับแกนน่าจะมีปัญหา เพราะความแตกต่างในธรรมชาติของแต่ละวิชาและความแตกต่างของครูผู้สอนในวิชาทั้งสามที่มุ่งเน้นการวัดและประเมินผลที่แตกต่างกัน

ประเทศ สุขสถิตย์ (๒๕๓๕) ได้ศึกษาทัศนะของหัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ต่อหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓) ผลการศึกษาพบว่า

๑. ด้านหลักสูตร ในเรื่อง

๑.๑ จุดประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา ๔ ข้อ และโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษา พบว่าหัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร เห็นด้วยมากและเห็นด้วยอย่างยิ่ง

๑.๒ คำอธิบายรายวิชาและจุดประสงค์ของวิชาบังคับแกน (ศิลปะกับชีวิต) ๖ รายวิชา ได้แก่ รายวิชา ศ ๑๐๑, ศ ๑๐๒, ศ ๒๐๓, ศ ๒๐๔, ศ ๓๐๕, ศ ๓๐๖ พบว่าหัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับคำอธิบายรายวิชาและจุดประสงค์ของวิชาบังคับแกน (ศิลปะกับชีวิต) ทั้ง ๖ รายวิชา

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ พบว่า หัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา เห็นด้วยมากและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ยกเว้นข้อที่ว่าแนวทางการเขียนคำอธิบายรายวิชาในลักษณะให้รู้ผลการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาไว้ด้วยกัน ความคิดเห็นระหว่างผู้เห็นด้วยมากและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีจำนวนใกล้เคียงกันมาก

๓. ด้านสื่อการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ พบว่า หัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา เห็นด้วยมากและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับสื่อการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓

๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล ตามแนวของฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ พบว่า หัวหน้าหมวดวิชาศิลปศึกษา เห็นด้วยมากและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการวัดผลและประเมินผลตามแนวของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓

๔. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

๔.๑ ความหมายของหลักสูตร โดยทั่วไปคำว่าหลักสูตรที่ใช้อยู่ในภาษาอังกฤษ มี ๒ คำ คือ Curriculum และ Syllabus

คำว่า Curriculum เป็นคำมาจากภาษาลาติน Good (อ้างใน ณรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๗) ได้ให้ความหมายคำนี้ไว้ ๓ นัย คือ

๑. เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้อัปชั้นเรียน
๒. แผนหรือโครงร่างของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งทางโรงเรียนจะจัดให้แก่เด็ก
๓. กลุ่มวิชาของประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้นักเรียนได้เล่าเรียน

ส่วนคำว่า Syllabus เป็นคำที่มาจากภาษากรีก หมายถึง ข้อสั่งเขมหรือการบอกจุดสำคัญของรายวิชาที่ศึกษา หรือหนังสือ หรือเอกสารอื่น ๆ (Good, ๑๕๗๓ อ้างใน ณรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๗)

เมื่อศึกษาความหมายของหลักสูตรจากทัศนะของนักการศึกษาไทย ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๑๗) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ การกระทำอย่างมีระบบ เพื่อที่จะให้มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน เพราะฉะนั้น หลักสูตรจึงประกอบด้วยประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดไว้เพื่อให้บรรลุจุดหมายของโรงเรียนนั้น ๆ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๑๘) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง ประมวลประสบการณ์ทุกอย่างที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็กเรียนได้เรียนเนื้อหาวิชาทัศนคติ แบบพฤติกรรมกิจวัตร สิ่งแวดล้อม เมื่อประมวลกันเข้าแล้วก็เป็นประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็กถือว่าเป็นหลักสูตร หลักสูตรหมายความถึง ประมวลการสอน แบบเรียน ตลอดจนวิธีสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (๒๕๓๕) ได้นิยามหลักสูตรออกเป็น ๒ แนวคิด คือ แนวคิดแรก หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์หรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนและ แนวคิดที่สองให้คานิยามว่า หลักสูตร คือ เอกสารหรือแผนสำหรับการเรียนรู้

จากทัศนะของนักการศึกษาของไทยที่ได้ให้ความหมายของหลักสูตร ทำให้สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความหมายของหลักสูตร มี ๒ แนวคิด แนวคิดแรก หลักสูตรหมายถึง การ จัดประสบการณ์ต่างให้แก่ผู้เรียน ซึ่งหมายความถึงกระบวนการทั้งหมดในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ ผู้เรียน และแนวคิดที่สอง หลักสูตร คือ ตัวเอกสารที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้

สัจด์ อุทรานันท์ (๒๕๒๕) ได้กล่าวไว้ว่า คานิยามของหลักสูตรที่นักการศึกษา ต่างประเทศนิยมแพร่หลายมากคือ หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ ผู้เรียนเพื่อใหบรรลุจุดประสงค์ของการศึกษา ผู้ที่ให้ความนิยามในลักษณะนี้มี แคสเวลและแคมป์เบล (Caswell and Campbell) สมิธ แสตันเลย์ และชอร์ส (Smith, Stanley and Shores) เซนและแมคสวีน (Shane and McSwain) นีกลีย์และอีแวนส์ (Neegley and Evans) เรแกนและเชพเพิร์ด (Regan and Shepherd)

นอกจากนี้ยังมีคานิยามในแง่มุมอื่น ๆ อีก เช่น บอบบิท (Bobbitt) ให้ คานิยามว่า หลักสูตร คือรายการของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเด็กและเยาวชนจะต้องกระทำและประสบหรือ พัฒนาความสามารถของตนในอันที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

จากทัศนะของนักการศึกษาต่างประเทศที่ให้คานิยามเกี่ยวกับหลักสูตร สามารถสรุปได้ ว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร ความหมายของหลักสูตร ขึ้นอยู่กับผู้ให้คานิยามว่า จะให้ความสำคัญ กับส่วนใดในกระบวนการจัดการเรียนการสอน และคานิยามที่นิยมให้ความหมายกันมากที่สุด คือ หลักสูตร หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน และหมายถึงเอกสารแผน การเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาของไทย

ดังนั้นความหมายของหลักสูตร จึงสามารถให้คานิยามได้ ๒ ลักษณะ คือ หลักสูตรใน ฐานะที่เป็นเอกสารแผนการเรียนรู้ และหลักสูตรที่เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียน การสอนให้แก่ผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษาในประเทศไทยเริ่มมีปรากฏครั้งแรกในหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ (ศธ., ๒๕๑๓) ซึ่งจัดเป็นวิชาเลือกสาขาหนึ่งของสังคมศึกษา และต่อมาได้ปรากฏชัดเจนในหลักสูตรประถมและมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ ความหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาได้มีกล่าวไว้ดังนี้

หลักสูตรศิลปศึกษา คือ (อารี สุทธิพันธ์, ม.ป.ป.) ข้อกำหนดหรือขอบข่ายเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียนโดยสอดคล้องกับสภาวะของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และนโยบายการศึกษาของประเทศ จึงนับได้ว่าศิลปศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษา ในส่วนที่จะสร้างเสริมปลูกฝังสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อให้เป็นพื้นฐานแก่ชีวิตคือ สร้างเสริมความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้น ปลูกฝังความชื่นชมผลงานของบรรพชน และสำนึกในความเคลื่อนไหวของศิลปะ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้สภาพชีวิตของบุคคลมีคุณค่าขึ้น

วิทย์ วัฒนกันเงิน (๒๕๓๑) กล่าวว่า หลักสูตรศิลปศึกษา (Art Education Curriculum) เป็นข้อกำหนดหรือขอบข่ายเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับสภาวะของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและนโยบายการศึกษาของประเทศ ซึ่งเป็นการปลูกฝังสิ่งที่มีคุณค่า เพื่อให้เป็นพื้นฐานแก่ชีวิต คือ เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ ปลูกฝังความชื่นชมผลงานของบรรพชน และสำนึกในความเคลื่อนไหวของศิลปะ

จากทัศนะที่กล่าวในข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตรศิลปศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดหรือขอบข่ายในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่เหมาะสมกับวัย และระดับชั้นของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับสภาวะของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และนโยบายการศึกษาของประเทศ ซึ่งเป็นการปลูกฝังสิ่งที่มีคุณค่าให้ เป็นพื้นฐานแก่ชีวิต

วิทย์ วัฒนกันเงิน (๒๕๓๑) ได้กำหนดลักษณะทั่วไปของหลักสูตรศิลปศึกษาไว้ว่า ควรมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. แสดงข้อกำหนดหรือขอบข่ายความรู้ทางทฤษฎี และการปฏิบัติทางศิลปะไว้อย่างกว้าง ๆ โดยเน้นความรู้และกิจกรรมตามธรรมชาติ และประเภทของศิลปะ เช่น วาดเขียน ระบายสี ปั้น แกะสลัก ภาพพิมพ์ ประติมากรรม เป็นต้น

๒. เน้นความรู้ทางทฤษฎี และการปฏิบัติทางศิลปะตามแบบอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของ ประเทศนั้น ๆ เพื่อผลทางการสืบทอดและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างความคิด สร้างสรรค์ในด้านศิลปะ

๓. เน้นการนำไปปฏิบัติตามกระบวนการในการใช้หลักสูตร อันได้แก่ การจัดทำแผน การเรียนการสอน สื่อการเรียน คู่มือการสอน เอกสารประกอบการเรียน หนังสือเรียน การ ปฏิบัติการสอน และการประเมินผล ฯลฯ

๔.๒ องค์ประกอบหลักสูตร ฮิลดา ทาบา (taba, ๑๙๖๒) ได้ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตร ใหม่ว่าจะมีรูปแบบใด จะต้องมีส่วนประกอบอย่างน้อย ๔ อย่าง คือ

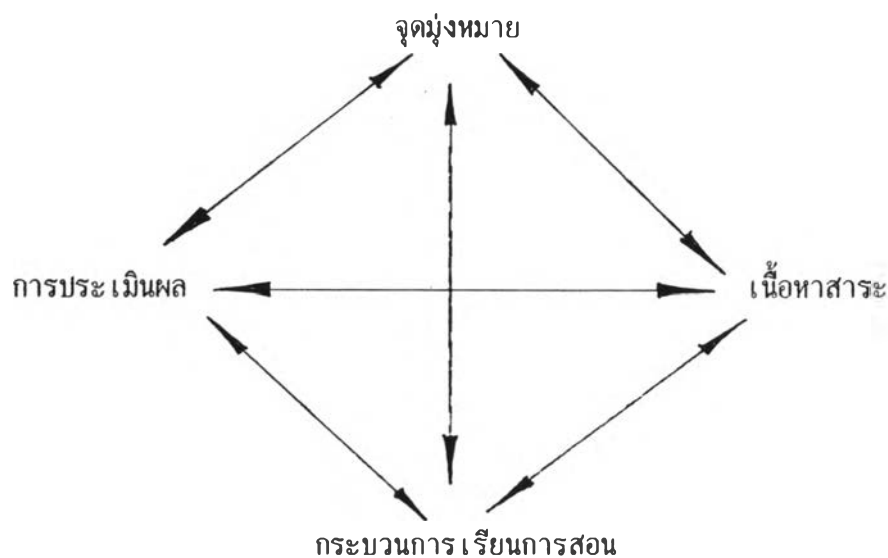
๑. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
๒. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงการสอน
๓. กระบวนการเรียนการสอน
๔. โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

เฮอริค (Herrick) (อ้างใน โกลินทร์ รังสยาพันธ์, ๒๕๒๖) ได้กำหนด องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญไว้ ๔ ประการ คือ

๑. วัตถุประสงค์ (objective) อันหมายถึง วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และ วัตถุประสงค์ของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร
๒. เนื้อหาวิชา (subjectmatter)
๓. การจัดดำเนินการ และวิธีการสอน (Method and organization)
๔. การประเมินผลตามหลักสูตร (evaluation)

ดังนั้นองค์ประกอบของหลักสูตรสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของเฮร์ริค (Herrick)

ในการศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๓๕ นี้ ผู้วิจัยถือว่าหลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๔ ส่วน คือ

๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
๒. เนื้อหาสาระและอัตราเวลาเรียน
๓. กระบวนการเรียนการสอน
๔. การประเมินผล

๔.๓ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นแนวทางที่ำใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นสิ่งที่คาดหวังไว้ล่วงหน้าว่าจะปลูกฝังผู้เรียนให้มีสมรรถภาพต่าง ๆ ตามที่ต้องการ และจุดมุ่งหมายก็เป็นแม่บทในการเลือกเนื้อหาวิชาเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ช่วยตัดสินใจหาทางด้านวิชาการภายในโรงเรียน รวมทั้งเป็นมาตรการในการวัดผลประเมินผล และช่วยให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนสามารถปรับปรุงหลักสูตรได้อย่างมีหลักเกณฑ์

สันดี ธรรมบำรุง (๒๕๒๕) ได้แบ่งระดับจุดมุ่งหมายของการศึกษาออกเป็น ๕ ระดับ คือ

๑. ระดับจุดมุ่งหมายการศึกษาสูงสุด เป็นจุดมุ่งหมายระดับชาติได้แก่ ปรัชญาการศึกษา หรือปณิธานการศึกษา
๒. จุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับ
๓. จุดมุ่งหมายของแต่ละหมวดวิชา
๔. จุดมุ่งหมายระดับวิชา
๕. จุดมุ่งหมายระดับการสอน

ฮันนาและไมเคิลลิส (Hannan & Michaelis, ๑๙๗๗) อ้างอิง เสริมศรีไชยศรี, ๒๕๒๖ ได้แยกจุดมุ่งหมายออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. เป้าประสงค์ (Goals) เป็นการกล่าวอย่างกว้าง ๆ ทั่วไป เกี่ยวกับจุดหมาย (Aims) ความมุ่งประสงค์ (Purposes) หรือผลที่ต้องการได้รับ เหมาะสำหรับการใช้ในการสื่อความเข้าใจกับคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลนอกวงการศึกษา เพื่อแสดงถึงปรัชญาหรือนโยบายการศึกษาของหลักสูตรระดับใดระดับหนึ่ง หรือสาขาใดสาขาหนึ่ง

๒. จุดประสงค์ในการสอน (Instructional Objectives) เป็นการกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงถึงผลที่ต้องการได้รับการสอน ซึ่งมักจะออกมาในรูปของพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับเป้าประสงค์ใหญ่ มีประโยชน์ในการวางแผนการสอนและการประเมินผลโดยเฉพาะซึ่งบางคนเรียกว่า จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives หรือ Performance Objectives)

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัย จะทำการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับหมวดวิชา และจุดมุ่งหมายในระดับวิชา

การกำหนดจุดมุ่งหมายในทุกๆระดับนั้น บลูม (Bloom, ๑๙๖๗) ได้กล่าวว่าทุกระบบการศึกษามีวัตถุประสงค์อยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ความรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) แบ่งออกเป็น ๖ ชั้น คือ ความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (comprehension) การนำไปใช้ (application) การวิเคราะห์ (analysis) การสังเคราะห์ (synthesis) การประเมิน (evaluation)

๒. ความรู้สึกทางทัศนคติ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) แบ่งออกเป็น ๔ ชั้น คือ การรับรู้ (receiving) การตอบสนอง (responding) การเห็นคุณค่า (valuing) การจัดระบบคุณค่า (organization)

๓. ทักษะหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีผู้เสนอแนวคิดไว้หลายทัศนะ เช่น การนิยามทักษะพิสัยว่าเป็นการแสดงออกทางกาย การจำแนกคุณลักษณะด้านนี้ออกเป็นความสามารถในการทำงานชั้นต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Harrow (๑๙๗๒) ได้แบ่งออกเป็น ๖ ชั้น ดังนี้ การเคลื่อนไหวสะท้อนกลับ (Reflex movements) การเคลื่อนไหวขั้นทักษะพื้นฐาน (Basic fundamental movements) ความสามารถในการรับรู้ (Perceptual abilities) ความสามารถทางกาย (Physical abilities) การเคลื่อนไหวที่ชำนาญ (Skilled movements) การเคลื่อนไหวในลักษณะการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง (Nondiscursive communications)

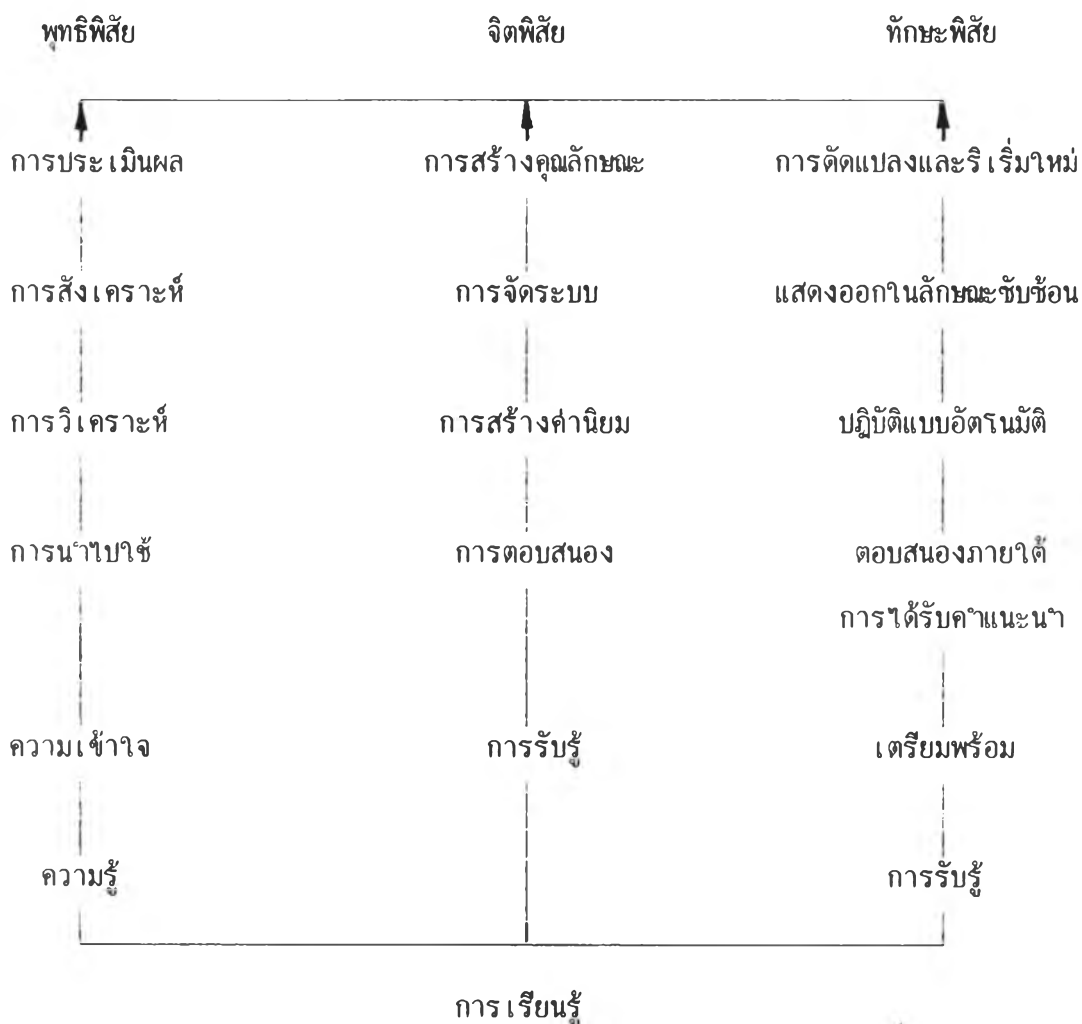
แนวคิดของ Simpson (อ้างในสุวิมล ว่องวานิช, ๒๕๓๗) แบ่งทักษะพิสัยออกเป็น ๖ ชั้น คือ การรับรู้ (Perception) การเตรียมพร้อม (Set) การตอบสนองภายใต้การได้รับความแนะนำ (Guided response) การปฏิบัติแบบอัตโนมัติ (Mechanism) การแสดงออกในลักษณะซับซ้อน (Complex overt response) การดัดแปลงและการริเริ่มใหม่ (Adapting and originating)

แนวคิดในการจัดลำดับขั้นของคุณลักษณะด้านทักษะพิสัยยังมีอีกมาก เช่น ๑) การสังเกต (Observing) ๒) การทำตามแบบ (Limitating) ๓) การปฏิบัติ (Practicing) ๔) การปรับปรุงแก้ไข (Adapting) เป็นต้น การวัดทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียน ไม่ได้วัดแต่เพียงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการทำงาน หรือวัดจากกระบวนการทำงาน (process) เท่านั้น แต่ยังวัดจากผลการปฏิบัติงาน (product) ด้วย ซึ่งหากผลงานออกมาดี แสดงว่าผู้เรียนมีทักษะการทำงานดี

พัฒนาการทั้ง ๓ ด้านนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๑) เรียกว่า พฤติกรรมทางการศึกษา ซึ่งได้ระบุไว้ว่า การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมจะต้องครอบคลุมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน คือ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม

চারং บัวศรี (๒๕๓๖) ได้เสนอแผนภูมิโครงสร้างของจุดประสงค์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์พิสัยต่าง ๆ ในการสร้างหลักสูตรไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒ โครงสร้างรวมของจุดประสงค์

หมายเหตุ : แผนภูมินี้จำแนกทักษะพิสัย ตามแนวคิดของ Simpson

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้แผนภูมิโครงสร้างของจุดประสงค์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายในระดับหมวดวิชาและระดับวิชาว่าได้รับพฤติกรรมทางการศึกษาด้านใดบ้าง

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา Laura H. Chapman (๑๙๗๘) ได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา ควรตอบสนองต่อเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาโดยทั่วไป เช่น ถ้าการศึกษาทั่วไปได้วางเป้าหมายหลักไว้ว่า

๑. เพื่อช่วยให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายที่ตนเองต้องการ
๒. เป็นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
๓. เป็นการพัฒนাজิตสำนึกทางสังคม เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางสังคมให้แก่

เยาวชน

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษา ควรตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาได้ดังนี้

๑. สนับสนุนให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายของตนเองด้วยประสบการณ์ทางศิลปะ
๒. การถ่ายทอดและให้มีความรู้ชื่นชมรูปแบบทางศิลปะที่เป็นมรดกของสังคม

หรือชุมชน

๓. พัฒนาและปกป้องรักษาทักษะทางศิลปะในสังคม

ตัวอย่าง หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา คณะกรรมการหลักสูตรของสมาคม NASSP แห่งสหรัฐอเมริกาได้วางเป้าหมายของวิชาศิลปศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ เพื่อให้ นักเรียนได้มีความคิด ความสามารถ และความสนใจที่สอดคล้องกัน จึงได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ ดังนี้ (J. Lloyd Trump and Dehnas F. Miller, ๑๙๗๖)

๑. ให้นักเรียนมีการแสดงออกอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ตามกระบวนการศิลปะ
๒. ทัศนศิลป์มีส่วนช่วยสร้างความคิดที่เป็นจริงในด้านทัศนคติ และคุณค่าทาง

สังคม อีกทั้งเป็นการถ่ายทอดความคิดต่าง ๆ แก่เยาวชน

๓. ให้นักเรียนได้รู้การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของทัศนศิลป์ในโลกปัจจุบัน ตัวอย่าง การโฆษณากับการออกแบบอุตสาหกรรม สถาปัตยกรรมกับการวางผังเมือง สิ่งทอกับการออกแบบแฟชั่น การละครกับการออกแบบเพื่อโทรทัศน์ งานฝีมือ งานจิตรกรรมและประติมากรรม งานภาพถ่าย

๔. ให้นักเรียนมีความเข้าใจการออกแบบ รูปแบบ เส้น สี ผิว และความเคลื่อนไหวอื่น ๆ

๕. ให้นักเรียนสามารถนำประสบการณ์ทางศิลปะไปคิด และพัฒนาการตัดสินใจทางทัศนศิลป์และมีรสนิยมของตนในด้านศิลปะ

๖. นักเรียนได้พัฒนาความรู้สึกลงในเชิงสุนทรียะ และนำความรู้สึกล้นมาสร้างงานด้านศิลปะให้ดีขึ้น ทั้งการนำไปใช้ในด้านการติดต่อสื่อสาร งานตกแต่งสถานที่ การออกแบบประยุกต์และการออกแบบเครื่องมือ การขายชิ้นงานศิลปะ และที่สำคัญคือ การคิดสร้างงานจิตรกรรม ประติมากรรมที่เข้าในชีวิตประจำวัน

๗. ให้นักเรียนเข้าใจคุณค่าและคุณลักษณะของวัสดุ เครื่องมือ และกระบวนการต่างๆ

๘. ส่งเสริมให้มีประสบการณ์ทางศิลปะในส่วนบุคคล ซึ่งจะช่วยพัฒนาอารมณ์และความรู้สึกส่วนบุคคล

๔.๔ เนื้อหาสาระ เนื้อหา (Smith, Stanley and Shores, ๑๕๕๗) หมายถึง เนื้อหาสาระหรือความรู้และประสบการณ์ของการเรียนรู้ (Learning Experiences) การเลือกเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายนับว่าเป็นเรื่องยาก เพราะถ้าความมุ่งหมายเปลี่ยนแปลง เนื้อหาวิชาก็ต้องเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นลักษณะของเนื้อหาวิชาควรประกอบด้วย เนื้อหาวิชาทั่วไป (General Subject Matter) เนื้อหาเฉพาะ (Specialized Subject Matter) เนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักการและข้อเท็จจริง (Descriptive Subject Matter) เนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ควรจะทำ หรือค่านิยมที่สังคมนั้นยอมรับ (Normative Subject Matter)

เสรี ศรีสวัสดิ์ (๒๕๒๖) ได้กล่าวว่า การกำหนดเนื้อหาจะต้องจัดให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และเนื้อหาของหลักสูตรควรประกอบด้วย ๑) ขอบข่ายของเนื้อหาวิชา (Scope) ต้องการให้ผู้เรียนรู้อะไร เน้นจุดใด ๒) ลำดับตอนเนื้อหา (Sequence) การจัดลำดับการเรียน กระบวนวิชา ๓) ระยะเวลา (Duration) เนื้อหาเหล่านั้นควรใช้เวลาเรียนเท่าใด

ธารง บัวศรี (๒๕๐๔) ได้จัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. ประเภทสามัญทั่วไป (general subject matter) ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และการปกครอง อันก่อให้เกิดชนบทรรม-

นิยม ประเพณีและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งบุคคลนำมาใช้ในวงการทำงาน และสังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เดินสวนกันอย่างไม่เป็นทางการในครอบครัวและสังคมแคบ ๆ ต่อมาภายหลังจึงมีการปรับปรุงเข้าเป็นหมวดหมู่จัดสอนในโรงเรียน

๒. ประเภทที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะ (specialized subject matter) หมายถึงสิ่งที่บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้ เนื่องจากสภาพที่แตกต่างกับความเป็นอยู่และความจำเป็น เช่น ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ นักบริหาร

๓. ประเภทที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ (rescriptive subject matter) ได้แก่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในอดีตและปัจจุบัน เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ปัจจุบัน

๔. ประเภทเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนและกฎข้อบังคับ หรือมาตรฐานที่สังคมยึดถือกัน (formative subject matter) ได้แก่ ข้อบังคับทางศีลธรรม จรรยา ข้อบังคับการกีฬา และการเล่นต่าง ๆ เรื่องราวที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ

ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton อ้างใน โกลินทร์ รังสยาพันธ์, ๒๕๒๖) ได้เสนอความคิดว่า เนื้อหาวิชาควรมี ๓ ลักษณะ คือ

๑. วิชาเลือกสามัญ (universal) คือสิ่งที่เป็นลักษณะร่วมกันหรือเป็นสากลที่ทุกคนควรรู้เหมือน ๆ กัน

๒. วิชาลักษณะพิเศษ (specialties) คือสิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือพิเศษขึ้นอยู่กับความต้องการของสังคมและบุคคลผู้ศึกษา

๓. วิชาลักษณะของใหม่ในสังคม (electives) คือ สิ่งให้เลือกอย่างเสรีตามความสนใจ เดิมสิ่งที่ขาด หรือสนองความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่ตามยุคสมัย

นักสร้างหลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเลือกเนื้อหาวิชาที่เป็นกฎง่าย ๆ ไว้ ๕ ประการ คือ

๑. เนื้อหาวิชาสำคัญต่อสาขาวิชาที่จัดไว้หรือไม่
๒. เนื้อหาวิชายังคงใช้ได้หรือไม่โดยใช่ข้อทดสอบ
๓. เนื้อหาวิชามีประโยชน์หรือไม่
๔. เนื้อหาวิชาเป็นที่น่าสนใจต่อผู้เรียนหรือไม่

๕. เนื้อหาวิชาช่วยสร้างความเจริญเติบโต และพัฒนาการของบุคคลและสังคมหรือไม่

เนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตรศิลปศึกษาได้มีการกำหนดขึ้นตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและรูปแบบของการกำหนดเนื้อหา ซึ่งลักษณะของเนื้อหาจะแตกต่างกันไป เช่น สมาคมโรงเรียนมัธยมศึกษาในอเมริกา ได้กำหนดเนื้อหาสาระและแนวทางการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษาไว้ดังนี้ (J. Lloyd. Trump and Dehnas F. Miller, ๑๕๗๖)

ก. วาดเขียน การวาดภาพของจริงและความคิด หรือความรู้สึกด้วยเส้น แสดงสัดส่วน และพื้นผิวในลักษณะสีเดียวหรือหลายสี ระบายดินสอ ถ่านชาร์โคล ปากกาหรือหมึก เครยองหรือกู่กัน

ข. การระบายสี การระบายสีลงบนพื้นรองรับตามความรู้สึกให้เป็นรูปร่างด้วยสี ระบายสีน้ำ สีฝุ่นหรือสีน้ำมัน ลงบนวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษ ผ้าใบ ไม้ หรือพื้นปูน

ค. การพิมพ์ การพิมพ์ประทับหรือการออกแบบการพิมพ์ด้วยพื้นราบ โดยวิธีการต่าง ๆ มีการออกแบบงานพิมพ์จากวัฒนธรรมชาติ แผ่นยาง พรหมน้ำมัน หรือแกะไม้ หรือโลหะ การออกแบบภาพพิมพ์หิน และการพิมพ์ซิลด์สกรีน ระบายให้แสดงออกจากความประทับใจหรือความคิดสร้างสรรค์

ง. งานโครงสร้าง การทำโครงร่าง หรือการสร้างงานในลักษณะ ๓ มิติ ซึ่งเป็นการออกแบบในบริเวณว่าง เช่น การออกแบบหุ่นจำลอง โคมเสด โคมบาย (ภาพแขวน) เครื่องประดับและประติมากรรม หุ่น โดยเน้นขั้นตอนการประกอบในการคิดสร้างสรรค์โครงสร้าง

จ. การทำรูปทรง การออกแบบตามสมัยนิยมในลักษณะ ๓ มิติ เป็นภาพหุ่นตัวหรือลอยตัว รวมทั้งภาพจำลอง โดยการสร้างรูปทรงจากวัสดุต่าง ๆ ตัวอย่างงานประติมากรรมมีวัสดุที่สามารถนำมาทำกิจกรรมเพื่อสร้างงานได้หลายชนิด เช่น ดินเหนียว ปูนพลาสติก กระดาษ ไม้ ลวด โลหะ

ฉ. งานจักสานและการเย็บ การออกแบบเพื่อการประดิษฐ์ระบายวัสดุต่าง ๆ เช่น ด้ายดิบ ด้ายหลอด หวาย กก และผ้า เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและความพึงพอใจ

นอกจากนี้ อเล็กซานเดอร์ พาร์เซีย (Alexander Frazier, ๑๙๘๐) ได้แบ่ง ลักษณะของงานศิลปะทั่วไปที่พบในสังคมไว้ ๒ ลักษณะ เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนไว้ดังนี้

ตารางที่ ๒ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับทัศนศิลป์ในสังคม

รูปแบบศิลปะ	รูปแบบที่พบเห็น	
	สังคมทั่วไป	ในโรงเรียน
งานทัศนศิลป์	ภาพถ่าย พาณิชยศิลป์ การออกแบบเสื้อผ้า การออกแบบเฟอร์นิเจอร์ การตกแต่งบ้าน การจัดดอกไม้ ศิลปะและงานฝีมือ	การเขียนสีน้ำมัน การเขียนสีน้ำ การทำภาพพิมพ์ การเขียนภาพผนัง การทำประติมากรรม การทำเครื่องปั้นดินเผา สถาปัตยกรรม การจัดสวน การจัดภูมิสถาปัตยกรรม

อเล็กซานเดอร์ พาร์เซีย (Alexander Frazier, ๑๙๘๐) ได้แบ่งลักษณะของกิจกรรมทางศิลปะว่ากิจกรรมแต่ละอย่างช่วยในการสร้างความคิดสร้างสรรค์ที่ต่างกันไป ดังนี้

ตารางที่ ๓ กิจกรรมที่จัดตามลักษณะของงานศิลปะ

ลักษณะของศิลปะ	กิจกรรม	
การคิดสร้างสรรค์ งานศิลปะ	การก่อสร้าง การแกะสลัก การสร้างจิ้งหะ (ดนตรี) การจัดวาง การวาดเขียน การแสดงออก	การระบายสี การถ่ายภาพ การทำเครื่องปั้นดินเผา การปั้นประติมากรรม การจักสาน การเขียนหนังสือ
ศิลปะการแสดง	การแสดงท่าทาง การรำ การแปล (หนังสือ) การเคลื่อนไหว ละครใบ้	การเล่นเครื่องดีดสี (ดนตรี) การอ่าน (หนังสือ) การแสดงประกอบการร้องเพลง การร้องเพลง การพูด
ศิลปะประดิษฐ์	การทำโครงสร้าง การคิดประดิษฐ์ การประดิษฐ์เกี่ยวกับกลไก การคิดค้น การทดลอง	การตั้งสมมุติฐาน การทำโมเดล การคิดริเริ่ม การคิดค้น การคิดสร้าง

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

ลักษณะของศิลปะ	กิจกรรม	
ศิลปะของการวางแผน	การทำพิมพ์เขียว	การจัดภูมิทัศน์
	การวางผังเมือง	การเขียนแบบ
	การคิดรวบยอด	การทำแผนที่
	การออกแบบ	การทำโครงการ
	การทำแบบร่าง	การสร้างงานทัศนศิลป์

๔.๕ กระบวนการเรียนการสอน คิมบอลล์ ไวลส์ (Kimball Wiles) (อ้างใน พูนสม โรจนวิทย์, ๒๕๓๖) ได้กล่าวถึงความหมายของ"การสอน"ไว้ดังนี้

"...การสอน คือ การชี้แนะ หมายถึงการช่วยเหลือแนะนำจัดหาวัสดุและส่งเสริมให้คิดทำสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น

การสอน คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ โดยที่ครูเป็นผู้รวบรวมความรู้แล้วจัดความรู้ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะความจริงใจง่ายและน่าสนใจ เพื่อสะดวกแก่การที่เด็กจะเข้าใจและรับไว้ได้

การสอน คือ การที่ครูทำงานร่วมกับเด็ก เพื่อให้เด็กมีประสิทธิภาพในการเรียนส่งเสริมให้เด็กได้มีความรับผิดชอบ รู้จักคิด รู้จักตนเอง ครูมีหน้าที่แต่เพียงคอยช่วยเหลือในการวางแผนดำเนินงาน และวัดผลร่วมกับเด็ก โดยวิธีการวิทยาศาสตร์

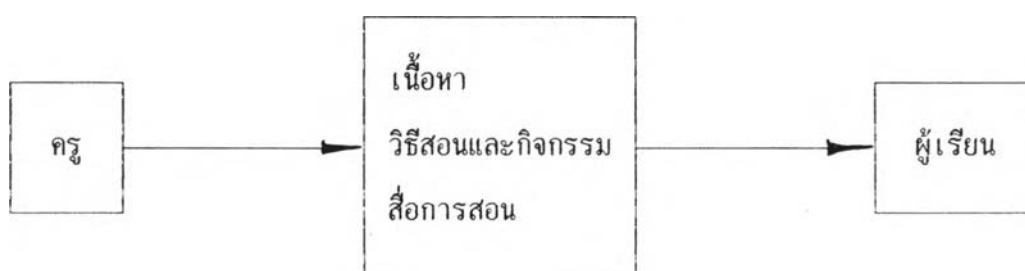
การสอน คือ การแนะแนวทางให้แก่เด็ก โดยใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเจริญงอกงาม และพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนาสมเป้าประสงค์ของการศึกษา..."

นักการศึกษาของไทยได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน (สันต์ ธรรมบำรุง, มปป.) หมายถึงการทำให้วิชาความรู้หรือเนื้อหาตลอดจนการช่วยให้เด็กคิด การแนะนำ การแนะแนวให้เด็กแก้ปัญหา และการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในด้านต่าง ๆ

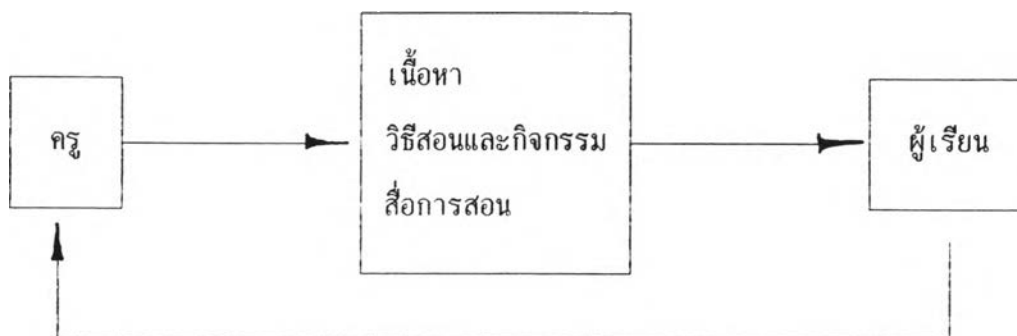
สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๓๔) ได้ให้ความหมาย "สั่งสอน" ตามแนวคิดแบบไทยไว้ว่า หมายถึง การชี้แจงให้เข้าใจและการบอกให้ทำ ผู้สั่งสอนคือ ครู พ่อแม่ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ส่วนผู้ที่รับคำสั่งสอน คือ เด็ก ผู้เยาว์ บุตรธิดา ศิษย์ และผู้ที่ยังรู้น้อย

โดยสรุปความหมายของการสอน หมายถึง การกระทำให้ผู้เรียนเกิดมีความรู้ในเรื่องที่สอน ๆ ซึ่ง อลงกร จันทรารมย์ (อ้างใน ณรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๗) ได้กล่าวไว้ว่า "การสอน คือ การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้" และได้จำแนกลักษณะการสอนอย่างกว้าง ๆ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ตามระบบการสื่อความหมาย ซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ ระบบ คือ

๑. ระบบการสื่อความหมายทางเดียว (one-way communication) ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติแก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมน้อย เป็นการยากแก่การตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจหรือไม่ เพราะขาดข้อมูลย้อนกลับ ดังภาพ

๒. ระบบสื่อความหมายสองทาง (two-way communication) เป็นการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน ทำให้ครูได้ข้อมูลย้อนกลับและทราบว่าผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ถูกต้องหรือไม่ ดังภาพ

การจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนมี ๕ ส่วน คือ ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการสอนหรือกิจกรรม สื่อการสอน และการจัดสถานการณ์เพื่อการเรียนรู้ องค์ประกอบเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ สำหรับวิธีการจัดการเรียนการสอนนั้นมีมาก แต่ที่นิยมกันอย่างแพร่หลายมีหลายแบบด้วยกัน สำหรับรูปแบบที่นำมากล่าวไว้นี้เป็นรูปแบบที่สามารถใช้กับวิชาศิลปศึกษาได้ มีดังนี้

๑. แบบฝึกหัด (Drill and practice approach) การจัดประสบการณ์แบบนี้เน้นการฝึกหัดเพื่อให้เกิดความจำจนกระทั่งสามารถปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ ขั้นตอนในการสอนจะเริ่มต้นด้วยการบอกหรือทำให้อูเป็นตัวอย่าง แล้วผู้เรียนทำตาม และฝึกเรื่อยไปจนกระทั่งจำและทำได้โดยอัตโนมัติ

๒. การสอบสวน (Inquiry approach) การจัดประสบการณ์แบบนี้เน้นที่กระบวนการในการเรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ครูจะพยายามให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบต่าง ๆ จากการใช้คำถามที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสังเกต คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผลและตัดสินใจต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการเรียน

๓. แบบสอนความคิดรวบยอด (Conceptual approach) การสอนแบบนี้เน้นที่การให้ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดที่สำคัญ ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่เน้นรายละเอียดปลีกย่อย แต่ใช้รายละเอียดเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนแยกแยะความคิดที่สำคัญ ๆ ออกมา

๔. แบบแก้ปัญหา (Problem Solving approach) การสอนแบบนี้เน้นที่การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เผชิญหน้ากับปัญหา และหาวิธีแก้ปัญหานั้น ๆ คำตอบที่ได้คือเนื้อหาสาระของความรู้ส่วนหนึ่ง และกระบวนการในการแก้ปัญหาอีกส่วนหนึ่ง

๕. แบบเรียนด้วยตนเอง (Self-Study approach) การจัดประสบการณ์แบบนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูจะคอยเป็นผู้แนะ

นำอยู่ห่างๆ และช่วยแนะนำแหล่งวิทยาการที่ผู้เรียนจะไปค้นคว้าได้ เช่น อาจแนะนำให้ผู้เรียนได้เรียนจากบทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) ต่าง ๆ เป็นต้น

๖. แบบเอ็กติภาพ (Individualized approach) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่เน้นว่าจะใช้วิธีใด ทุกอย่างขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน ครูจะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการ และสไตล์การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

๗. แบบวิสตทัศน์ศึกษา (Audio-Visual approach) การจัดแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้โดยใช้วิสตทัศน์อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง รูปภาพ และวิทยุต่าง ๆ เป็นต้น

๘. แบบกิจกรรม (Activity-Oriented approach) การจัดประสบการณ์แบบนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานโดยเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่มีความหมายและทำให้การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมที่จัดมีหลายแบบ เช่น การเลียนแบบ การแสดงบทบาทจำลอง (RolePlay) การสาธิต (Demonstration) การแสดงละคร (Dramatization) การจัดนิทรรศการ (Exhibitions) เป็นต้น

๙. แบบการถ่ายทอดข้อมูลหรือเนื้อหาวิชาโดยตรง (Expository Teaching) ได้แก่ การบรรยายและการให้อ่านจากหนังสือหรือตำรา วิธีการสอนแบบนี้มักใช้สลับกันไป เป็นวิธีการที่ดีในแง่เศรษฐกิจ เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และการเรียนการสอนก็ทำได้ง่ายไม่ยุ่งยาก แต่มีข้อเสียตรงที่ส่วนใหญ่มักผู้เรียนจะเป็นฝ่ายรับและไม่ค่อยมีโอกาสดังออกเป็นการไม่ส่งเสริมความคิดริเริ่ม

๑๐. แบบการทดลองปฏิบัติการ (Laboratory Method) วิธีนี้ผู้เรียนค้นคว้าแก้ปัญหาด้วยตัวเอง วิธีนี้จะดำเนินไปตามวิธีการวิทยาศาสตร์ คือ การตั้งปัญหา รวบรวมข้อมูล ตั้งสมมุติฐาน ทดลอง และสรุปผล นับเป็นวิธีการที่ช่วยพัฒนาปัญญา ความรู้ เจตคติ และค่านิยมได้เป็นอย่างดี แต่มีข้อคิดอยู่ว่าค่าใช้จ่ายในการทดลองสูง และการทดลองบางอย่างต้องใช้เวลา

๑๑. แบบการแบ่งกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ (Group Learning) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอนแบบนี้ ประกอบด้วย การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ปล่อยให้แต่ละกลุ่มทำงานเป็นอิสระ ผู้สอนไม่ได้ทำหน้าที่สอนโดยตรง แต่เป็นผู้ประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนกระทำและช่วยแนะนำในการค้นคว้าหาข้อมูลและประมวลผลข้อมูลเข้าด้วยกัน การเรียนโดยวิธีแบ่งกลุ่ม ผู้สอน

อาจให้ทุกกลุ่มทำงานเหมือนกันหมด หรือแตกต่างกันก็ได้ ส่วนดีของวิธีการแบบนี้ คือ ผู้เรียนได้แสดงออกเต็มที่ในกลุ่มของตน และจะต้องให้แต่ละกลุ่มรู้จักวิธีวางแผน เตรียมงาน ตลอดจนการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งการประเมินผลงานด้วย

กระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษา วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาเฉพาะสาขา และมีการจัดการเรียนการสอนแตกต่างไปจากสาขาอื่น เกษร ธิตะจारी (๒๕๓๖) ได้แบ่งการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ การสอนศิลปศึกษาที่จัดระบบการฝึกทำงานเป็นลำดับขั้นตอน (Discipline Based Art Education) และการสอนแบบเทคนิคการค้นพบ (Discovery Technique)

ก. การสอนศิลปศึกษาที่จัดระบบการฝึกทำงานเป็นลำดับขั้นตอน (Discipline Based Art Education หรือ DBAE) การสอนศิลปะแบบนี้เป็นการฝึกการทำงานตามขั้นตอน โดยมีครูเป็นผู้กำกับการสอนและคอยชี้แนะให้นักเรียนปฏิบัติตาม ซึ่งผลงานที่ได้จะมีลักษณะเดียวกันหมด การสอนตามแนวนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครูในการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนเพราะครูสามารถสอนให้นักเรียนทำงานศิลปะได้ รู้จักงานศิลปะที่ตัวเองทำ รู้จักวิจารณ์ รู้ประวัติศาสตร์ และครูสามารถวัดประเมินผลการสอนได้

มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (๒๕๓๙) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนศิลปะตามแนวนี้จุดศูนย์กลางหรือหัวใจของการสอนอยู่ที่การให้ประสบการณ์ศิลปะวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์แก่เด็ก เพื่อเสริมสร้างพุทธิปัญญา การรู้จักคิด และแสดงออกอย่างมีเหตุและผลของเด็กหรือผู้เรียนซึ่งกระบวนการเรียนลักษณะนี้จะเน้นเรื่องของการเสริมสร้างประสบการณ์ ๔ ด้านแก่เด็ก คือ ประสบการณ์ด้านสุนทรีย์ ประสบการณ์ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ประสบการณ์ด้านศิลปะวิเคราะห์และประสบการณ์ด้านศิลปะปฏิบัติ ซึ่งการสอนในลักษณะเช่นนี้ พิระพงษ์ กุลพิศาล (๒๕๓๙) ได้เรียกว่าเป็นการสอนศิลปะแบบวิเคราะห์ วิจารณ์

ข. การสอนศิลปะแบบวิเคราะห์ วิจารณ์ (พิระพงษ์ กุลพิศาล, ๒๕๓๙) ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ๑) การวิเคราะห์รูปแบบศิลปะ ใน ๒ ลักษณะ คือในเชิงวัตถุหรือส่วนประกอบทางศิลปะ และเชิงวัสดุหรือเทคนิคการสร้างงานศิลปะ ๒) การวิเคราะห์ส่วนที่เป็นเนื้อหา ซึ่ง

หมายความถึง ความหมาย ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ๓) การวิเคราะห์ลักษณะของผลงานศิลปะว่าเป็นอย่างไร ซึ่งกระบวนการวิจารณ์นั้นควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) การแนะนำผลงาน เป็นการแนะนำให้เด็กรู้จักภูมิหลังของภาพ เช่น ประวัติผู้สร้าง วิธีสร้างงานศิลปะชิ้นนั้น

๒) การวิเคราะห์ตัวผลงาน แนะนำให้เด็กทราบว่า ผลงานนั้น มีส่วนประกอบอะไรที่ประกอบขึ้นมาเป็นผลงานศิลปะ มีอะไรอยู่ส่วนใด ตำแหน่งใด เป็นอะไร

๓) การวิเคราะห์รูปแบบหรือโครงสร้างในการสร้างผลงาน องค์ประกอบในการจัดภาพ วิธีการแก้ปัญหาของศิลปิน การประกอบอยู่ด้วยกันของส่วนต่าง ๆ ของภาพ

๔) ภาพมีความหมายว่าอย่างไร เป็นการประเมินค่าว่างานนั้นสะท้อนความหมายชีวิตในสังคมอย่างไร หรือเป้าหมายในแง่ของประโยชน์ และถ้ามีงานศิลปะหลายชิ้นก็ประเมินผลว่าชิ้นใดมีคุณค่าทางศิลปะแต่การวิเคราะห์ทุกครั้งไม่จำเป็นต้องจบด้วยการประเมินก็ได้

ค. การสอนศิลปะแบบเทคนิคการค้นพบ (Discovery Technique) (เกษร ธิตะจारी, ๒๕๓๖) เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนค้นพบการทำงานด้วยตนเองจากประสบการณ์ของผู้เรียนเอง โดยมีครูเป็นผู้คอยแนะนำ การสอนในแนวคิดนี้เกิดจากแนวคิดของ John Dewey ที่กล่าวว่า "Experience is the Best Teacher" ซึ่งหมายความว่า คนจะเรียนรู้ได้มากด้วยการทำงานด้วยตนเองมากกว่าการที่คนอื่นมาบอกให้ทำ และ Jerome Bruner ได้ค้นพบเทคนิคว่า ใครก็ตามถ้าค้นพบบางสิ่งบางอย่างด้วยตนเองแล้ว คน ๆ นั้นจะไม่ลืมสิ่งๆ ที่ตนเองค้นพบ การสอนตามแนวคิดนี้คือ ให้นักเรียนใช้ประสบการณ์การเรียนรู้มาช่วยค้นคว้าการทำงานของตนเอง ครูเป็นผู้แนะนำ สนับสนุน ให้การทำงานของนักเรียนประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง ซึ่งนักเรียนจะจำได้ตลอดไปและไม่ลืม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการทำงานต่อไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานศิลปะ หรือค้นพบศักยภาพการทำงานของตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง การสอนศิลปะแบบเทคนิคการค้นพบนี้ เป็นการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (๒๕๓๖) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาเพื่อนำไปสู่การชื่นชมศิลปะไว้ว่า ครูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการสอนศิลปะอย่างน้อย ๒ ทฤษฎีคือ ทฤษฎีการวิเคราะห์ (Critical theory) และทฤษฎีสุนทรียศึกษา

(Aesthetic education theory)

ทฤษฎีการวิเคราะห์ (Critical Theory) กรอบความคิดหลักในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์ มี ๒ ประการ คือ การสร้างความเข้าใจ และความชื่นชม การที่นักเรียนได้รับการฝึกฝนให้มีความเข้าใจต่องานศิลปะ สามารถรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ทางศิลปะได้ เมื่อเกิดความเข้าใจก็จะเกิดความพึงพอใจ ชื่นชมในผลงานศิลปะนั้นตามมา สำหรับแนวทางการวิเคราะห์งานศิลปะ มี ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การบรรยาย (description) หรือการอ่านข้อมูลทางศิลปะ
๒. การวิเคราะห์โครงสร้าง (formal analysis)
๓. การตีความ (interpretation)
๔. การประเมินหรือการตัดสินคุณค่า (evaluation or judgment)

ทฤษฎีสุนทรียศึกษา (Aesthetic education theory) มีแนวคิดหลักในการสอน ๒ ประการคือ ระยะเวลาของการสร้างความประทับใจ (impressive phase) และระยะเวลาของการสร้างสรรค์ (creative phase) ระยะเวลาของการสร้างความประทับใจ ได้แก่ การเรียนรู้ส่วนประกอบย่อยของศิลปะ โครงสร้าง เทคนิควิธีการ และการรับรู้ความรู้สึกที่ผลงานศิลปะก่อให้เกิดแก่ตน ส่วนระยะเวลาของการสร้างสรรค์เมื่อนักเรียนได้รับรู้คุณสมบัติทั้ง ๔ ประการของการสร้างความประทับใจก็จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดประสบการณ์และเป็นการเริ่มใช้ชีวิต สื่อ และปรับเปลี่ยนแปลงคำวัสดุสื่อ แก้ปัญหาด้านโครงสร้าง และเทคนิควิธีการ ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงกระบวนการสร้างสรรค์ของตน นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงความเจียมใจในการรับรู้ การวิเคราะห์วิจารณ์ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีความหมาย และมีคุณค่าต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ

การสอนศิลปะเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมในงานศิลปะนั้น สงบ ลักษณะ (๒๕๓๕) ได้เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการไว้ว่า ควรเน้น ๓ ด้าน คือ ความคิด การปฏิบัติ และจิตพิสัย ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านความคิด ความรู้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ความรู้พื้นฐานทางศิลปะ องค์ประกอบของศิลปะและอื่น ๆ
  ๒. ความรู้ในการคิดวิเคราะห์ วิจัย เพื่อต้องการให้มีความสามารถในการคิด
- ลักษณะการวิเคราะห์ การวิจารณ์

ด้านการปฏิบัติ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. ให้สามารถปฏิบัติงานได้ โดยที่มึ่ความคิดเสรีและความคิดสร้างสรรค์
๒. เน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ด้านจิตพิสัย มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมในผลงานศิลปะ โดยให้เป็นลักษณะนิสัยติดตัวผู้เรียน

แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะตามที่กล่าวมาในข้างต้น มี ๒ แบบคือ การสอนแบบยึดถือตามลำดับขั้นตอน (Discipline Based Art Education) และการสอนแบบการค้นพบ (Discovery Technique) ซึ่งยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แนวการสอนทั้ง ๒ แบบนี้มีวิธีการที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายในการสอนศิลปศึกษามีเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการพัฒนาความคิด ความรู้ การปฏิบัติ และจิตพิสัยของผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา ดังนั้นวิธีการสอนศิลปศึกษาจึงเป็นเพียงกลวิธีที่จะนำให้เกิดบรรลุจุดประสงค์ของการศึกษา ในแต่ละระดับวิธีการสอนจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อจะให้บรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาสิ่งที่ครูควรคำนึงถึง มี ๓ ประการ คือ นักเรียน กิจกรรมการเรียนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ส่วนการดำเนินการสอนนั้นเป็นหน้าที่ของครูที่จะวางแผนและเลือกใช้สื่อและอุปกรณ์เพื่อการก้าวไปสู่จุดหมายของการจัดการเรียนการสอน

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาเฉพาะเรื่อง วิธีการสอน (วิธีการถ่ายทอดความรู้) หรือกิจกรรม และสื่อการสอนที่ปรากฏในเอกสาร เพื่อศึกษาว่าการสอนศิลปศึกษามีวิธีการถ่ายทอดความรู้และสื่อการสอนหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างไรบ้าง

๔.๖ การประเมินผล อนันต์ ศรีโสภา (๒๕๒๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสิน หรือการพิจารณาที่คุณค่าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่วางไว้ หรือมีกระบวนการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลที่ผ่านมาวิเคราะห์แล้ว เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขสิ่งที่บกพร่อง การประเมินผลมีหลายชนิด แต่ถ้าหากใช้จุดมุ่งหมายเป็นเกณฑ์ แบ่งได้ ๒ ชนิด คือ การประเมินผลย่อย และการประเมินผลรวม

สุวิมล ว่องวานิช (๒๕๓๗) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินผลมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวงจรการเรียนรู้ เพราะการประเมินผลเป็นการดูว่าผู้เรียนได้รับความรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ จุดมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล จึงเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ประเภทของการวัดและการประเมินผล การจัดประเภทของการวัดและการประเมินผล สามารถกำหนดได้หลายลักษณะ เช่น วัดดูประสงค์และช่วงเวลาของการวัด การแปลความหมายคะแนน คุณลักษณะของสิ่งที่ถูกวัด

การจัดประเภทการวัดและการประเมินผลโดยอิงวัดดูประสงค์และช่วงเวลาของการวัด แบ่งออกเป็น การประเมินผลความก้าวหน้า และการประเมินผลสรุป

การจัดประเภทการวัดและการประเมินผลโดยอิงการแปลความหมายคะแนน แบ่งออกเป็น การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ แบบอิงกลุ่ม และแบบอิงเกณฑ์และอิงกลุ่ม (ศิริชัย กาญจนวาสี, ๒๕๓๗)

การจัดประเภทการวัดและการประเมินผลโดยอิงคุณลักษณะของสิ่งที่ถูกวัด งามปี ๑๕๕๖ Bloom และคณะได้กำหนดวัดดูประสงค์ทางการศึกษาไว้ ๓ ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ทั้ง ๓ ด้านถือเป็นคุณลักษณะที่การจัดการศึกษาพึงจัดเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามที่ต้องการ

การวัดผลและการประเมินผลด้านพุทธิพิสัย จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย มีลักษณะที่เน้นความรู้ความสามารถทางสมอง โดยแสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถด้านเนื้อหาสาระทางทฤษฎีที่ได้เรียนรู้ว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด หรือมีความสามารถอยู่ในระดับใด วิธีการวัดผลการเรียนมีหลายวิธีที่สำคัญได้แก่ การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การเก็บบันทึกพฤติกรรมของการเรียน วิธีการวัดผลที่นิยมกันมาก คือ การทดสอบ

การวัดผลและประเมินผลด้านจิตพิสัย จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวกับจิตพิสัย (Affective Domain) มุ่งวัดคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึนึกคิด จิตใจ อารมณ์ของผู้เรียน ครอบคลุมการวัดทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ความสนใจ บุคลิกภาพ การวัดผลด้านนี้ยาก เพราะพฤติกรรมที่มุ่งวัดสังเกตเห็นได้ยาก และเป็นคุณลักษณะที่มองไม่เห็น วิธีการวัดผลและประเมินผลที่ใช้ในด้านนี้ที่นิยมกันมาก ได้แก่ การสร้างสถานการณ์จำลอง การให้ผู้ตอบรายงานตนเอง การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสำรวจ เป็นต้น ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผล

ได้แก่ มาตรฐานค่า แบบตรวจสอบรายการ แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบวัดสถานการณ์

การวัดและการประเมินผลด้านทักษะพิสัย จุดมุ่งหมายการศึกษาที่เกี่ยวกับทักษะพิสัยเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความสามารถในการทำงานที่สัมพันธ์กันของอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงาน การวัดทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนไม่ได้วัดผลแต่เพียงความคล่องแคล่วว่องไว ความชำนาญในการทำงาน ซึ่งอาจเรียกว่า วัดจากกระบวนการทำงาน (process) เท่านั้น แต่ยังวัดจากผลการปฏิบัติงาน (product) ด้วย กระบวนการวัดและการประเมินผลในด้านทักษะ มีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑) กำหนดจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติ โดยการกำหนดงานให้ผู้เรียนปฏิบัติและกำหนดว่าการปฏิบัติงานนั้น ๆ อยู่ภายใต้สถานการณ์อย่างใด

๒) ระบุผลของความสามารถด้านการปฏิบัติ (Performance Outcome) ที่จะวัด โดยเน้นให้เห็นว่าในการปฏิบัติงานนั้นให้ความสำคัญกับการวัด Process หรือ Product หรือทั้งสอง และจะวัดผ่านตัวบ่งชี้อะไร (indicators) ในขั้นนี้จำเป็นต้องมีการทำการวิเคราะห์งาน (job analysis) โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑. กิจกรรมหรือขั้นตอนการทำงาน ๒. ลำดับของงานที่ต้องทำก่อนหลัง ๓. คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงานที่ต้องวัด

๓) กำหนดวิธีการวัดภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัด วิธีการที่จะใช้ จะส่งผลต่อการเตรียมสถานการณ์ทดสอบ เช่น สถานที่ อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติ

๔) กำหนดความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ ความเหมาะสมของผู้วัด ช่วงเวลาที่ทำการวัด เครื่องมือที่ใช้ในการวัดกระบวนการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนมากคือ แบบตรวจสอบรายการ (Check list) ระเบียบเหตุการณ์ (Anecdotal Record) มาตรฐานค่า (Rating Scale) แผนภูมิการมีส่วนร่วม (Participation Chart)

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลงาน ส่วนมากใช้แบบประเมินหรือแบบตรวจสอบคุณภาพ แบบประเมินนี้มีลักษณะเหมือนกับมาตรฐานค่า แบบประเมินค่าหรือมาตรฐานค่า เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้วัดทักษะการปฏิบัติได้ทั้งกระบวนการ (process) และผลงาน (product) โดยแสดงรายการพฤติกรรมที่วัดและตัวบ่งชี้คุณภาพของระดับการปฏิบัติ ซึ่งกำหนดเป็นโครงสร้างและมีช่วงของมาตรที่มีค่าเป็นตัวเลข หรือระดับพฤติกรรมให้ผู้ประเมินเลือกตามการตัดสินใจของตนเอง

การสร้างมาตรฐานประมาณค่าที่สำคัญคือ การระบุจุดมุ่งหมายของการวัดเพื่อหาตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่จะวัด หลังจากนั้นจึงเลือกรูปแบบของมาตรที่จะใช้แล้วกำหนดการแบ่งช่วงของมาตรวัด ซึ่งมีช่วงคะแนนที่ต้องการใช้ เป็นเกณฑ์ตัดสิน

วิธีการวัดและการประเมินผล นักวัดผลส่วนมากนิยมที่จะกำหนดวิธีการวัดผลออกเป็นวิธี ๆ เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การสอบปากเปล่า การวัดผลงาน การวัดการปฏิบัติงาน จุดมุ่งหมายทางการศึกษาแต่ละด้านมีธรรมชาติที่ไม่เหมือนกัน วิธีการวัดผลแต่ละด้านจึงมีความแตกต่างกัน การกำหนดวิธีการวัดผลที่เหมาะสมจึงต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งที่ต้องการวัดและเข้าใจในคุณลักษณะของแต่ละวิธีดังต่อไปนี้

การทดสอบ (Testing) เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถของผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกถึงความรู้ที่ต้องใช้สติปัญญา หรือความสามารถทางสมอง การทดสอบที่เกิดขึ้นมักมีการจัดสถานการณ์ที่มีการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกทดสอบได้แสดงความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการสอบคือ แบบทดสอบ ลักษณะธรรมชาติของการทดสอบเหมาะสมกับการใช้วัดจุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย

การสอบปากเปล่า (Oral Testing) หากข้อมูลที่ซักถามจากผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นความคิดเห็น ความรู้สึก ทศนคติ เรียกว่าการสัมภาษณ์ ลักษณะการสัมภาษณ์เช่นนี้เหมาะกับการจัดจุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัย แต่หากเนื้อหาการซักถามแสดงถึงความรู้ ความสามารถ ที่เกี่ยวข้องกัสติปัญญา หรือข้อความรู้จากตัวผู้เรียน เรียกว่า การทดสอบปากเปล่า ลักษณะการซักถามเช่นนี้เหมาะสำหรับการวัดด้านพุทธิพิสัย

การสอบถาม (Questioning) เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลโดยการให้ผู้ตอบรายงานตนเองตามข้อคำถามที่เตรียมไว้ให้ เครื่องมือชนิดนี้เรียกว่า แบบสอบถาม หากนำมาใช้งานในห้องเรียนก็เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน เพื่อใช้ในการปรับปรุงตัวผู้เรียน หรือปรับปรุงการเรียนการสอน หรือใช้เป็นข้อมูลในการวัดจุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัย

การสังเกต (Observation) เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน โดยผู้สังเกตจะเก็บบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนไว้ในแบบสังเกต หรือการบันทึกเป็นข้อความสั้น ๆ การสังเกตเหมาะกับการวัดจุดมุ่งหมายทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การวัดการปฏิบัติงาน (Practical Testing) เป็นกระบวนการเก็บข้อมูล โดยการให้ผู้เรียนปฏิบัติงานตามที่ได้อบรมหมายให้ การวัดผลภาคปฏิบัติในภาษาอังกฤษมี ๒ ลักษณะ คือ performance testing หรือ practical testing จะเน้นที่การวัดเฉพาะส่วนที่มีการปฏิบัติงานจริงๆ เช่น การประดิษฐ์สิ่งของ การพิมพ์ดีด การซ่อมเครื่องยนต์ การปฏิบัติทดสอบทางวิทยาศาสตร์ พฤติกรรมที่วัดเป็นการแสดงออกถึงทักษะการปฏิบัติงานที่อาศัยความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติ โดยอาศัยการประสานสัมพันธ์ของกลไกกล้ามเนื้อ อวัยวะส่วนต่าง ๆ และคำว่า performance testing นั้นชี้วัดความสามารถที่ผู้เรียนแสดง (perform) ออกมาให้เห็น แต่สิ่งที่แสดงออกนั้นยากที่จะตัดสินว่าเป็นการแสดงออกถึงทักษะความสามารถทางกายที่อาศัยอวัยวะต่าง ๆ ในการปฏิบัติ เนื่องจากการแสดงออกดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถทางสมองมากกว่าความชำนาญ หรือความคล่องของกล้ามเนื้อ เช่น การแสดงออกทางดนตรี ศิลปะการประพันธ์

การวัดผลงาน (Product Evaluation) เป็นการวัดผลชิ้นงานที่ผู้เรียนผลิตออกมา เช่น ภาพวาด บทกวี งานประดิษฐ์ บทเพลง การวัดแบบนี้ค่อนข้างจะใช้ความรู้สึกส่วนตัวของผู้ประเมินเป็นผู้ตัดสินคุณภาพเพื่อลอคอคติ ผู้ตัดสินผลงานหลายท่านจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลในการสังเกต หรือการใช้แบบประเมินค่า เป็นเกณฑ์ช่วยในการตัดสินใจ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะหลักการการวัดและประเมินผล รวมทั้งรูปแบบและเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน

การประเมินผลศิลปศึกษา ประเทิน มหาจันทร์ (๒๕๓๑) ได้กล่าวไว้ว่าในการวัดผลและประเมินผลศิลปศึกษา ควรกำหนดเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปไว้ดังนี้

๑. การประเมินผลต้องกระทำอย่างต่อเนื่องกัน
๒. การประเมินผลต้องเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศิลปะทั้งหมด
๓. การประเมินผลกับการให้คะแนนเป็นคนละส่วนกัน การให้คะแนนเป็นผลของการประเมินผล แต่ไม่ใช่เป็นความมุ่งหมายของการประเมินผล ความมุ่งหมายของการประเมินผล คือ การทำให้กระบวนการของการศึกษามีความสมบูรณ์โดยผ่านกิจกรรมศิลปศึกษา
๔. เกณฑ์ของการประเมินผลขึ้นอยู่กับปรัชญาของการศึกษาในแต่ละระดับ
๕. เกณฑ์ของการประเมินผลขึ้นอยู่กับความต้องการของเด็กเป็นสำคัญ
๖. เกณฑ์การประเมินผลจะต้องเปลี่ยนเมื่อเด็กเปลี่ยนแปลงไป

ดังนี้

ผลจากการประเมินผลทางศิลปะนี้ ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ

๑. ได้เรียนรู้ในการปรับปรุงการตัดสินใจของตนเอง
๒. เพิ่มความรู้และประสบการณ์ทางศิลปะ
๓. เพิ่มความรู้และประสบการณ์ทั่ว ๆ ไป
๔. มีความเข้าใจในผลงานของผู้อื่น
๕. ได้เรียนรู้วิธีการพิจารณาผลงานของผู้อื่น
๖. ได้เรียนรู้วิธีการพูดถึงผลงานศิลปะ
๗. ได้ปรับปรุงการแสดงออกในงานศิลปะของตนเอง

การประเมินผลทางศิลปะศึกษาทำได้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) กระทำโดยเด็กในขณะที่เด็กสร้างงานศิลปะ ๒) กระทำโดยครู ในขณะที่เด็กสร้างงานศิลปะ ๓) กระทำโดยครูกับเด็ก ร่วมกันอภิปรายผลงาน ๔) กระทำโดยการศึกษาผลงานที่จัดแสดงในนิทรรศการ สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลมี ๓ เรื่อง คือ ทักษะคิด ความรู้ นิสัยและทักษะ ซึ่งเกณฑ์ในการประเมินผล อาจมีความยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ หรือสภาพแวดล้อม ซึ่งอาจกำหนดเกณฑ์ได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑

- ความเจริญงอกงามส่วนบุคคล
- ความเจริญงอกงามทางสังคม

ลักษณะที่ ๒

- ความเจริญงอกงามส่วนบุคคล
- ความเจริญงอกงามทางสังคม
- ความเจริญงอกงามของทักษะทางศิลปะ

ซึ่ง พี่ระพษ์ กุลพิศาล (๒๕๓๑) ได้กล่าวว่า แนวทางของการวัดผลและประเมินผลศิลปะศึกษา ควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ๑) ผู้วัดผล ๒) สิ่งที่จะวัด ๓) วิธีวัด

๑. ผู้วัดผล สามารถแบ่งได้ ๓ ลักษณะคือ

๑) เด็กวัดผลตนเอง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กเห็นความสำคัญของสิ่งที่

ตนเองทำ

๒) ครูศิลปะ เป็นผู้วัด

๓) ครูประจำชั้นเป็นผู้วัด

๒. สิ่งที่จะวัด คือ พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก มีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

- ๑) พัฒนาการส่วนบุคคล
- ๒) พัฒนาการทางสังคม
- ๓) พัฒนาการทางการสร้างสรรค์
- ๔) พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพและฝีมือ

๓. วิธีวัด ก่อนการวัดผลหรือประเมินผล ควรยึดถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ๑) เข้าใจลักษณะที่เป็นธรรมชาติของเด็กแต่ละคน ตลอดจนลักษณะผล

งานของเด็ก

- ๒) สนใจการทำงานของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด
- ๓) ระลึกอยู่เสมอว่า เด็กเก่ง คือเด็กที่มีพัฒนาการดีขึ้นกว่าที่เขาเคยเป็น
- ๔) อย่าหวังคะแนนสูง ๆ ไว้เฉพาะเด็กที่มีฝีมือ
- ๕) อย่าเข้าใจว่าการให้คะแนนต่ำ ๆ กับเด็ก จะช่วยให้เขาเกิดความ

พยายามขึ้น

- ๖) ศึกษาเด็กแต่ละคนในทุก ๆ สถานการณ์และทำโดยต่อเนื่องกัน
- ๗) สืบรวจตัวครูก่อนว่า มีวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กอย่างไร

เพียงพอหรือไม่

การประเมินผลศิลปศึกษาตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่ต้องการตรวจสอบว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้แก่เด็กเรียนนั้น ได้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษาที่วางไว้หรือไม่ และครูก็มีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ โดยการจัดกิจกรรมทางศิลปะ เพื่อให้นักเรียนได้ผ่านกิจกรรมทางศิลปะนั้นๆ เพื่อนักเรียนจะได้บรรลุตามจุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้

๔.๒ แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ในการจัดการศึกษาโดยทั่วไปมีแนวทางการจัดการเรียนการสอน และวิธีการให้การศึกษามีหลายแนวทาง เพราะว่าการจัดการศึกษาเหล่านั้นมีแนวคิด และความเชื่อที่แตกต่างกัน ความเชื่อและแนวคิดนี้เรียกว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีนักการศึกษาต่างได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาไว้แตกต่างกันไป เช่น

สารัชช บัณฑิต (๒๕๒๘) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษา คือ การนำเอาหลักการบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา"

ลูคัส (Lucus, ๑๙๗๐) กล่าวว่า " ปรัชญาการศึกษาหมายถึง ความเชื่อ ความคิดหรือทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน" และ เนลเลอร์ (Kneiler, ๑๙๗๑) กล่าวว่า " ปรัชญาการศึกษาเป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม พร้อมทั้งพยายามที่จะแปลความหมายให้เป็นมโนภาพทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปเป็นหลักในการกำหนดความมุ่งหมาย ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาได้"

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความเชื่อ แนวความคิด และหลักทฤษฎีทางการศึกษาที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งในแวดวงของปรัชญาการศึกษาได้จัดแบ่งปรัชญาการศึกษาออกเป็น ๕ ลัทธิ (โพพธูรี่ สีนลาร์ตัน, ๒๕๒๒) คือ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม

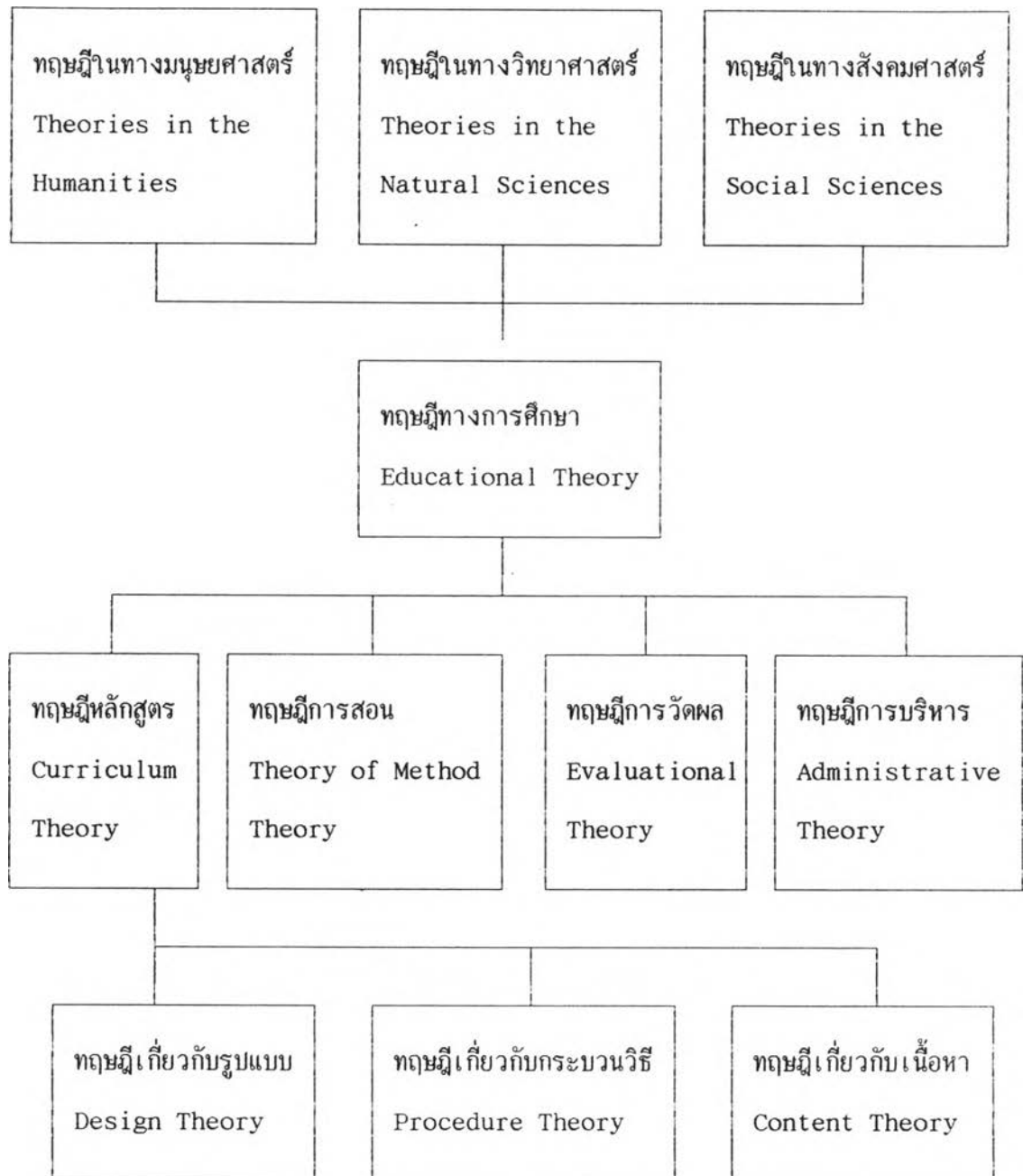
สำหรับการจัดการศึกษาของไทย วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๖) ได้ศึกษาเรื่อง ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕ ไว้ว่า อุดมคติทางการศึกษาของสังคมไทยในยุคนี้เป็นแนวทางของสารัตถนิยม (Essentialism) และ วิรุณ ตั้งเจริญ (๒๕๒๗) ได้ศึกษา เรื่อง วิวัฒนาการศิลปศึกษาและสุนทรียภาพของเด็กไทยในปัจจุบัน ไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาของไทยในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพัฒนาการนิยม

๔.๔ ทฤษฎีหลักสูตร ในทัศนะของ โบแคมป์ (George A. Beauchamp) ได้ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขึ้นาแนวทางการพัฒนา การใช้ และการประเมินผลของหลักสูตร โบแคมป์เห็นว่าทฤษฎีหลักสูตรเป็นทฤษฎีย่อยกลุ่มหนึ่ง ในทฤษฎีทางการศึกษา และทฤษฎีทางการศึกษาก็เป็นทฤษฎีย่อยทฤษฎีหนึ่งของศาสตร์ในสาขามนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ จากแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีหลักสูตรและทฤษฎีอื่นๆ (Beauchamp, ๑๙๖๕ อ้างใน ณรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๗) ซึ่งโบแคมป์ได้แยกทฤษฎีหลักสูตรออกเป็นทฤษฎีย่อย ๓ ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎีการวางรูปแบบ (Design Theory)
๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการวิธี (Procedure Theory)
๓. ทฤษฎีเนื้อหา (Content Theory)

แผนภูมิที่ ๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีหลักสูตรและทฤษฎีอื่น ๆ ตามแนวคิดโรแบคมป์

แมคเชีย (Maccia) (อ้างใน โกลินทร์ รังสยาพันธ์, ๒๕๒๖) ได้สร้างทฤษฎีหลักสูตร
ชั้น ๔ ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎีแม่บท (Formal Curriculum Theory) เป็นทฤษฎีหลัก (Main Theory) กล่าวถึงกฎเกณฑ์ทั่ว ๆ ไป ตลอดถึงโครงสร้างของหลักสูตร
๒. ทฤษฎีเนื้อหา (Curriculum Reality Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ
๓. ทฤษฎีจุดประสงค์ (Valuational Curriculum Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตร และกล่าวถึงวัตถุประสงค์ว่าได้มาอย่างไร
๔. ทฤษฎีดำเนินการ (Proxiological Curriculum Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงว่าจะทำหรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างไร

๔.๕ ประเภทของหลักสูตร แนวความคิดในการแบ่งแยกประเภทของหลักสูตรนั้น มี
เกณฑ์การพิจารณาหลายลักษณะ ซึ่ง สมิท แสตนเลย์ และชอร์ส (Smith, Stanley and
Shores, ๑๙๕๗) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า อาจมองได้ ๓ ลักษณะ คือ

- ๓.๑ หลักสูตรยึดทักษะเนื้อหาและแขนงวิชาเป็นหลัก (Subject Curriculum)
- ๓.๒ หลักสูตรยึดกิจกรรมเป็นหลัก (Activity Curriculum)
- ๓.๓ หลักสูตรแบบแกนกลาง (Core Curriculum)

เมื่อตรวจสอบแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษา
ไทยและต่างประเทศ พบว่าแนวคิดของ สมิท แสตนเลย์ และชอร์ส ได้รวมลักษณะของหลักสูตรไว้
ครบถ้วนที่สุด โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๓.๑ หลักสูตรยึดทักษะเนื้อหาและแขนงวิชาเป็นหลัก (Subject Curriculum)
เป็นหลักสูตรแบบดั้งเดิมและเก่าแก่ที่สุด ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ (Taba, ๑๙๖๒)
หลักสูตรแบบแยกวิชาหรือรายวิชา (Separate Subject Curriculum) หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์
(Correlated Curriculum) หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broad Field Curriculum)

๓.๒ หลักสูตรยึดกิจกรรมเป็นหลัก (Activity Curriculum) หลักสูตรชนิด
นี้มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น หลักสูตรโครงการ (Project Curriculum) หรือหลักสูตรประสบ-
การณ์ (Experience Curriculum) แต่คำว่าหลักสูตรกิจกรรมนิยมใช้มากที่สุด (Taba, ๑๙๖๒)

๓.๓ หลักสูตรแบบแกนกลาง (Core Curriculum) หลักสูตรชนิดนี้พยายามที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของการแยกออกเป็นส่วน ๆ ของแต่ละวิชา โดยยึดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นแกนในการสร้างหลักสูตร (Taba, ๑๙๖๒) มี ๓ ประเภท คือ หลักสูตรแบบใช้วิชาเป็นแกนกลาง (Subject Centered Core Curriculum) หลักสูตรที่ใช้ผู้เรียนเป็นแกน (Student Centered Core Curriculum) หลักสูตรที่ใช้สังคมเป็นแกน (Social Centered Core Curriculum)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (๒๕๒๕) นักการศึกษาของไทย ได้แบ่งประเภทของหลักสูตรโดยใช้โครงสร้างของหลักสูตรเป็นเกณฑ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ หลักสูตรโครงสร้างแบบรายปีและหลักสูตรโครงสร้างแบบหน่วยกิต

การแบ่งประเภทของหลักสูตรนี้ขึ้นอยู่กับทัศนะและมุมมองของนักการศึกษา ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ทัศนะของนักการศึกษา แบ่งหลักสูตรออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ หลักสูตรที่ยึดถือลักษณะการจัดเนื้อหาวิชา และหลักสูตรที่ยึดถือลักษณะโครงสร้างของหลักสูตร

ซึ่งหลักสูตรที่ยึดถือลักษณะการจัดเนื้อหาวิชา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. หลักสูตรยึดเนื้อหาและแขนงวิชา
๒. หลักสูตรยึดกิจกรรมเป็นหลัก
๓. หลักสูตรแบบแกนกลาง

สำหรับหลักสูตรที่ยึดถือลักษณะโครงสร้างนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. หลักสูตรโครงสร้างแบบรายปี
๒. หลักสูตรโครงสร้างแบบหน่วยกิต

ประเภทของหลักสูตรศิลปศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษาเป็นหลักสูตรวิชาเฉพาะสาขาหนึ่ง นักศิลปศึกษาในต่างประเทศจึงได้จัดแบ่งรูปแบบของหลักสูตรศิลปศึกษาไว้ดังนี้

ไมเคิล (Michael, ๑๙๘๓) ได้เสนอแนวทางการจัดหลักสูตรศิลปศึกษาไว้ ๓ รูปแบบ คือ

๑. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดวิชา
๒. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดนักเรียน
๓. หลักสูตรที่ปรับและพัฒนาโดยยึดนักเรียน

สำหรับหลักสูตรศิลปศึกษาที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดนักเรียนเป็นหลักนั้น เกษร ธิตะจारी (๒๕๓๔) ได้จำแนกออกเป็น ๖ ลักษณะ คือ

๑. หลักสูตรทั่วไป เป็นหลักสูตรที่ใส่สอนวิชาศิลปะ เพื่อให้บุคคลได้แสวงหาและค้นหาบุคลิกของตนเอง
๒. หลักสูตรการศึกษา เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนศิลปะ เพื่อเป็นพื้นฐานใช้ในการสอน
๓. หลักสูตรสำหรับครูศิลปศึกษา เป็นหลักสูตรที่มุ่งสอนผู้เรียนให้เป็นครูศิลปะโดยตรงเพื่อสอนในวิชาชีพศิลปะ
๔. หลักสูตรสำหรับผู้มุ่งศึกษาศิลปะ เป็นหลักสูตรที่สอนให้ผู้เรียนเป็นศิลปิน การสอนจะ เน้นการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ
๕. หลักสูตรการศึกษาพิเศษ เป็นหลักสูตรที่ใส่สอนวิชาศิลปะสำหรับคนพิการหรือบุคคลที่มีลักษณะพิเศษ ลักษณะของผู้เรียนมีลักษณะเฉพาะอย่างแตกต่างกัน ซึ่งบางครั้งอาจจะเน้นไปทางจิตวิทยา หรือศิลปะกับจิตวิทยา
๖. หลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับผู้มีลักษณะพิเศษ เป็นหลักสูตรที่มุ่งสอนวิชาเฉพาะสำหรับผู้ที่ต้องการเป็นครูศิลปะสำหรับผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษ

๔.๑๐ แนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนา (development) มีความหมาย ๒ ลักษณะ คือ การทำให้ดีขึ้น และการทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตร (curriculum development) จึงมีความหมายครอบคลุมถึงการทำให้หลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น หรืออาจหมายถึงการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่ต้องมีหลักสูตรเก่าเลยก็ได้ งานตำราเกี่ยวกับหลักสูตรโดยทั่วไปมีการใช้คำอยู่หลายคำ เช่น การสร้างหลักสูตร (curriculum construction) การร่างหลักสูตร (curriculum planning) การปรับปรุงหลักสูตร (curriculum improvement) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (curriculum revision) คำเหล่านี้ล้วนอยู่ในขอบข่ายของการพัฒนาหลักสูตรทั้งสิ้น (สังัด อุทรานันท์, ๒๕๒๕)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (๒๕๒๖) ได้ให้ข้อคิดว่า แม้ว่ากระบวนการเหล่านี้จะมีความคิดแตกต่างกัน แต่ในรายละเอียดแล้วจะมีวิธีดำเนินการลักษณะเดียวกันคือ การพัฒนาหลักสูตรทุกแบบย่อมมีผลต่อองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่ง หรือทั้ง ๔ ด้านของหลักสูตร องค์ประกอบทั้ง ๔ ด้านของหลักสูตร คือ

๑. วัตถุประสงค์
๒. เนื้อหาวิชา และประสบการณ์
๓. วิธีการสอน
๔. วิธีการประเมินผล

นอกจากนี้ ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (๒๕๓๕) ได้ให้ความคิดไว้ว่า .นิยามความหมายหลักสูตรเป็น ๒ ลักษณะ คือ ถ้านิยามว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์หรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาได้จัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นการนิยามที่กว้าง การพัฒนาหลักสูตรก็จะหมายความถึงกระบวนการ ๕ ขั้นตอน คือ การกำหนดจุดหมาย การกำหนดเนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผล และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และถ้านิยามว่า หลักสูตร คือ เอกสารหรือแผนการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรก็คือ การพัฒนาเอกสารหรือแผนการเรียนรู้

ในการพัฒนาหลักสูตร สิ่งที่น่าสนใจการควรจะต้องคำนึงถึง คือ ผู้เรียนจะต้องเผชิญกับองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการหยิบยื่นให้ ซึ่งได้แก่

๑. เนื้อหาสาระของหลักสูตร
๒. ยุทธวิธีการสอน
๓. ภาษาและพฤติกรรมของครู
๔. พฤติกรรมของครูอื่นที่เกี่ยวข้อง
๕. สภาพแวดล้อมทางการเรียน
๖. สื่อและวัสดุการเรียนการสอน
๗. การจัดเวลา สถานที่ และบุคคล
๘. การวัดและประเมินผล

เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีผลกระทบต่อระบบการศึกษาของชาติ ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานหลาย ๆ ด้าน มาประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดความมุ่งหมาย และวางแนวทางปฏิบัติอย่างรอบคอบ ข้อมูลที่จะต้องนำมาพิจารณา คือ (สิปปนนท์ เกตุทัต, ๒๕๒๘)

๑. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
๒. สภาพแวดล้อมทางประชากร
๓. สภาพแวดล้อมทางสังคม

๔. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ
๕. สภาพแวดล้อมทางการเมือง
๖. สภาพแวดล้อมทางการบริหาร
๗. สภาพแวดล้อมทางศาสนาและวัฒนธรรม
๘. สภาพของสื่อมวลชนเพื่อการศึกษา

นอกเหนือจากการพิจารณาข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้ว การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องพิจารณาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตรประกอบด้วย เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๑๐ การพัฒนาหลักสูตร ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (๒๕๓๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายใน ๒ ลักษณะ คือ ถ้านิยามว่า หลักสูตร คือ ประสิทธิภาพหรือกิจกรรมทั้งหลายที่สถานศึกษาได้จัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งการนิยามตามแนวคิดนี้กว้างมาก ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรจึงหมายถึงกระบวนการ ๔ ขั้นตอน คือ การกำหนดจุดหมาย การกำหนดเนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และถ้านิยามว่า หลักสูตร คือ เอกสารหรือแผนสำหรับการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดนี้ คือ การพัฒนาเอกสารหรือแผนสำหรับการเรียนรู้

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, ๑๙๗๔) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือการทบทวนหลักสูตรซึ่งมีอยู่เดิมให้ดียิ่งขึ้น หรือจะเป็นการจัดทบทวนหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานก็ได้

จากทัศนะของนักการศึกษาที่ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตร จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การปรับปรุงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสภาพของสังคม

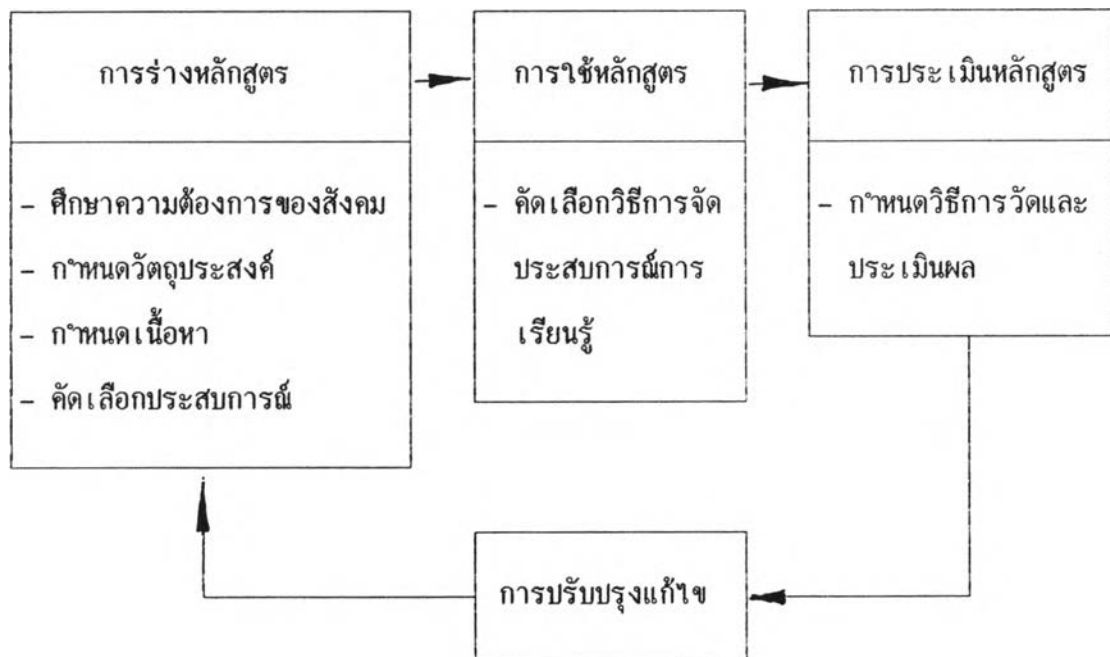
กระบวนการพัฒนาหลักสูตร จากทัศนะของไทเลอร์ (Tyler, ๑๙๕๐) ทาบาส (Taba, ๑๙๖๒) วิชัย วงษ์ใหญ่ (๒๕๒๕) และธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (๒๕๓๕) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตร ควรจะประกอบด้วย

๑. ศึกษาความต้องการของสังคม
๒. กำหนดวัตถุประสงค์ตามที่สังคมต้องการ

๓. กำหนดเนื้อหา จัดลำดับและจัดระเบียบ
๔. คัดเลือกประสบการณ์ เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาเสริมเนื้อหาให้สมบูรณ์
๕. คัดเลือกวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
๖. กำหนดวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ลักษณะทั่วไปของหลักสูตรที่ดี นักการศึกษาทางด้านหลักสูตรได้สรุปลักษณะของหลักสูตรที่ดีไว้ ๖ ประการ คือ

๑. สอดคล้องความต้องการของสังคม
๒. สอดคล้องความต้องการของผู้เรียน
๓. เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ
๔. เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก
๕. นำมาใช้ได้สะดวก
๖. มีความยืดหยุ่นได้

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เกษร ธิตะจारी (๒๕๓๔) ได้สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไว้ว่า มีสาเหตุหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ข้อบกพร่องของหลักสูตร
๒. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
๓. ความก้าวหน้าทางวิทยาการ และเทคโนโลยี
๔. ความต้องการของประชาชน

ซึ่งสมิทร คุณากร (๒๕๒๘) ได้กล่าวถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรว่ามีหลายวิธี อาจจะแบ่งออกได้ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงจากระดับผู้บริหาร (The Administrative Approach) หรือการเปลี่ยนแปลงจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่าง คือ การดำเนินการในการเปลี่ยนแปลงถูกกำหนดโดยผู้บริหารระดับสูง โดยที่ผู้ใช้ไม่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

๒. การเปลี่ยนแปลงจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (The Grass - Roots Approach) เป็นวิธีที่ให้ผู้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ วางแผนและดำเนินการ

๓. การเปลี่ยนแปลงโดยวิธีสาธิต (The Demonstration Approach) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมีผลทำให้ครูรู้สึกไม่มั่นคง จึงใช้วิธีการสาธิตโดยให้ครูที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

๔. การเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ (Systemetic Approach) เป็นวิธีการที่มีกระบวนการ มีขั้นตอนที่เหมาะสม

๕. การเปลี่ยนแปลงโดยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Approach) เป็นวิธีการหนึ่งที่จะศึกษาและวิจัยหลักสูตร โดยมุ่งจะหาวิธีการส่งเสริมให้ผลของการวิจัยถูกนำไปปฏิบัติให้เกิดผลจริง

สำหรับระยะเวลาในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของแต่ละประเทศนั้น มีความแตกต่างกัน ก็เพราะเหตุผลที่ว่าต้องจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมในประเทศนั้น ๆ เช่น การปรับปรุงเปลี่ยนหลักสูตรในประเทศญี่ปุ่น ประเทศอินเดีย และประเทศจีน ระยะเวลาการปรับปรุงหลักสูตรมีความแตกต่างกันมาก

ดังนั้นระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร จึงขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น มีพื้นฐาน ๔ ประการ ตามแนวคิดของ เกษร ชิตะจาริ

๔. การกำหนดเกณฑ์พิจารณาเอกสาร

วิเศษ วิเชียร (อังกิน ณรงค์ กงกิจ, ๒๕๒๗) ได้วางแนวทางการพิจารณาเอกสารไว้ดังนี้

เกณฑ์ภายนอก พิจารณาจาก

๑. อายุของเอกสาร เช่น เขียนเอกสารภายหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นช้า หรือเร็วเพียงใด

๒. การเขียนตัวสะกดการันต์ถูกต้องตามยุคสมัยที่ระบุไว้ใน การเขียนบันทึกหรือไม่

๓. ลักษณะของภาษาที่ใช้เป็นภาษาโบราณที่สอดคล้องกับระยะเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือไม่

๔. ผู้เขียน หรือผู้แต่ง หรือผู้บันทึกคือใคร เป็นที่ยอมรับในวงการทางวิชาประวัติศาสตร์หรือไม่

๕. ความรู้ของผู้บันทึก และประสบการณ์ของผู้บันทึก

๖. มีแนวทางการเขียนที่เป็นของตนเองแท้ ๆ มากน้อยเพียงใด

๗. แบบแผนของการบันทึก

๘. การบันทึกหรือการเขียนเหตุการณ์เป็นไปอย่างมีอคติหรือไม่

๙. การทดสอบโดยทางวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย เช่น วิธีการทดสอบด้วยวิชาเคมี และฟิสิกส์ เป็นต้น การนำวิชาทางวิทยาศาสตร์มาช่วยทำได้อันนี้คือ ทดสอบน้ำหนักที่จัดบันทึก ทดสอบสีที่ใช้อวดรูป ทดสอบกระดาษที่จัดบันทึก ทดสอบกระดาษที่ใช้อวดรูป ทดสอบเส้นผ่า ทดสอบหิน ทดสอบโลหะ และทดสอบไม้

เกณฑ์ภายใน พิจารณาจาก

๑. ข้อมูลที่ได้มีความหมายที่แท้จริงคืออย่างไร

๒. ข้อมูลที่ได้มานั้นมีคุณค่าที่น่าไปใช้ได้หรือไม่

๓. เนื้อหาสาระของเรื่องตรงกับหัวเรื่องหรือไม่

๔. ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายในการเขียนหรือไม่ เขียนอย่างเปิดเผยหรือไม่ การซ่อนเร้น

บางสิ่งบางอย่างเอาไว้

๕. ความน่าเชื่อถือได้ของเอกสารมีแค่ไหน
  ๖. ผู้เขียนได้วางตัวเป็นกลางหรือไม่ หรือได้รับอิทธิพลจากภายนอกอย่างไรบ้างในการเขียน
  ๗. ผู้เขียนยอมรับข้อมูล (ในเรื่องเดียวกันกับที่ตนเขียน) ที่ผู้อื่นสังเกตเห็นหรือไม่
  ๘. มีสาเหตุใด ๆ เกี่ยวกับอารมณ์ อายุ สุขภาพ ที่มีส่วนทำให้เกิดการสังเกต หรือการรายงานเกิดการผิดพลาดไปบ้างหรือไม่
  ๙. เป็นการเขียน หรือบันทึกเหตุการณ์ในขณะที่ทำการสังเกต หรือได้มากระทำขึ้น ภายหลังจากเหตุการณ์นั้น ๆ ผ่านพ้นมาได้ ๑ วัน ๑ สัปดาห์ ๑ เดือน ๑ ปี หรือนานเท่าใด
  ๑๐. เป็นการเขียน หรือบันทึกเหตุการณ์จากการสังเกตโดยตรง หรือว่าเป็นการเขียน หรือบันทึกขึ้นจากคำบอกเล่าของผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง
  ๑๑. ข้อมูลนั้นเป็นการเขียนขึ้นจากรายละเอียดที่จดบันทึกไว้ หรือจากความทรงจำ
  ๑๒. เป็นการเขียนที่มีอิทธิพลอื่นๆ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ผิวดำ ลัทธิการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่
  ๑๓. เป็นการเขียนที่ขัดกับความรู้สึกของตนเองหรือไม่
  ๑๔. ได้รับการจ้างหรือไหว้วานให้เขียนอย่างบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือไม่
- อภินันท์ ตันธนะสฤษฎดี (อ๋างโน ฌรงค์ คงกิจ, ๒๕๒๗) ได้ดัดแปลงเกณฑ์การพิจารณา ภายใตของ EVan Dalen (๑๙๖๒) เพื่อทำการศึกษาพัฒนาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยวางแผนการพิจารณาไว้ดังนี้
- การพิจารณาภายนอก จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ๕ เรื่อง คือ
๑. แหล่งที่มาของเอกสารเป็นแหล่งปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ และเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้หรือไม่
  ๒. ใครเป็นผู้เขียนเอกสาร
  ๓. เป็นเอกสารต้นฉบับ ฉบับคัดลอก หรือฉบับปรับปรุง ถ้าเป็นฉบับคัดลอกหรือฉบับแก้ไข ด้มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นหรือไม่ และสามารถสืบค้นหาแหล่งอ้างอิงได้หรือไม่
  ๔. เอกสารนั้นเผยแพร่เมื่อไร
  ๕. เอกสารนั้นมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่อย่างไร

การพิจารณาภายใน พิจารณาเรื่องต่าง ๆ ๔ เรื่อง คือ

๑. ผู้เขียนเอกสารนั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในสิ่งที่เขียนหรือไม่
๒. ผู้เขียนเอกสารนั้นมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้หรือไม่ เช่น เขียนจากบันทึก หรือเขียนจากความทรงจำ
๓. ในเอกสารนั้นมีความตั้งใจที่จะบิดเบือนความจริง หรือมีความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเอกสารหรือไม่
๔. เอกสารนั้นสื่อความหมายชัดเจนหรือไม่ และข้อความในเอกสารมีความหมายอย่างไร

Rummel (๑๙๕๘) กล่าวไว้ในหนังสือ An Introduction to Research Procedure in Education ว่าไม่มีขีดขั้นที่แน่นอนในการแบ่งเกณฑ์การพิจารณาภายนอกและเกณฑ์การพิจารณาภายในออกจากกันโดยเด็ดขาด และเกณฑ์ทั้งสองนี้อาจจะต้องพิจารณาไปพร้อม ๆ กันในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารนั้นผลิตขึ้นที่ไหน ปกติแล้วสิ่งพิมพ์ต่างๆ จะต้องระบุสถานที่พิมพ์ แต่ที่สำคัญกว่าสถานที่พิมพ์ก็คือ เราจะต้องรู้ว่าเอกสารนั้นเขียนขึ้นที่ไหน ภายใต้งานอะไร
๒. เอกสารนั้นเขียนขึ้นเมื่อใด โดยเราจะต้องรู้ว่าช่วงห่างระหว่างเวลาที่ทำการเขียนกับเวลาที่ทำการพิมพ์นั้นห่างกันมากน้อยเพียงใด หากไม่มีวันที่ระบุไว้แน่นอน เราอาจจะต้องประมาณโดยวิเคราะห์จากเนื้อเรื่องในเอกสารนั้น
๓. เอกสารนั้นมีความเชื่อถือได้เพียงใด เอกสารนั้นเป็นต้นฉบับ หรือสำเนา สภาพของเอกสารนั้นสมบูรณ์ หรือชำรุดอันเนื่องจากถูกทำลายเป็นบางส่วน ข้อความในเอกสารอยู่ในสภาพปกติ หรือถูกสอดแทรกให้เกิดความคลาดเคลื่อน
๔. ใครเป็นผู้เขียนเอกสารนั้น เราทราบอะไรบ้างเกี่ยวกับผู้เขียน เช่น สัญชาติ อาชีพ ตำแหน่ง ชั้น การมีสมาชิกภาพในสมาคมหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ ศาสนา และอื่น ๆ ในการเขียนเอกสารผู้เขียนได้แสดงสิ่งเหล่านี้ออกมาเพียงใด เช่น การได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี บุคลิกภาพทางอารมณ์ สถานภาพทางสังคม ความลาเอียง ความสนใจ อุบนิสัยในการใช้ภาษา นอกจากนั้นยังต้องตรวจสอบด้วยว่าเอกสารนั้นเขียนขึ้นแต่เพียงในนาม หรือถูกแอบอ้างมาเป็นผลงานหรือไม่

๕. เอกสารนั้นสามารถสื่อความหมายได้ถูกต้องเพียงใด ซึ่งจะต้องพิจารณาจากการตัดสินใจตัดสินความหมายที่แท้จริง ความซื่อสัตย์และความแม่นยำไม่ผิดพลาดของผู้เขียน

สุวิทย์ อารีกุล (อ้างใน ชานานู เล็กบรรจง, ๒๕๓๑) ได้ยึดเกณฑ์การพิจารณาเอกสาร ๒ ประการ คือ

๑. เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External Criticism or External Appraisal) เป็นเกณฑ์ในการประเมินว่าเอกสารที่รวบรวมได้นั้นเป็นเอกสารที่แท้จริงหรือไม่ โดยมุ่งพิจารณาแหล่งที่มาของเอกสารและผู้เขียนเอกสาร เพราะจะเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลได้อย่างดี

๒. เกณฑ์การพิจารณาภายใน (Internal Criticism or Internal Appraisal) เป็นเกณฑ์ในการประเมินความน่าเชื่อถือของรายละเอียดในเอกสาร โดยมุ่งพิจารณาจุดประสงค์การเขียน การสื่อความหมายของเอกสารว่าชัดเจนและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือเพียงใด

ณรงค์ คงกิจ (๒๕๒๗) ได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาเอกสารไว้ ๒ เกณฑ์คือ เกณฑ์การพิจารณาภายนอก และการพิจารณาภายใน ดังนี้

เกณฑ์ภายนอก จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ๕ เรื่อง คือ

๑. แหล่งที่มาของเอกสารเป็นแหล่งปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ และเป็นแหล่งที่เชื่อถือได้หรือไม่

๒. ผู้เขียนเอกสารคือใคร มีคุณวุฒิ ตำแหน่งหน้าที่อย่างไร และมีส่วนร่วมหรือเป็นที่ยอมรับกันในวงการนั้น หรือไม่

๓. เอกสารนั้นเป็นฉบับร่าง ฉบับจริง ฉบับแก้ไข หรือฉบับสำเนา และสามารถสืบค้นหาแหล่งอ้างอิงได้หรือไม่

๔. เอกสารนั้นเผยแพร่เมื่อไร

๕. เอกสารนั้นมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่อย่างไร

เกณฑ์ภายใน จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ๕ เรื่อง คือ

๑. เนื้อหาสาระนั้นมีความตั้งใจจะบิดเบือนความจริง หรือความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเอกสารหรือไม่

๒. งานเอกสารนั้นมีความตั้งใจจะบิดเบือนความจริง หรือความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเอกสารหรือไม่

๓. ผู้เขียนเอกสารมีความรู้ความสามารถในเรื่องที่เขียนหรือไม่
๔. ผู้เขียนเอกสารนั้นได้วางตัวเป็นกลางหรือไม่ หรือได้รับอิทธิพลจากภายนอกอย่างไรบ้างในการเขียน
๕. เอกสารนั้นสื่อความชัดเจนหรือไม่ และข้อความในเอกสารมีความหมายที่แท้จริงอย่างไร

๖. การกำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สุภางศ์ จันทวานิช (๒๕๓๐) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสารอย่างเป็นระบบ มีความเป็นภววิสัย และอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี การวิเคราะห์เนื้อหาจะกระทำกับเนื้อหาที่ปรากฏเท่านั้น และบุญธรรมกิจปริดาภิรุต (๒๕๓๕) ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาแบ่งวิเคราะห์ที่เฉพาะเนื้อหาสาระเอกสารเป็นสำคัญ ซึ่ง นั้นทวัน สุชาโรต (๒๕๓๐) ได้กล่าวว่า ความหมายพื้นฐานของการวิจัยวิเคราะห์เนื้อหา คือ เป็นเทคนิคการวิจัยเชิงบรรยายที่วิเคราะห์เนื้อหาในเชิงปริมาณ (quantitative) เชิงระบบ (systematic) เชิงภววิสัย (objective) และเนื้อหาที่ปรากฏที่วัดได้ (manifest content)

การวิเคราะห์เชิงภววิสัย คือ การตัดสินใจที่กระทำโดยอาศัยแนวทางของเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน เพราะเกณฑ์นี้จะช่วยลดปัญหาที่เนื่องมาจากความลำเอียงในการตีความ และการวิเคราะห์เชิงระบบ หมายถึง การจัดกลุ่ม หรือการแยกประเภทข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่

อุทุมพร จามรมาน (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า ควรประกอบด้วย

๑. เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ ซึ่งปรากฏอยู่ในลักษณะใดก็ได้ เช่น เอกสารรูปภาพ ละคร เพลง การโฆษณา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ
๒. วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหา มี ๓ ประการ คือ ก. เพื่อสรุปข้อมูล ข. เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายใน ค. เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายนอก
๓. หน่วยในการวิเคราะห์ มี ๓ ประการ คือ ก. หน่วยจากการสุ่ม ข. หน่วยจากการบันทึก ค. หน่วยจากเนื้อหา

๔. การสุ่มตัวอย่างและประชากร เนื่องจากเอกสารมีมากมาย จึงต้องรู้จักการสุ่มเอกสารออกมาวิเคราะห์ โดยใช้ความรู้ความสามารถจำแนกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะวิเคราะห์ออกจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง

สุภางค์ จันทวานิช (๒๕๓๐) ได้กำหนดขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ดังนี้

๑. ตั้งกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสาร และหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์
๒. วางเค้าโครงของข้อมูล
๓. สภาพแวดล้อมของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ จะต้องสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎี
๔. การวิเคราะห์เนื้อหาจะกระทำกับเนื้อหาตามที่ปรากฏ (manifest content)

ฮายแมน (Hayman, ๑๙๖๘) (อ้างในบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ๒๕๓๕) ได้กำหนดขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาที่สำคัญไว้ว่า

๑. กำหนดหน่วยวิเคราะห์ เพื่อคัดเลือกเอกสารหนังสือที่วิเคราะห์ได้แล้ว ขั้นแรกของการวิเคราะห์จะต้องกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า เนื้อหาที่จะวิเคราะห์มีเนื้อหาอะไรบ้าง
๒. นับความถี่ การจัดนับความถี่ของเนื้อหาเป็นจำนวนหน่วยวิเคราะห์ เพื่อจำแนกประเภทของเนื้อหาที่ต้องการ
๓. ระบุทิศทางและปริมาณ (direction and intensity) เมื่อนับจำนวนจำแนกประเภทเนื้อหาแล้ว จะต้องจำแนกทิศทางและปริมาณ
๔. แจกแจงความถี่ (Contingency) เพื่อนับจำแนกประเภทระบุทิศทาง และปริมาณของแต่ละหน่วยวิเคราะห์แล้ว ก็ทำการแจกแจงความถี่ แยกเป็นรายประเภทให้เห็นว่าเป็นเนื้อหามีลักษณะอย่างไร
๕. การสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเอกสารมีมาก เพื่อความถูกต้องข้อมูล จะต้องรู้จักการเลือกเอกสารมาวิเคราะห์
๖. การสร้างเครื่องมือ ต้องทำเป็นแบบฟอร์มสำหรับใช้จดบันทึก

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาที่มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

๑. การกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดกรอบการวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่าเนื้อหาที่จะวิเคราะห์มีเนื้อหาอะไรบ้าง
๒. การวิเคราะห์เชิงระบบ เพื่อแจกแจงความถี่ของข้อมูลและจัดแยกประเภทเนื้อหาว่าแต่ละเนื้อหามีลักษณะอย่างไร
๓. การวิเคราะห์เนื้อหาจะกระทำเฉพาะเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารเท่านั้น

จากการศึกษากรอบการวิเคราะห์เนื้อหาของงานวิจัยหลายฉบับ พบว่า กรอบการวิเคราะห์เนื้อหาของ ณรงค์ คงกิจ และ ชำนาญ เล็กบรรจง สามารถนำประยุกต์ใช้กับการวิจัยในครั้งนี้ได้ ซึ่งกรอบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของ ณรงค์ คงกิจ (๒๕๒๗) ได้กำหนดไว้ดังนี้

๑. ความเป็นมาของหลักสูตร
  - สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง
  - ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร
๒. จุดมุ่งหมาย
  - มีความมุ่งหมายในด้านใดบ้าง
๓. เนื้อหาสาระ
  - โครงสร้างอัตราและเวลา
  - โครงสร้างของเนื้อหา
๔. กระบวนการเรียนการสอน
  - วิธีการถ่ายทอดความรู้
  - นวัตกรรม
๕. การประเมินผลการเรียน
  - หลักการวัดและประเมินผล
  - รูปแบบและขั้นตอนของการตัดสิน
  - ระเบียบปฏิบัติ

๖. อุปสรรคและปัญหา

- อุปสรรคจากหลักสูตร
- อุปสรรคจากการบริหาร

กรอบการวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) ของ ชำนาญ เล็กบรรจง ได้กำหนดไว้ดังนี้ (ชำนาญ เล็กบรรจง, ๒๕๓๑)

๑. ความเป็นมาของหลักสูตร

- ความหมาย ประวัติความเป็นมา
- พัฒนาการจากอาชีพการทำเครื่องถมเป็นหลักสูตร

๒. จุดมุ่งหมาย

- มีความมุ่งหมายในด้านใดบ้าง
- ความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

๓. เนื้อหาสาระ

- โครงสร้างของเนื้อหาวิชา
- โครงสร้างของเวลา

๔. กระบวนการเรียนการสอน

- วิธีการถ่ายทอดความรู้ของครู
- วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้

๕. กระบวนการประเมินผลการเรียน

- หลักการวัด และประเมินผล
- ขั้นตอนของการตัดสินผลการเรียน